DECEMBER 2020 | leto 12 | številka 17 | CENA 5,00 EUR

JAMAR

INTERVJU

PETER GEDEI

PAVEL DEMIDOV

JAMARSKI PRIROČNIK
V NASTAJANJU

MARJAN VILHAR

PREDJAMSKI SISTEM
KANIN
CHEVE

JAMARSKA DRUŠTVA **Jamarske zveze Slovenije**

JD Danilo Remškar Ajdovščina
Slomškova 1A, 5270 Ajdovščina
Bogomir Remškar
040 846 276
jddr@mail.datapan.si
www.jddr-drustvo.si

DZRJ Bled
Ljubljanska 1, 4260 Bled
Anže Sanca
041 545 748
dzrjbled@gmail.com
www.dzrjbled.com

JK Borovnica
Miklavičeva 2, 1353 Borovnica
Peter Svete
040 343 574
peter.svete@gmail.com
www.facebook.com/
JamarskiKlubBorovnica

JK Brežice
Dobeno 7, 8250 Brežice
Aleš Orešar
041 310 683
jkbrezice@gmail.com

Belokranjski JK Črnomelj
Nova Lipa 31, 8344 Vinica
Jože Gešelj
040 974 300

JD Gregor Žiberna Divača
Kraška cesta 67, 6215 Divača
Kristjan Rešaver
041 498 103
divaska.jama@divaca.net
jd-divaca.divaska-jama.info

DZRJ Simon Robič Domžale
Češminova 19, 1230 Domžale
Aleš Stražar
041 909 949
irena.strazar@gmail.com
www.drustvozrj-domzale.si

Športno društvo Explorer
Sežanska 21, 6210 Sežana
info@explorer-diving.si
www.explorer-diving.si

JD Gorenja vas
Poljanska 29, 4224 Gorenja vas
Luka Jelovčan
040 631 926
info@jd-gv.si
www.jd-gv.si

JD Simon Zima Gorje
Grabče 3, 4247 Zgornje Gorje
Franci Ažman
031 803 981

Amatersko športno društvo Grmada
Mavhinje 38,
34011 Devin-Nabrežina (TS), Italija
Danijel Šuligoj
+39 320 630 4242
info@grmada.org
www.grmada.org

JK Srečko Logar Idrija
Ulica sv. Barbare 5, 5280 Idrija
Ana Jereb
031 697 683
jereb.ana@gmail.com

JK Kamnik
Drnovškova pot 2, 1241 Kamnik
Rajko Slapnik
040 205 775
rajko.slapnik@gmail.com

JD Netopir Ilirska Bistrica
Vilharjeva cesta 32, 6250 Ilirska Bistrica
Andraž Polak
031 409 992
andrazpolak@gmail.com

JD Dimnice Koper
Ferrarska 14, 6000 Koper
040 464 367, 031 625 004
franc.maleckar@guest.arnes.si
www.dimnice.si

KJ Kostanjevica na Krki
Grajska 25,
8311 Kostanjevica na Krki
Brane Cuk
041 297 001
kostanjeviska.jama@gmail.com
www.kostanjeviska-jama.com

DZRJ Kranj
Kebetova 9, 4000 Kranj
Igor Potočnik
031 509 042
igor.pot@siol.net
www.dzrjk-drustvo.si

JD Carnium Kranj
Trg Rivoli 3, 4000 Kranj
Bojan Stanek
051 388 176
info@carnium.si
www.carnium.si

JK Kraški krti
ul. Lago/Jezero 2, 34070 Doberdob, Italija
Edvard Gergolet
kraskikrti@googlegroups.com
www.kraskikrti.net

JD Kraški leopardi
Vinišče 10, 5292 Renče
Saša Perkon
kraski.leopardi@gmail.com

Društvo ljubiteljev Križne jame
Bloška Polica 7, 1384 Grahovo
Gašper Modic
041 632 153
info@krizna-jama.si
www.krizna-jama.si

JK Krka
Krka 1B, 1301 Krka
Leopold Bregar
041 365 247
jkkrka@siol.net
www.jkkrka.si

JD Logatec
p. p. 36, 1370 Logatec
Drago Korenč
jdl@jdl.si
www.jdl.si

JK Novo mesto
Seidlova 29, 8000 Novo mesto
Zdravko Bučar
info@jknm.si
www.jknm.si

DZRJ Luka Čeč Postojna
p. p. 142, 6230 Postojna
Matjaž Milharčič
040 744 359
drustvo@dzrj-lukacec.si
www.dzrj-lukacec.si

Klub potapljačev in jamarjev
Predoslje 34, 4000 Kranj
Robert Anžič
040 889 229
robert.anzic@gmail.com

JK Črni galeb Prebold
p. p. 51, 3312 Prebold
Silvo Ramšak
crni.galeb.prebold@gmail.com
www.crni-galeb.si

JD Rakek
Trg padlih borcev 8, 1381 Rakek
Jaka Peteh
041 379 962
info@jd-rakek.com
www.jd-rakek.com

DZRJ Ribnica
p. p. 1, 1310 Ribnica
Anton Della Schiava
anton.dellaschiava@gmail.com
franc.kljun@gmail.com

JD Sežana
Bazoviška 9, 6210 Sežana
Jordan Guštin
jdsezana@gmail.com
jds.brlog.net
jds.vilenica.com

Društvo Sirena-Sub
Vipavska 54, 5000 Nova Gorica
Damir Podnar
041 687 210
info@reef.si
www.reef.si

DRP Škofja Loka
Sv. Duh 271, 4220 Škofja Loka
Simon Primožič
051 244 244
info@drp-drustvo.si
www.drp-drustvo.si

JK Temnica
Temnica 10,
5296 Kostanjevica na Krasu
040 353 338
franc.bizjak@si.mahle.com

JK Tirski zmaj
Ter 66, 3333 Ljubno ob Savinji
Bernard Štiglic
041 354 551
bernard.stiglic@siol.net

JS PD Tolmin
Trg maršala Tita 16a, 5220 Tolmin
Jana Čarga
031 824 017
jspd.tolmin@gmail.com
www.pdtolmin.si/odseki/jamarskas

Šaleški JK Podlasica Topolšica
Topolšica 81a, 3326 Topolšica
Maksimiljan Petrič
jk.topolsica@gmail.com
jamarji-stajerske.blogspot.si

JO SPD Trst
Boljunec 106, 34018 Dolina, Italija
Bratos Claudio
051 875 392
bratos.claudio@gmail.com

Koroško-šaleški JK Speleos-Siga Velenje
p. p. 138, 3322 Velenje
Valerija Rošer
041 801 876
speleos.siga@gmail.com
www.speleos-siga.org

JK Železničar
Hrvatski trg 2, 1000 Ljubljana
Anja Kos
041 551 548
info@jkz.si
www.jkz.si

Nemogoče je odgovoriti na vprašanje, koliko društev v Sloveniji se ukvarja z jamarstvom. Že v Jamarski zvezi Slovenije imamo športna in druga društva, ki se ukvarjajo tudi z jamarstvom ter jamarske sekcije planinskih društev. Da bi dobili vsaj grobo sliko, pa smo v Poslovnem registru Slovenije poiskali vsa društva, ki imajo v imenu besedi »jama« ali »jamarski« v ustreznih sklonih in niso včlanjena v JZS.

OSTALA JAMARSKA DRUŠTVA

JD Kanin
Kot 82, 5230 Bovec

JD Karantanja Lozice
Lozice 5, 5272 Podnanos
Benjamin Mislej

JD Karlovica
Dolenja vas 44, 1380 Cerknica
Jože Stražišar

JD Netopir Kočevje
Šalka vas 84, 1330 Kočevje
Matjaž Kranjc
041 426 174
matt1@siol.net

JD Olimje
Trška 80, 3254 Podčetrtek

JK Bakla Letuš
Letuš 19, 3327 Šmartno ob Paki
Matej Mandelc

JK Bojan Krivec Lokve
Zapučke 23, 5290 Šempeter pri Gorici
Smiljan Brešan

DZRJ Ljubljana
Luize Pesjakove ulica 11, 1000 Ljubljana
Matic Di Batista
info@dzrjl.si
www.dzrjl.si

JD Planina
Planina 2, 6232 Planina

Potapljaško-jamarsko-alpinistično društvo Daco
Požarnice 58,
1351 Brezovica pri Ljubljani

Županova jama - turistično in okoljsko društvo Grosuplje
Taborska 6, 1230 Grosuplje
www.zupanovajama.si

kazalo

5 Nova odkritja v Predjamskem sistemu
9 Kamin in slab spomin
11 Kaninski tabor JZS 2019
14 Skalarjevo brezno 2019
17 Novice izpod Migovca
21 Davorjevo brezno
24 Odprava v najbolj odmaknjen kraj v podzemlju na svetu – Cheve 2019
26 Brezno pod Zeleno glavo
28 Dobra Nada
30 Marjan Vilhar (1984–2020)
33 Stanko Kosič (1939–2020)
34 Zoran Lesjak (1946–2020)
35 Iztok Trček - Jolbe (1949–2020)
36 Bogdan Urbar (1961–2020)
37 Zgornja Sevškova rupa
40 Kamniška jama 40 let
41 JK Kamnik organiziral jamarski tabor na Veliki planini 2019
42 50 let Kluba jamarjev Kostanjevica na Krki in dolenjski jamarski tabor
44 Kostanjeviški trening v Čaganki
45 Jama Himalaja
46 Obisk in raziskovanje z angleškimi jamarji
47 Predstavitev jamarstva na Krki
48 Začetek odkopa povojnega grobišča v Jami pod Macesnovo gorico
50 Peter Gedei – svetovno znan jamski fotograf
56 Ocenjevalna komisija za vpis Klasičnega krasa pod UNESCO v Križni jami
57 Jamski svet pod gorami
59 Jamar v Katastru jam
60 Zavajoče senčenje reliefa
62 Jamarske čistilne akcije v letu 2019
64 Ivačičeva jama – Najvišje ležeče podzemno smetišče v Sloveniji
66 Preporod, »Pi*da, samo je fajn, če imaš tako klapo, ki tako skrbi zate!«
70 Jamarska reševalna služba z reševanjem na televiziji National Geographic
71 Astronavti z vsega sveta v slovenskih jamah
72 Strip – jamarske aktivnosti med korono
73 Pisma bralcev
74 Premikanje ob vrvni ograji
75 Jamarski priročnik – Baza znanja
76 Vpenjalna točka iz vrvi
79 Pavel Demidov – Jamar iz najglobljega brezna na svetu
85 Dodatek k prispevku o odpravi v Duboki Do leta 1959
86 Jamarska reševalna služba v sedemdesetih letih 20. stoletja
88 Še pomnite, tovariši?

odgovorni urednik
Damijan Šinigoj

pomočnik odgovornega urednika
Miha Čekada

člani uredništva
Klemen Mihalič, Miha Čekada, Tomaž Grdin, Miha Staut, Damijan Šinigoj

lektura
Nina Štampohar

oblikovanje, prelom, priprava za tisk
Tomaž Grdin

naslovnica
Peter Gedei · Macola (kat. št. 10730)

tisk
Present

naklada
650 izvodov

naslov uredništva
Jamar, Lepi pot 6
1100 Ljubljana
jamar@jamarska-zveza.si

izdajatelj
Jamarska zveza Slovenije
Lepi pot 6, 1000 Ljubljana
www.jamarska-zveza.si

za izdajatelja
Igor Benko

ISSN 1855-2579

Nenaročenih rokopisov in fotografij ne vračamo. Vse gradivo v reviji Jamar je last izdajatelja. Kopiranje ali razmnoževanje je mogoče le s pisnim dovoljenjem izdajatelja.

Jamar izhaja enkrat letno.

Cena
V prednaročilu (člani JZS) | **3,50 EUR**
redna cena | **5,00 EUR**

Leopold Bregar · Viršnica

> damijan šinigoj

Čudno leto

Čudno leto

V letu 2020 bi bilo težko napisati uvodnik reviji, ki izhaja enkrat na leto, in ne omeniti pandemije. V začetku leta, ko smo že nekaj vedeli o dogajanju na Kitajskem, smo zamahovali z roko, da Kitajska je pač daleč, a dvakrat smo šli spat in je bil virus pri nas. Čez noč so se zaprle šole, javni promet je obstal, ljudi so spodbujali, naj delajo od doma. Nič ne bom tajil, da sem se totalno usral. Mislim, kakor je sprva kazalo, mi je bilo jasno, da smo gotovi! V hladilniku za eno ali dve kosili robe, v zamrzovalni skrinji en kubik Walterjeve hrane za kuzlico in verjetno nekaj štruc kruha iz prejšnjega tisočletja, toaletnega papirja hvala bogu kar nekaj rolic, plus kar na nekaj časopisov sem naročen, tako da hude sile glede tega pravzaprav ne bi bilo (pa v res skrajni sili bi lahko tudi bide zalavfali, ki neuporabljen čepi v kopalnici že kakšnih 30 let), najslabše od vsega pa to, da pri hiši ni nobene pištole! Saj poznate tisto dilemo, ali se je bolje naučiti kmetovati in biti samooskrben ali si nabaviti pištolo in se samooskrbovati pri pridnem samooskrbnem kmetu?!

Kakor koli, zadeve so se po nekaj dneh utirile, ljudje so se pomirili, trgovine so bile odprte ... in sem se pomiril tudi jaz. Pa razveselil, kakopak! Veste, koliko jamarjev je ostalo doma, nevajenih brezposelnosti in neproduktivnega posedanja? Nenadoma je telefon pregorel od klicev, ali gremo v jamo ...

A kakor vse lepe stvari tudi ta ni trajala dolgo. Ni trajalo dolgo, ko so se stvari še zaostrile in ko sta predsednik JZS Igor Benko in vodja JRS Walter Zakrajšek že pozvala ljudi, naj se v podzemlje ne podajajo ter po nepotrebnem ne izzivajo. Ker če bi se pripetila nesreča, bi morali jamarji reševalci v akcijo, pri reševanju pa ne moreš zagotoviti fizične oddaljenosti vsaj dveh metrov, ker po navadi na istem razbremenilnem sidrišču visimo po trije skupaj!

Seveda smo opozorilo vsi upoštevali! Celo tisti, ki ga niso, so bili tako pametni, da se o tem niso hvalili, najbolj pametni pa se vodji JRS niso pohvalili, niti ko se je pandemija ob začetku poletja potuhnila ...

Ja, jamarstvo je čudovita dejavnost, pri kateri pa nesreča nikoli ne počiva! Saj ne, da bi bilo tako nevarno, da se tega sploh ne bi smeli iti, konec koncev te lahko na prehodu za pešce povozi avto, a vseeno. V tej številki Jamarja je na žalost kar nekaj besed o kolegih, ki so nas zapustili letos. Marjan, Iztok, Bogdan, Pavel, Stanko, Zoran ... V jami je umrl »le« Pavel Demidov, raziskovalec Verjovkine, najgloblje jame na svetu, s katerim imamo intervju v tej številki Jamarja, konec avgusta ga je zasulo na globini 300 m, ko je iskal višji vhod v jamo.

Je bilo pa kar nekaj dogodkov, ki so se končali srečno in nas opozarjajo, naj bomo pri raziskovanju podzemlja nadvse previdni. Jamarji o tem neradi pišejo, se pa ob kakšnem ognju ob jami, ko je že kakšna pločevinka piva ali dve ali tri speštana, jezik zelo rad razveže! Pri raziskovanju nove jame je recimo moji sestri Jasni na rob čelade z višine skoraj 20 m padla vsaj 10 kg težka

skala. Na srečo jo je le oplazila, da ji je s čelade odtrgalo luč, njo pa zabrisalo po tleh, za nekaj trenutkov je izgubila zavest. Zdaj ima lovsko zgodbo za ob kakšnem tabornem ognju s prihodnjimi jamarji, na steni v dnevni sobi visi načrt jame, poimenovane po njej, v vitrini pa košček skale z rdečim koščkom plastike s čelade, ki ji ga je v spomin prinesel Anže. Ter veselo hodi po jamah, seveda z novo čelado ...

Še leto nazaj bi ji Božo Remškar in Robert Rehar zagotovo izmerila telesno temperaturo, če je vse v redu z njo, da menja skoraj še totalno dobro čelado, a tudi pri najbolj okorelih jamarjih se počasi spreminja miselnost. Ja, to je posledica nekaj nesrečnih dogodkov (Božo recimo še zdaj ne ve, kdo mu je v Preporodu vstavil kateter, upa sicer, da zdravnica JRS Tina, v nočnih morah ga pa Samo preganja), nekaj pa tudi izobraževanja.

Lani in letos je Izobraževalna služba JZS pod vodstvom Klemna Mihaliča namreč prestavila v višjo prestavo. Pred leti smo se bali, da bo jamarstvo izumrlo, da pod zemljo samo še stari prdci rijemo, in pri jamarskih izpitih recimo nismo bili zelo zelo strogi, da nove bogece ne bi odvrnili od jamarstva. Saj to ne pomeni, da smo jim izpite kar podarjali, ne, daleč od tega, ampak na letošnjih izpitih, ko je pregled opreme pred pristopom na delovne točke prevzel Miha Staut, je bilo v očeh bodočih jamarjev kar nekaj panike zaznati.

A ne gre le za opremo! Ta mora biti v skladu s standardi, kakopak, še bolj pomembno pa je znanje! Zato smo letos inštruktorji dorekli vse postopke in manevre, s katerimi se pri raziskovanju srečujemo jamarji, Klemen jih je zapisal, Tomaž jih je fotografiral in edukativne filmčke napravil (za okus nastajajočega priročnika v tej številki objavljamo en postopek), da bo jamarstvo še bolj varno, če se jih bomo držali!

Da pa leto 2020 le ni bilo polno presenečenj, pa so poskrbeli jamarji. Tudi letos je bilo od njih zelo težko dobiti kaj napisanega za revijo Jamar. Jamarji in jamarke rinemo v najbolj nemogoče jame, da bi pa kaj o tem napisali, to pa ne, to je pa pretežko! Prepoved pohajkovanja po podzemlju ter nezmožnost služiti si trd kruh pa je na koncu zaznamovala tudi mene, in ko ti zmanjka veselja, se to pozna tudi tako, da tokratna številka prihaja med slovenske jamarje s krepko zamudo. Za kar ni opravičila, a drugo leto bo, pravijo, boljše ...

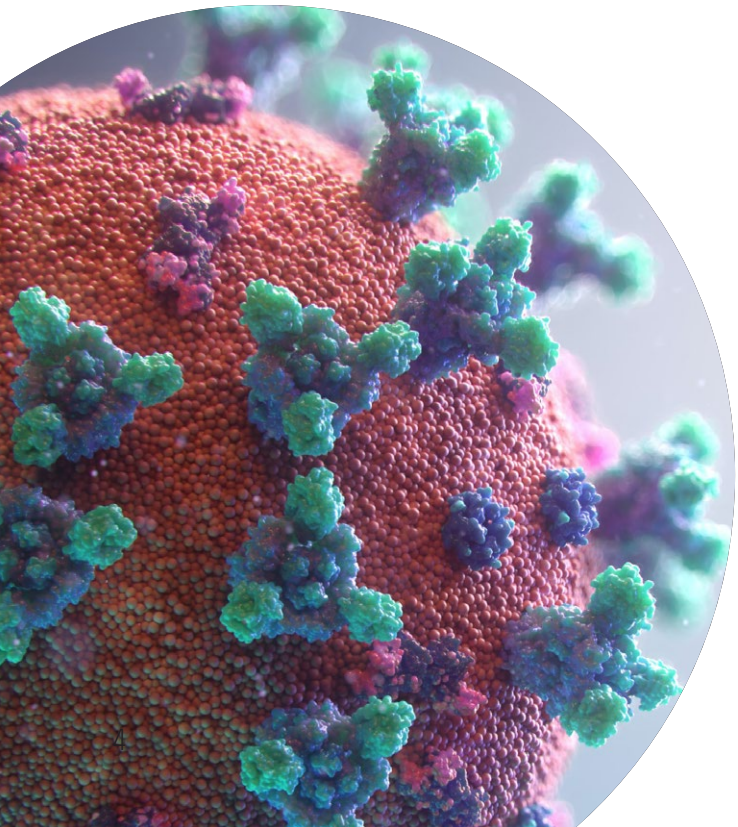

Nova odkritja v **Predjamskem sistemu**

Peter Svete · JK Borovnica
fotografije: **Jože Pristavec - Joc**, **Matej Blatnik**

Jama pod gradom, v katerem se je pred oblegovalci branil in se iz njih norčeval vitez Erazem Predjamski, je znana že iz prazgodovine. Mnogi raziskovalci, ki so jamo sistematično raziskovali v minulih desetletjih, so jo povezali v Predjamski sistem štirih jam: Predjama (kat. št. 734), Požiralnik Lokve (kat. št. 880), Jama 1 v Grapi (kat. št. 1017) in Bojanova jama (kat. št. 12115). Skupna registrirana dolžina jame je bila do začetka letošnjega leta (2020) 13.877 metrov, kar jo uvršča na 5. mesto po dolžini v Sloveniji.

Jamarji smo v zadnjih letih bolj ali manj pogosto iskali možna nadaljevanja jame. Najverjetnejša ali pa vsaj najbolj želena smer je bila seveda zahodna, kamor odtekajo tudi potok Lokva in drugi manjši vodotoki, ki se mu pridružijo pod površjem. Na plano spet pritečejo v Vipavi kot reka Vipava. Raziskave smo močno pospešili konec leta 2019 in v začetku letošnjega leta dosegli več velikih odkritij. Koordinacijo raziskovanj smo prevzela tri jamarska društva (JD Danilo Remškar Ajdovščina, JK Borovnica in DZRJ Luka Čeč Postojna), pridružili pa so se še posamezni raziskovalci drugih jamarskih društev. Februarja smo našli prva dva nova dela v skupni dolžini 154 m (Nevetrovna luknja in Kamin dvojčkov). Veliki preboj pa se je zgodil v začetku marca, ko smo v dveh zaporednih koncih tedna našli Borovniški rov (251 m) in Rov Marjana Vilharja (poimenovan po nedavno preminulem zelo dejavnem postojnskem jamarju). Raziskave smo takrat zaradi epidemije covid 19 ustavili in jih nadaljevali v maju po sprostitvi ukrepov izolacije.

Borovniški rov je na najnižji ravni jame, zato je tam veliko rečnih sedimentov v obliki težko prehodnega blata. Povezave do podzemnega toka Lokve tam še nismo našli, a nekateri rovi nakazujejo pravo smer. Raziskave še niso končane.

Rov Marjana Vilharja poteka po višjih delih jamskega sistema, zato je bolj suh in okrašen z različnimi sigovimi tvorbami. Vmes sta dve večji podorni dvorani. Glavni rov poteka v smeri zahoda, na obeh straneh pa so odcepi, brezna in kamini, večino smo že raziskali, nekaj pa jih še čaka. Eden od obetavnih odcepov vodi proti severu (Korona Killer),

kjer se v najvišjem delu približa na 30 metrov približa zgoraj ležeči Lenčkovi jami (kat. št. 1012), na najnižjem delu pa že diši po vodotoku Lokve. Najlepše zasigan del novega dela jame je Rov popolnega kroga, ki vodi od prve dvorane proti jugovzhodu. Do njega smo splezali 20 m prečke prek brezna, takoj na drugi strani pa ga označuje velika ponvica (bolje banja), napolnjena z vodo. Rov je močno zasigan, po tleh so svetlo blato in vmesna jezera. V njem zaradi ohranjanja prvobitnosti ne raziskujemo, pa tudi prepihov, ki bi nakazovali velike prostore, ni čutiti. Je pa tudi tu možna povezava z zgoraj ležečo Lenčkovo jamo.

Še eno večje odkritje v tem delu jame smo naredili v prvem junijskem koncu tedna. Jokl je že v dveh predhodnih akcijah opremil brezno južno od dvorane Karantenija (Jernejev ojej) in blatni meander Inkvizitor. Od tam smo se v začetku junija spustili prek 20-metrske stopnje v veliko dvorano. Rov velikih dimenzij vodi v obe smeri do ogromnih dvoran. Prišli smo v dvorane za sifoni Lokve! Tam so nazadnje raziskovali potapljači leta 1997. Na prvi pogled nas v tem delu čaka še precej raziskovanj, saj je veliko kaminov in odcepov na višjih ravneh, ki jih bo treba raziskati. V istem vikendu je druga ekipa tri nadstropja višje našla veliko nadaljevanje tudi v Lenčkovi jami (do sredine julija namerjenih 771 m novih rovov, skupna dolžina Lenčkove jame je zdaj 1730 m). Povezava Lenčkove jame s Predjamskim sistemom je verjetno le še vprašanje časa. To je bil res mega jamarski vikend!

Predjamski sistem
Vilinsko kraljevstvo

JK Borovnica

Merili: Peter Svete, Erazem Svete, Jože Pristavec - Joc
Risal: Peter Svete

Ime jame / rova: Predjamski sistem / Vilinsko kraljestvo
Dolžina rovov: 421 m
Višinska razlika rovov: 65 m
Datum načrta: 13. 7. 2020
Merilo: 1:500 (B3 format)

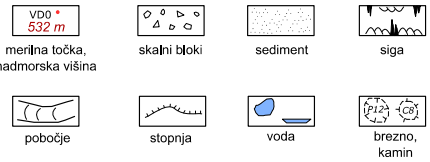

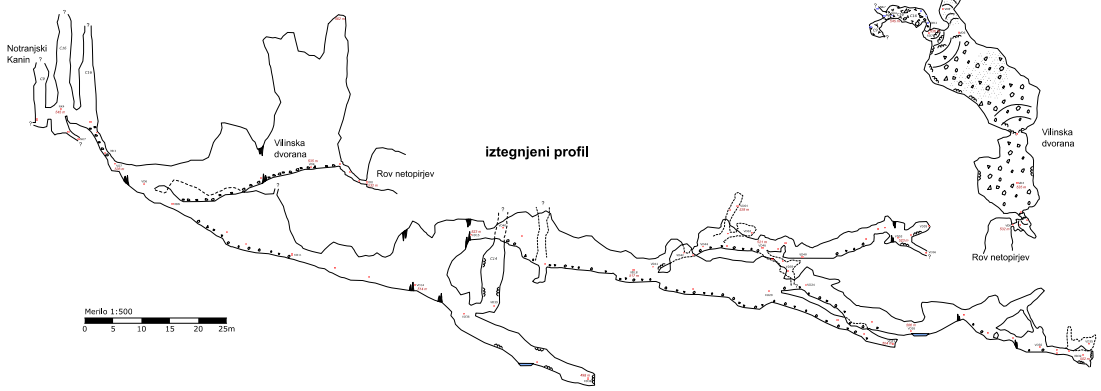

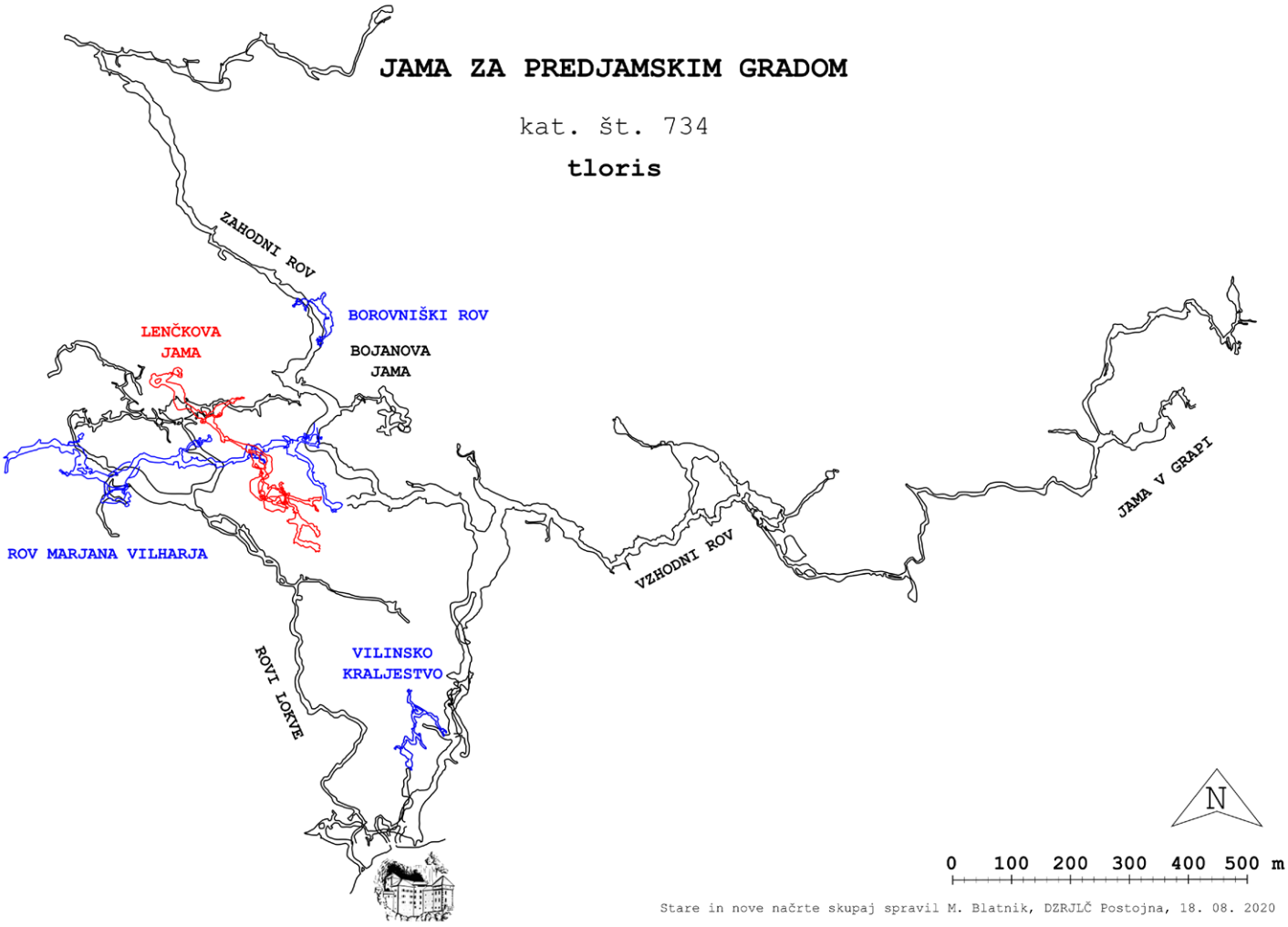

Stare in nove načrte skupaj spravil M. Blatnik, DZRJLČ Postojna, 18. 08. 2020

Potrditev, da Predjamski sistem skriva še mnogo neodkritih delov, je prekopana ožina v Netopirjevem rovu 15. junija letos. Borovničani smo ožino začeli kopati pred štirimi leti, dokončala sta jo v zadnjih tednih Joc in Tone. Za ožino sta dve veliki dvorani (Vilinska dvorana), nato pa rov konkretnih prečnih dimenzij proti severu, ki pozneje zavije vzhodno in nazaj na jug (Vilinsko kraljestvo) ter se v končnih delih približa dvorani dvojčkov. Gre za stare vodne rove, ki so zdaj močno zasigani. V treh akcijah smo v tem rovu namerili 421 metrov. Našli smo še en obetajoč prepih navzgor skozi podor, ki smo ga že prekopali in prišli v povsem drugačno strukturo jame (spominja na visokogorska brezna – Notranjski Kanin), a se je nestabilen podor v enem tednu zasul v prvotno stanje.

Skupno smo v Predjamskem sistemu letos (do konca junija) izmerili 2855 metrov novih rovov, vsi pa smo prepričani, da nas čakajo še velika odkritja. Že ko bomo povezali Lenčkovo jamo, bo sistem daljši še za 1730 m!

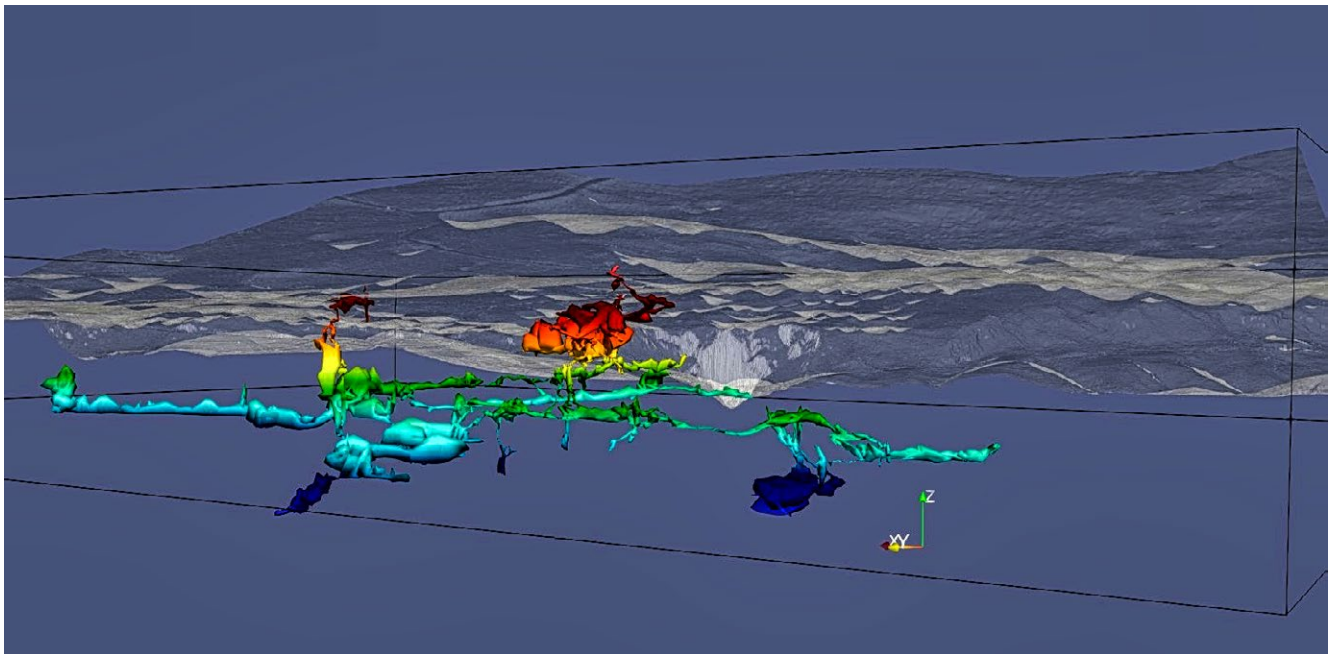

3D načrt: **Stanislav Glažar – Sten**

Jamarili smo

Andrej Kristan - Jokl
Mitja Benčina
Jernej Benčina
Jan Benčina
Urška Benčina
Tomaž Pahor
Patrik Gleščič
Jernej Remškar
Bogomir Remškar
Bruno Bajc
Edi Benko
Žan Žgavc
Matjaž Pintar
Emil Pintar
Anita Pintar
Ana Marc
Robert Rehar
Zdenka Žitko
Samo Milanič
Jerica Koren
Franc Marušič - Lanko
Matjaž Milharčič
Ivo Sedmak
Stanislav Glažar - Sten
Matej Blatnik
Izidor Zupančič - Izi
Primož Gnezda
Tinkara Primožič
Vid Trebše
Jurij Hajna
Anja Hajna
Aleš Konobelj
Dušan Tominc
Matej Požar
Guido Ostanek
Franjo Drole
Aleš Štrukelj - Klamfa
Peter Svete
Erazem Svete
Gašper Novak
Ana Makovec
Tone Palčič
Jože Pristavec - Joc
Primož Pečlin
Mitja Mršek
Peter Weixler
Janez Mevec
Sara Košir
Nejc Okorn
Nina Cof
Mojca Arlič

Kamin in slab spomin

Bogomir Remškar · JD Danilo Remškar Ajdovščina
fotografija in načrt: **Matej Blatnik**

Strateško usmeritev našega društva na Nanos in Predjamo je zlobiral naš član Mitja Benčina. Njegove geološko-hidrološke razlage so se nam iz sestanka v sestanek in od piva do piva zdele bolj prepričljive. Na Kaninu so nam o Predjami govorili Postojnčani. Jeseni smo organizirali jamarski tabor na Nanosu. Na prvo ogledno akcijo nas je povabil Tone Palčič, ki je Predjamo ves čas predstavljal kot najbolj perspektivno jamo v Sloveniji. Kot zadnji problem klasičnega krasa.

Na prvi akciji februarja 2020 smo si ogledali Zahodni rov. Ves čas smo svetili v strop, kjer se je videla kakršna koli črnina. Kdo je prvi videl zanimivo luknjo pod stropom v Zaviti dvorani? Kot zgodovinarju je ta dogodek odličen dokaz, da je človeški spomin zelo nezanesljiv. Na začetku sem mislil, da sem jo zagledal jaz. Po odkritju pa se je izkazalo, da sem res že star in da moj spomin hudo peša. Kajti moji kolegi so me popravili, da to ni res. Kdo je torej bil? Na žalost se o tem med seboj še nismo poenotili. Tako še vedno ne vemo, kdo je bili tisti, ki je rekel: »Tu bomo drugič plezali!« Vidite, zgodovina ni tako enostaven posel, kot se zdi na prvi spomin.

No, kdor koli je prvi videl luknjo, je slabo videl. To je ugotovila ekipa Kristan, Milharčič in Sedmak, ki je na naslednji akciji do tiste luknje priplezala. Tam ni bilo nič, kot se pri plezanju kaminov rado zgodi. Prvi neuspeh jim ni vzel elana. Plezati so začeli proti drugi odprtini, nekaj metrov stran od prve. Tu so prišli do slepega rova, od koder pa se je videlo do naslednje luknje. Kristan je začel nabijati prečko, a ga je ustavil manjkajoči fiks. Druge ekipe so ta čas preopremljele prečke na jezerih in širile ožine na drugih deloviščih v jami. Ob vrnitvi smo srečali plezalsko ekipo. Nekega optimizma plezalci niso kazali. V spominu mi je ostala izjava: »Luknja je neperspektivna. Ni prepiha!«

Prepiha očitno tam res ni bilo, saj je ajdovsko-postojnska ekipa na naslednji akciji raje preopremljala prečke prek jezer.

Marca je bilo pred jamo že epidemično ozračje. Nikjer žive duše. Okoli se je potikala le shirana črna mačka. Silila je v avto, dokler se je nismo odkrižali s kosom sendviča. Spet smo se razdelili v dve ekipi. Jokl je hotel razčistiti s tisto neperspektivno luknjo. Blatnik je hotel izmeriti slepi rov pred isto luknjo. Ostali smo šli širit ožino pred Matterhornom. Delo smo ravno dobro začeli, ko je prišel Blatnik z neverjetno novico: »Jokl je dobil ogromen rov, ki šiba. Piha. Pustite to in pridite tja.« Pod neperspektivno luknjo je Kristan razburjeno pripovedoval: »U, madona, to kar gre, ga ni konca, veš. Pa piha tudi! Pa brezna so tudi pa kamini! To bo pa šlo, veš!« Bajc, Žgavc in Remškar ml. mi bodo do smrti zamerili, ker sem jim pred jamo rekel, naj ne jemljejo pasov, ker jih ne bodo rabili. Benko ml. in jaz sva jih za vsak primer vzela. Prepeli smo se čez prečko in splezali skozi poševen rov, pokrit s črno sigo, in potem: jamarska bit! Rov premera 10 × 10 m gre. Na vzhod ne moremo, je brezno. Na zahod rov šiba, se zoži, spusti do jezerca, sledijo dvorane, kamini, brezna, kapniki, blato, suho blato … Ves čas kriki in vzdihi kot v filmih za odrasle, predlogi za ime … V JLA bi rekli: *Bilo je ludo i nezaboravno!* Po približno 500 m rova konca ni bilo videti. Zato smo se obrnili. Koliko akcij je v življenju jamarja, da se obrneš, preden dosežeš konec vodoravnega, lepo prehodnega rova? Mislim, da je bila to moja prva. Izmerili smo le nekaj vizur, da smo vedeli generalno smer rova. Kompas je kazal zahod. Nanos, Vipava, Trst, New York, Hollywood …

Kamin smo poimenovali Joklov pokončnik. Pod Joklovim pokončnikom je ostanek ekipe v silni želji priti v nov rov nabil celo lestev stop. A zaman, ustavila jih je blatna polica. Pred jamo smo naredili zgodovinske fotografije. Naročili pivo v prazni oštariji. Shirani črni mački dali cel sendvič in poslali sporočila. Večina nam na začetku ni verjela. Nekateri so klicali večkrat, da so se prepričali, če nismo mogoče le trmasto hudomušni.

Sledilo je še večmesečno čakanje na konec izrednih razmer. Med čakanjem nas je prizadela smrt prijatelja Marjana. Rov smo njemu v spomin poimenovali v Rov Marjana Vilharja. Upam, da se bo nenavadno ime Predjama izkazalo za upravičeno, ker se bo prava jama zdaj šele začela.

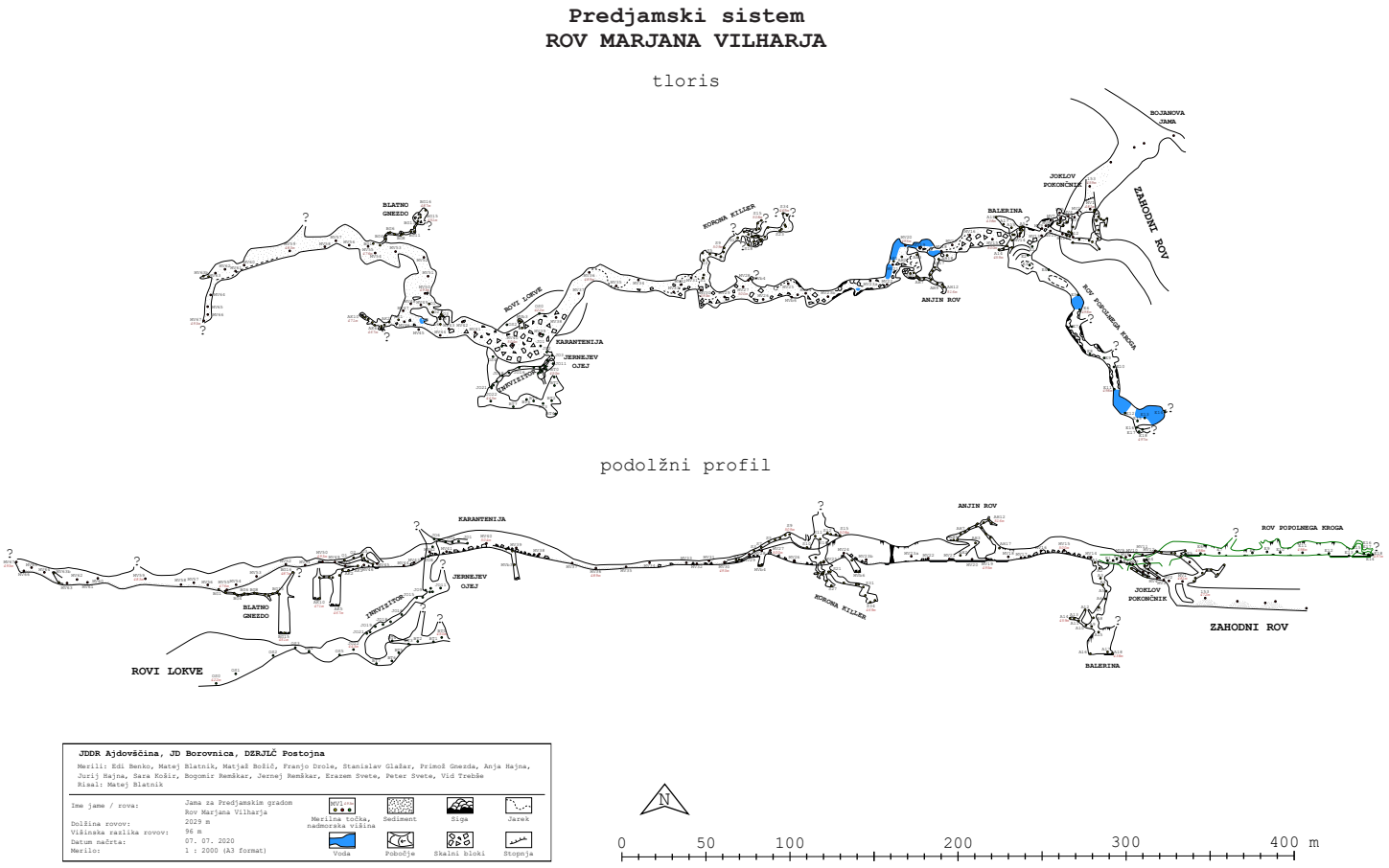

Kaninski tabor JZS 2019

Bogomir Remškar · JD Danilo Remškar Ajdovščina
fotografije: **Peter Gedei, Dejan Praprotnik Citrar**

V desetih dneh med 2. in 11. avgustom 2019 se nas je nabralo 34 iz Ajdovščine, Temnice, Topolšice, Kopra, Logatca, Rakeka, Domžal, Ljubljane, Dolenjske, Tolmina, Beograda, Kranja, Krke in Postojne. Generalno smo pospravili bivak (Zdenka, Tina, Nina in ostali so pomagali pod prisilo).

Vreme za delo na dnu Macole (kat. št. 10730) ni bilo najbolj primerno. Zato smo delali do globine –700 m. Napeljali smo vox do bivaka na –500 m. Začetne težave z bazo so bile odpravljene. Vox zdaj služi namenu. Hvala JRS za donacijo. Na bivak smo prinesli dve novi spalki in posušili stare (Zdenka, Rok Planinc, Jerica, Tina, Bane, Remškar, Stopar). Pregledali smo okno v začetku Galerije Vodka. Vodoraven blatni rov, imenovan Rasputica, se po okrog 70 m zniža skoraj do gladine jezerca. Valovčki na gladini dajejo sicer nekaj upanja. A lepljivo blato nam to upanje tudi jemlje. Smer rova je proti severozahodu. (Stopar, Remškar). Čakamo junake, ki se bodo spopadli s to težavo. Na prvi polički v Čuku (–600 m) se je pogledalo okno. Pride v šaht z vodo, na drugi strani gre rov še naprej, nismo pregledali dalje in ne izmerili. Na vrhu Čuka smo pregledali rove med podorom, vsi se vračajo nazaj pod dvorano Expo (Edi, Jerica, Maffi). Na globini –70 m smo razširili okno, gre naprej v brezno, a nismo pregledali. (Rehar, Jerica, Ivana). S sinom Jernejem sva se za trening spustila do Jakobove prve pive na –60 m v Macoli.

Iz doline smo dobili informacijo, da v soboto, 10. avgusta, pride Macolo fotografirat njegova foto ekselenca Gedei. Zato je ekipa, ki je delala v zgornjem delu Čuka, po voxu dobila komando, da bo fotografu pomagala. Ker niso bili preveč navdušeni, se je Gedeiju in Stautu pridružil še Milharčič. Tem trem se je v jami pridružil še Maffi. Fotografirali so jamo do –700 m do polovice Čuka. Fotke imajo globoko sporočilo. Macola ima še veliko vprašajev, eden od njih je tudi rov na –400 m.

Širili NM 96 (drugi vhod v Macolo). Po eni akciji opustili projekt (Rehar, Jerica, Ivana).

Ekipa iz JD Carnium je šla v Premražen prestrašen. A so se zaradi nevarnega ledu obrnili (Citrar, Patrik, Bojan, Franc).

Pregledali več vhodov med Visoko glavo in bivakom (Jerica, Bane, Jernej, Patrik, Jernej, Edi, Luka, Urbi, Pero, Dare in Tomaž).

Koprska ekipa (Humar, Žetko) je raziskala brezno v steni Laške Planje, ki smo ga lani locirali z dronom. 30 m brezna se nadaljuje s preozkim meandrom. Dostop je težaven. Novomeščani so nam pozneje povedali, da so brezno raziskali že oni leta nazaj.

V BOR 9 (pod Visoko glavo) smo opremili 100 m vhodnega brezna in nadaljevali 10 m nad dnom skozi okno v novo brezno do globine 160 m. Tam se jama nadaljuje s prepišno in rahlo mokro ožino. A kamen pade globokoooo. Dela bo za eno akcijo. Izmerili in opremili mladci in mladenke pod budnimi očmi starejših mladcev. (Edi, Luka, Patrik, Maffi, Maja, Robi, Bane, Milharčič, Remškar). Razopremili smo vhodno brezno, ker ga pozimi verjetno uklene led. Načrta sicer še nisem videl, ne vem, kje se je zataknilo.

Razširili smo ožino na dnu Brezna Rakek Roll (kat. št. 13911). Zadeva gre naprej v novo brezno? 30 m z dobrim prepihom. (Izi, Patrik, Remškar& Remškar, Maja). Žan je opravil ključni del naloge s tem, da je šel po mašino v Skalarja.

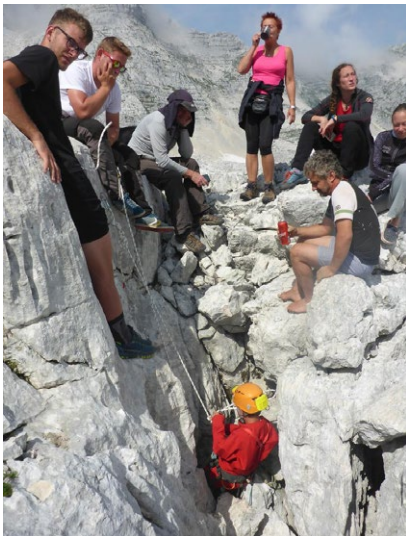

Rehar solo z mašino širil Vstalo Primorsko na –113 m. 17. oktobra sva z Reharjem v jami širila še enkrat. Prišla sva okrog 7 m naprej in 3 m globlje. Skala se spremeni, ni več tako kompaktna. Razširitve se še ne vidi in ne sliši. Prepih je vlekel ven. Preopremiti bi bilo treba vhodno brezno, ker je opremljen s staro devetko.

Uredili smo nov prostor za opremo v vrtači, 20 m od bivaka. Delovna akcija se je zavlekla pozno v noč (Remškar&Remškar, Maffi, Edi, Žan Patrik, Pero, Urbi, Tomaž).

Ker nas je bilo veliko, smo imeli še dva šotora. V bivaku so bile res hude vonjave. Kuhali smo kot menza. 5 kg krompirja ni ekvivalent 3 kg riža (riž ostane še za naslednji dan). Porabili veliko starih zalog. Še vedno velja, ne nosite hrane na bivak!

Vsem, ki puščate gate, majčke, štunfe, porabljene kondome ... pa navodilo! Nosi svojo šaro domov. Kar ni uporabno, bomo vrgli stran, uporabne sexy zadeve pa zaplenili.

Vsem, ki puščate gor opremo. Navodilo! Spravi robo v transportko in označi Pepi JD XY, Džoni JD XX ipd. Zahvaljujem se tistim, ki ste ostali do zadnjega dne, da ste pomagali pospraviti. (Mafii, Izi, Milharčič, Remškar). Hvala tistim, ki ste nosili smeti in plinske jeklenke (Dolenjci, Žan, Remškar, Jokl, Benko ...).

Poljaki so že blizu Boke, tako so nam povedali prvi dan tabora. Očitno pa jim povezava še ni uspela.

Z Jernejem sva se imela res lepo. Včasih sem bil sicer malo nervozen, ker ljudje ne znajo za seboj pospraviti praznih pločevink ... A to so že problemi, ki jih prinaša emšo.

Videli smo kozoroge (klasika), svizce (klasika), zlatoroge (klasika), gamsa (prvič). Locirali najvišji macesen na Kaninu na 1993 m nadmorske višine. Del ekipe je nadaljeval še v Skalarju (Stopar, Rehar, Jerica, Šini, Potrpin). Rehar je markiral pot od Skalarja do bivaka. Označena je kot smrtno nevarna. Benko senior nam je priskrbel postaje, da smo imeli stik z dolino. Robi se trudi z GSM-povezavo. Obljublja jo za naslednje leto. Naslednje leto tabor bo! Vabljeni vsi jamarji, podporniki in družinski člani. Predvsem pa ste vabljeni tisti, ki ste na Kaninu pripravljeni delati več dni, ker takih nam manjka. Načrtujemo, da bi sestavili ekipe in njihove termine že pred taborom, da bomo lažje načrtovali delo v jami. Ljubljanska ekipa, ki je bila jeseni v bivaku, je povedala, da se je v enem izmed sodov utopila podlasica. Tako v vednost. Ko pridete na bivak, preverite stanje vode.

MACOLA
HUEVOS - JARAK

Kat. št. 10730
2100 m.n.m
Kanin, Slovenija
2012-2020

JDDR AJdovščina
JD Rakek
JSPD Trst
JD Logatec
KSJKSS Velenje
DZRJSR Domžale
DZRJLČ Postojna
JDK Kranj
JK Krka
ASAK Beograd
JDD Koper
JSPD Tolmin
JD Borovnica
ŠJKP Topolšica
JD Temnica
JKŽ Ljubljana
GSEB Trst
JD Gorenja vas
DZRJ Ljubljana

Načrt: Bogomir Remškar

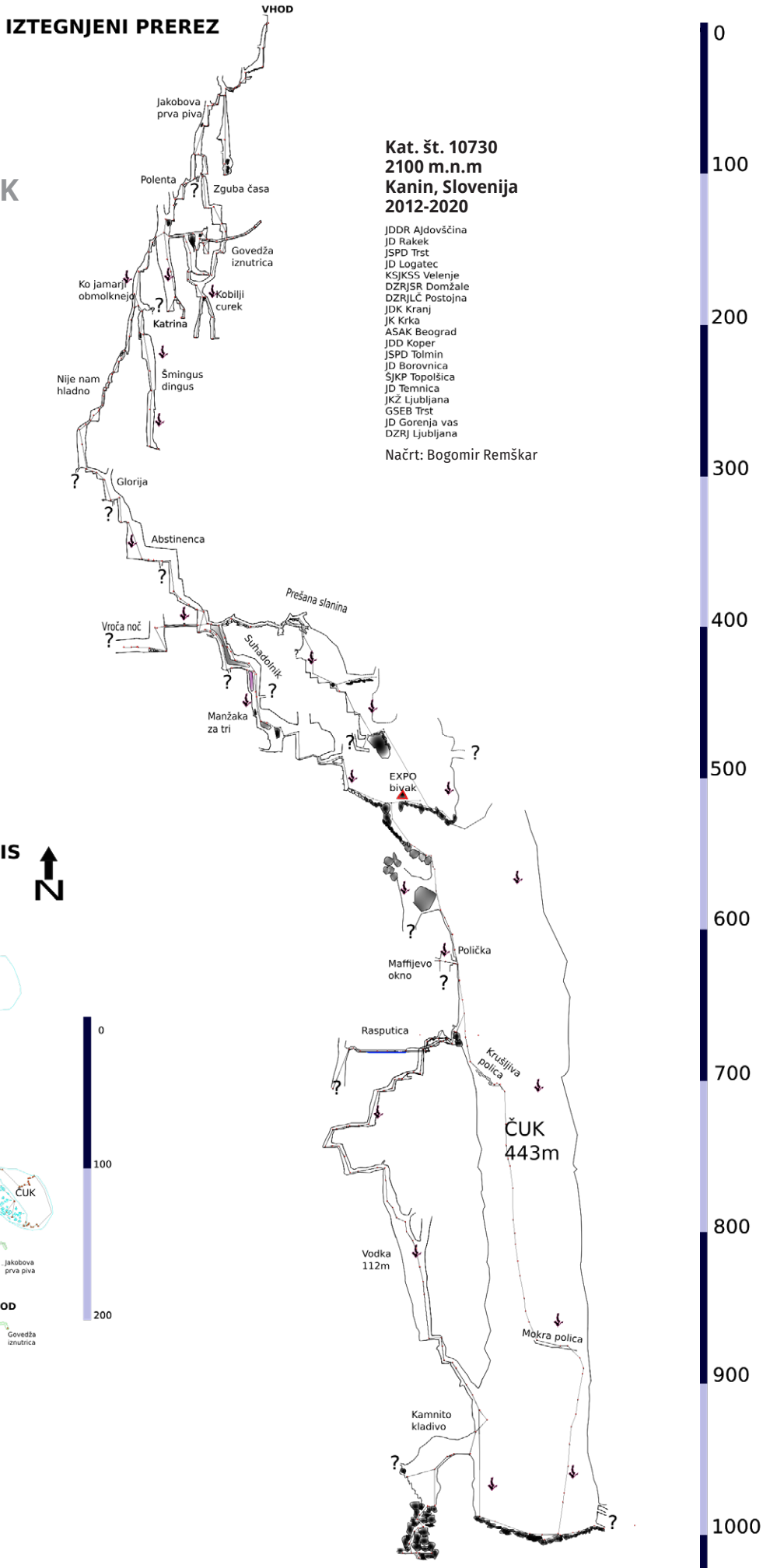

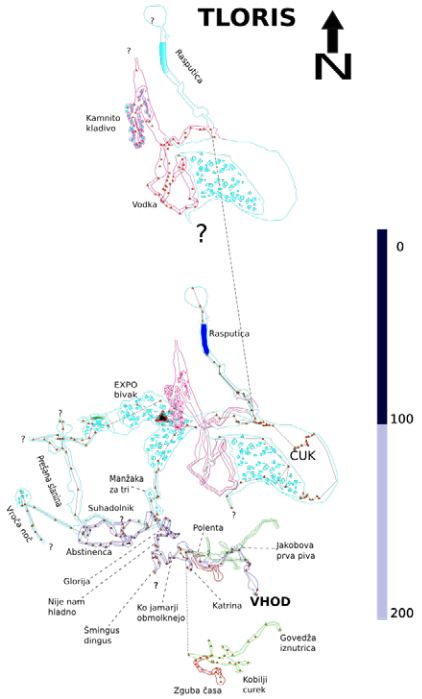

Skalarjevo brezno 2019

Marko Erker · JD Logatec
Klemen Mihalič · JK Novo mesto
fotografije: **Yuri Schwartz, Klemen Mihalič**

Skupinska slika na zaključku tabora (od leve proti desni): Marko, Milivoj, Tomaž, Yuri, Olga in Klemen

Skalarjevo brezno (kat. št. 6000) je visokogorsko kraško brezno, katerega vhod se odpira v osrčju Kaninskih podov na nadmorski višini 2328 metrov. Zaradi intenzivnega zakrasevanja je glede na položaj vhoda tu mogoč razvoj jamskega sistema do globine okoli 1900 m, kar pomeni enega izmed največjih globinskih potencialov v Evropi. Trenutna globina brezna znaša 911 m, dolžina rovov pa nekaj več kot 4700 metrov. Skalarjevo brezno pa navkljub vsem prejšnjim raziskavam ostaja eno izmed najperspektivnejših brezen v Evropi. Poleg skoraj 5 kilometrov izmerjenih rovov se je v letih raziskav nabralo še veliko neizmerjenih rovov, nekaj izdelanih načrtov pa se je izgubilo v prostoru in času.

Zgodovina raziskovanja

Zgodovina raziskovanja Skalarjevega brezna sega v leto 1985, ko sta na meddruštveni akciji v organizaciji Inštituta za raziskovanje krasa jamarja Samo Morel in Anton Oberstar odkrila vhod v brezno. Tega leta so brezno raziskali do globine 374 m. Do februarja 1989, ko je bila v breznu dosežena trenutno najgloblja točka –911 m, se je v breznu zvrstilo veliko akcij. Gonilna sila raziskovanj so bili jamarji iz JD Dimnice, pridružili pa so se jim tudi jamarji iz DZRJ Ribnica, DZRJ Ljubljana, JD Logatec in DZRJ Kranj ter tuji jamarji s Hrvaške, iz Italije in s Poljske. Na akcijah so raziskali mnogo vzporednih brezen in obetavnih nadaljevanj, vendar poti v globino niso našli, zato so raziskave tedaj nekoliko zastale. V drugi polovici 90. let prejšnjega stoletja so raziskave vnovič obudili Rok Stopar, Matjaž Žetko in Miran Zobec. Na akcijah so raziskali več možnih nadaljevanj v predelu Galerije dobre zemlje in se prebili do skupne globine 710 m. Od leta 1996 do danes so glavnino raziskovanja v breznu opravili ruski in češki jamarji, ki so odkrili kar nekaj novih delov brezna, vendar preboja v globino pod 1000 m niso našli. Več o zgodovini raziskav Skalarjevega brezna si lahko preberete v 6. številki Jamarja (12/2010).

Tabor Skalarjevo brezno 2019

V preteklosti je bilo že kar nekaj pobud za obnovitev raziskav, vendar se nobena ni prav prijela. Razlogov za to je več. Domači jamarji si za raziskovanje Kanina vzamemo v najboljšem primeru en teden, medtem ko uspešne mednarodne ekipe na Kaninu ali Migovcu organizirajo večtedenske tabore. Premalo je tudi sodelovanja (z izjemo raziskovalne ekipe Macole), kjer bi jamarji iz več jamarskih društev družno delali na enem jamskem sistemu. Zato smo se odločili, da v času po tradicionalnem poletnem raziskovalnem terminu organiziramo meddruštveno akcijo v Skalarjevo brezno. Celoten čas trajanja tabora, od 6. do 16. avgusta, smo bili na Kaninu Marko, Yuri in Klemen. Vmes pa so se nam pridružili še ostali za krajše ali daljše obdobje. Skupaj je na taboru sodelovalo enajst jamarjev iz šestih jamarskih društev.

Za bazo nam je služila koča Petra Skalarja, ki jo je Jamarska zveza Slovenije najela za celoten avgust in je bila namenjena uporabi vsem članom društev, včlanjenih v JZS. Brez tega udobja bi bilo raziskovanje veliko težje. Veliko poti nam je bilo prihranjeno tudi zaradi uporabe kabinske in tovorne žičnice, s katerima smo transportirali večino opreme do koče. Zahvala gre Zavodu Sončni Kanin, ki je omogočil brezplačen prevoz vseh jamarjev na Kanin, in Milivoju Šulinu, ki je tovorno žičnico usposobil za delovanje in nam pomagal pri transportu. Opremo, potrebno za raziskovanje, so nam omogočili pri Jamarski zvezi Slovenije, JK Novo mesto in JD Logatec.

Glavna cilja te odprave sta bila na novo izmeriti čim več delov jame ter izdelati boljši načrt jame in 3D-model jame.

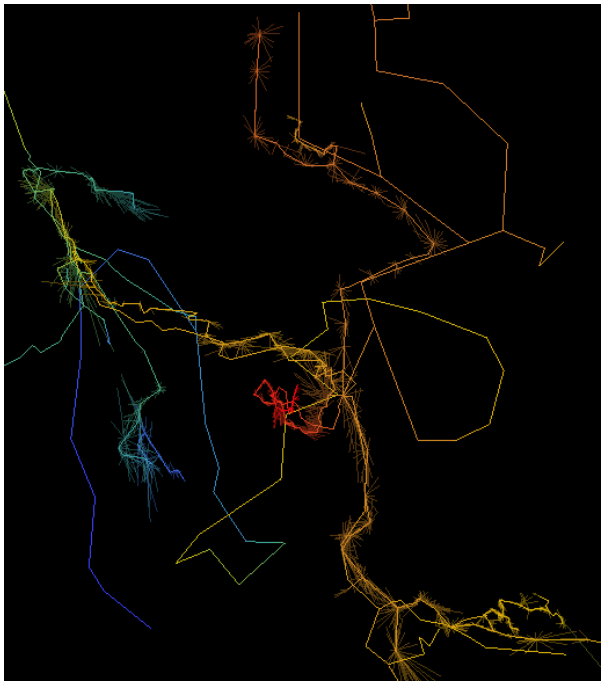

Primerjava tlorisov

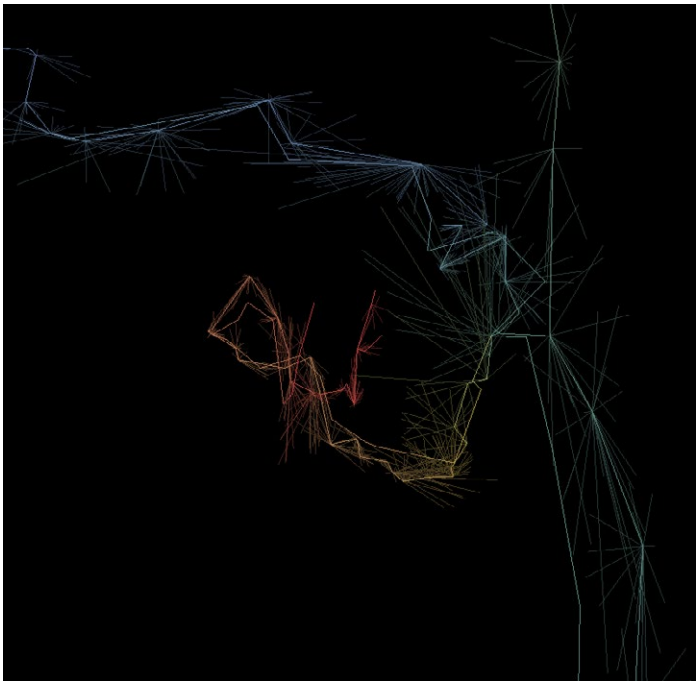

Od vhoda do Strele

Solidno ujemanje do Strele, slabše v Galerijah in niže spodaj

Večino opreme smo iz doline do D-postaje pretovorili s pomočjo kabinske žičnice in Zavoda Sončni Kanin, od tam do Koče Petra Skalarja pa s tovorno žičnico PD Bovec in s pomočjo Milivoja Šulina.

Bivak pri galeriji Made in Heaven je trenutno solidno založen in pripravljen na nadaljnje raziskovanje.

Ostali cilji pa so bili še opremiti in preiskati brezno Rolling Stones ter opremiti in preiskati dele v Galerijah dobre in slabe zemlje proti Odiseji. Na začetku tabora smo začeli z merjenjem jame od vhoda proti meandru Strela ter oskrbeli bivak pri galeriji Made in Heaven. Nadaljevali smo z merjenjem rovov v Galeriji dobre in slabe zemlje ter opremili začetek vhoda v Odisejo. Brezno Odiseja je serija krajših stopenj z ozkimi prehodi in dobrim prepihom. Po besedah Roka Stoparja je bilo brezno izmerjeno skoraj do globine 700 m, vendar so se pozneje meritve izgubile. Na dnu so prepih izgubili v dvorani, kamor se niso nikoli več vrnili. Na naslednjih akcijah bi pot do dna brezna dodatno razširili in opremili ter raziskali končno dvorano.

V drugem delu tabora smo se razdelili v dve ekipi. Ena je nadaljevala z merjenji zgornjih delov jame, druga pa se je odpravila v bivak pri galeriji Made in Heaven. V treh dneh smo opremili 300 metrov globoko brezno Rolling Stones skoraj do dna, saj nam je za zadnjih 50 m zmanjkalo opreme. Ogromno časa nam je vzelo čiščenje brezna, saj so stene zelo krušljive, in potrudili smo se, da brezno opremimo kar se da varno. Tik nad dnom smo opremili vzporedno brezence, ki nas je pripeljalo nazaj do okna v glavnem delu brezna, vendar je na drugi strani videti nadaljevanje. Brezno je res fascinantno in komaj čakam, da ga do konca opremimo in preiščemo.

Meritve

Jamo so v več desetletjih merile številne ekipe in nekako uspele sestaviti zelo soliden načrt celotne jame. Meritve večine jame pa so se medtem izgubile. Osnova za obstoječi 3D-model so bili načrti in ugibanje originalnih vizur. Zato je bil eden od ciljev tokratne odprave jamo na novo izmeriti od vhoda do čim večje globine in dolžine.

Pred izvedbo meritev smo se dogovorili za standard, ki je zdržal uporabo različnih orodij za brezpapirno merjenje, združevanje meritev in risanje. Določili smo odseke jame z začetnimi točkami, dodali željo po čim več pomožnih meritvah, preizkusili formate izvoza. Pri merjenju smo uporabljali TopoDroid in PocketTopo, ki oba dobro podpirata delo z Distom X. Oba tudi znata podatke izvažati v formatih, ki se jih da uporabiti v med jamarji priljubljenih risarskih programih. Odločili smo se, da surove meritve shranimo v datoteke, primerne za uporabo v Survexu, ker smo imeli tako možnost hitrega pregleda situacije, pa še z obstoječim modelom smo se lahko primerjali. Za risanje smo uporabili Inkscape, ki ga vsi še najbolje poznamo.

Ker smo morali nekatere dele jame praktično na novo raziskati, gotovo pa na novo opremiti, je naše delo potekalo nekoliko počasneje, kot smo si zamislili na začetku. Po delih smo izmerili vhodne dele do dna Deliriuma, od tam do konca Strele, mimo dna Mlajšega brata do vrha Don't worry be happy, mimo bivaka skoraj do dna brezna Rolling Stones. Više zgoraj smo uspeli izmeriti še Galerijo slabe zemlje z

Pri raziskovanju novih delov v stranskem odcepu brezna Rolling Stones nam je uspelo najti tudi nekaj blata.

večino brezna, ki se je po globini in obliki sodeč izkazal za Pass maters, Galerijo dobre zemlje in prvih 100 m Odiseje. Skupaj smo namerili 2100 m rovov do globine prek 800 m, kar glede na skupno registrirano dolžino predstavlja 44 % jame in skoraj 90 % globine. Pri merjenjih smo opazili še ogromno odcepov, od katerih smo nekatere pregledali in izkoristili, drugi pa so ostali vprašaji za naslednje tabore.

Primerjava z obstoječim modelom jame je nekoliko zahtevnejša, ker v njem nismo imeli pregleda nad tem, kje so točke v naravi. Tako je najlažja primerjava po delih, ujemanje pa takrat največje. Od vhoda do dna Deliriuma je vertikalne razlike le nekaj metrov (in pribl. 3 %), do odcepa iz Mlajšega brata proti Rolling Stonesu pa celo izgine. Horizontalne razlike so nekoliko večje, a se, razen izjemoma, rovi še vedno solidno pokrivajo. Večinoma celo v okviru širine rova.

Načrtujemo akcije tudi v naslednjem letu. Glavni cilji bodo preiskati okna in dno brezna Rolling Stones, opremiti in razširiti brezno Odiseja ter izmeriti še preostale dele jame. Vložek je velik, nagrada za najbolj vztrajne pa še toliko večja. Vabljeni.

Na taboru Skalarjevo brezno 2019 smo sodelovali: Robert Rehar (JDDR Ajdovščina), Jerica Koren (Šaleški JK Podlasica Topolščica), Rok Stopar (JD Dimnice), Marko Erker, Zdenka Žitko (JD Logatec), Damijan Potrpin (DZRJ Simon Robič Domžale), Yuri Schwartz, Tomaž Žekar, Matija Gašperšič, Damijan Šinigoj in Klemen Mihalič (JK Novo mesto).

Novice izpod Migovca

Jana Čarga · Jamarska sekcija PD Tolmin

Jamarska odprava Maraton, Sistem Migovec 2019

Odprava Maraton je bila v znamenju dežja, za nameček pa nam je v prvem tednu dodaten napor povzročilo podrtje začetnega dela v jami Primadona. Običajna pot v jamo je tako postala neprehodna. Na srečo smo v steni 100 m nad prvotnim vhodom odkrili nov vhod, poimenovan Belladonna.
Sistem Primadona ima po novem štiri vhode: Primadona (kat. št. 8282), Mona tip (kat. št. 10180), U-bend 571 (kat. št. 12114) in Belladonna. Podzemni tabor smo prestavili globlje, v dele Moonraker na –690 m. Od tam imamo s površjem povezavo prek radia CaveLink. Od podzemnega tabora se raziskave nadaljujejo pod breznom Klic globin, odkritega v letu 2018. Ti deli, večinoma vodni, gredo vse globlje. Najgloblji deli se trenutno končajo na –845 m. Na drugi strani Primadone, pod breznom Donji Milanovac, se jama ravno tako poglobi na –748 m. Vodni deli na tej strani se zelo približajo delom pod delom Klic globin. Na novo je bilo odkritih tudi nekaj prehodov in brezen v jami Mona tip, ki predstavljajo krajšo pot med vhodoma M-16 (kat. št. 6001) in Mona tip. V letošnji odpravi je bilo v Sistemu Migovec na novo odkritih 1,2 km rovov. Nova dolžina Sistema Migovec je 43 km. Globina 972 m ostaja nespremenjena.

Vhod v jamo Primadona. Fotografija: Rhys Tyers

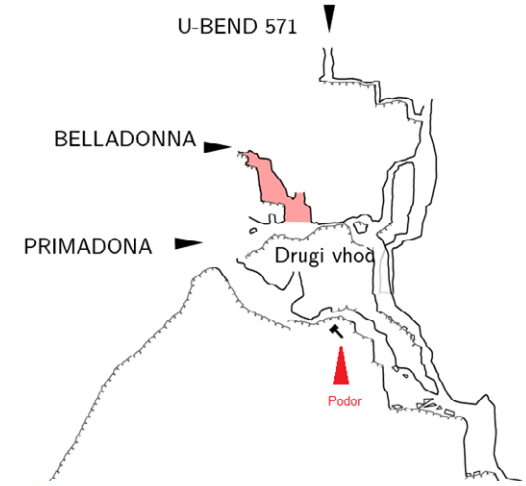

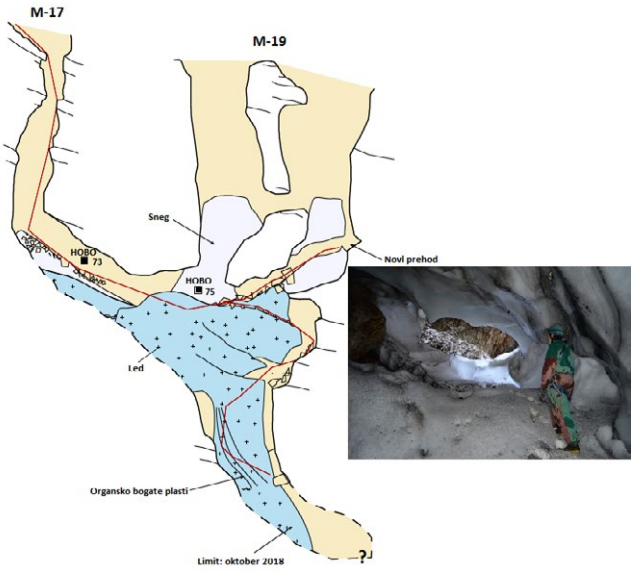

Znanstvene raziskave

Tanguy Racine, študent paleoklimatologije na univerzi v Innsbrucku (Avstrija), trenutno preučuje zgodovino podnebja v Alpah. Raziskuje ledene jame, ki so večinoma v Avstriji, na Migovcu pa jamari že od leta 2014, zato je v svojo raziskavo vključil tudi jamo M-17 (kat. št. 5878).
Raziskave, ki še potekajo, vključujejo:

- spremljanje temperature in vlage
- radiokarbonsko datiranje
- analizo stabilnih izotopov ledu
- podnebne spremembe

V nadaljevanju je na kratko povzetih nekaj rezultatov merilnikov HOBO in radiokarbonskega datiranja.

Spremljanje temperature in vlage v jamah Migovca

Poleti 2018 smo postavili dva merilnika HOBO v jamo M-17 in dva v jamo M-16. Oktobra 2018 smo vnovič obiskali jamo

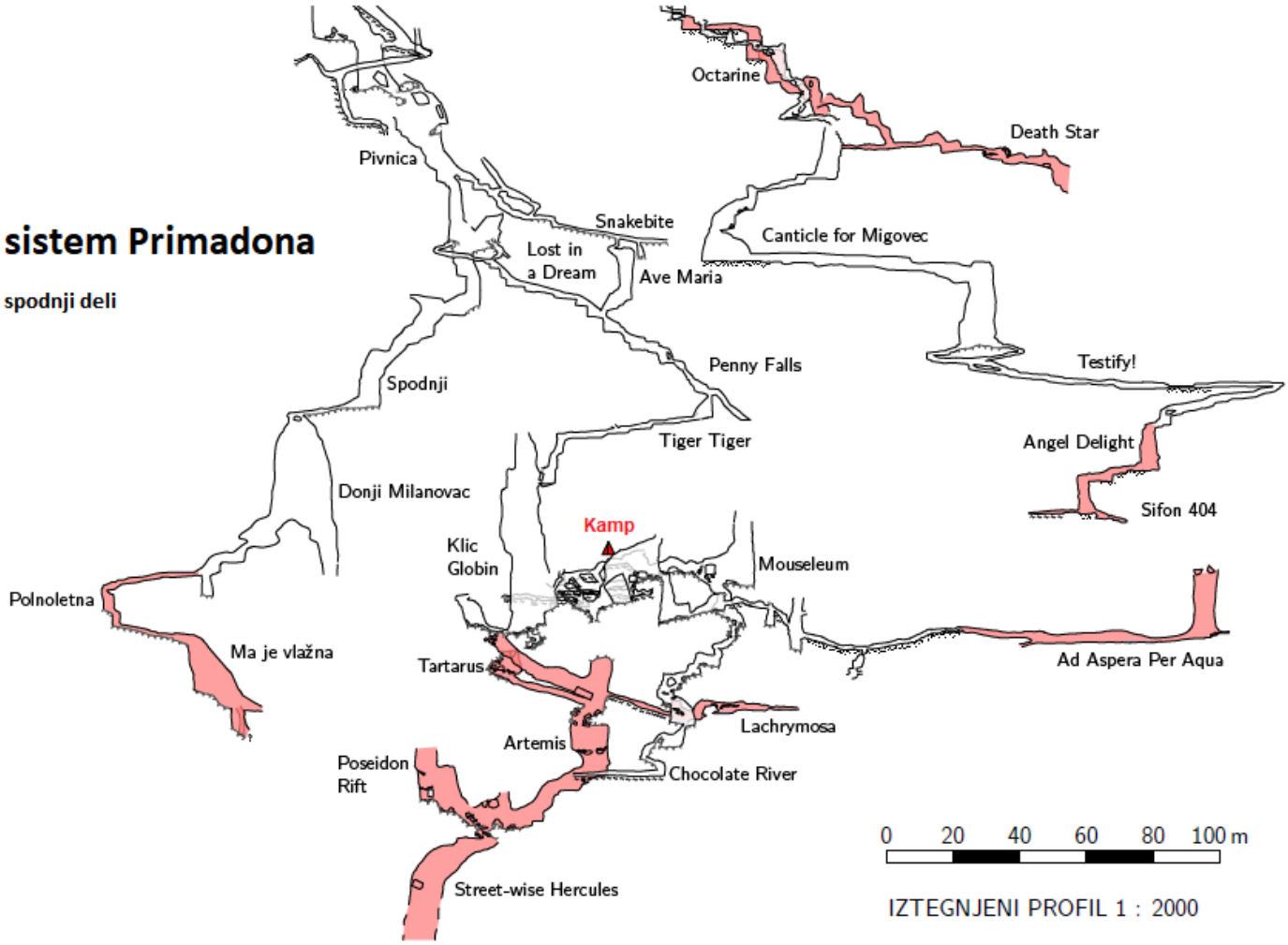

M-17 in na naše presenečenje ugotovili, da se je od poletja stopila ogromna količina snega in ledu. Taljenje je povzročilo odprtje novega prehoda, in sicer iz jame M-17 v sosednjo jamo M-19 (kat. št. 8285). Prvi merilnik (št. 73) je bil na dnu vhodnega brezna na steni, drugi (št. 75) pa na koncu prve velike dvorane. Izbrano je bilo mesto s čim manjšim vplivov prepiha.

Ugotovitve

- Zimski čas: pri merilniku 73 (zelena barva) je povezava med vremensko postajo Vogel in temperaturo v jami bolj jasna kot pri merilniku 75 (rdeča barva). To je pričakovano, saj je merilnik 73 glede na njegovo lokacijo bolj dovzeten za zunanje vplive.
- Poletni čas: dvig temperature v jami je še posebej očiten pri merilniku 73 (zunanji vpliv).
- Jesenski čas: zaradi zmanjšane količine snega se je odprl nov prehod v jamo M-19. Blažje snežne razmere so povzročile večji prepih in s tem posledično višje temperature. Temperature, višje od 0 °C, so bile še posebej opazne pri merilniku 73. Prehod se je čez zimo spet zaprl.

Povprečna izmerjena letna temperatura pri merilniku 72 je +2,58 °C , pri merilniku 74 pa +2,55 °C (nadmorska višina 1720–1725 m). Za primerjavo: na vremenski postaji Vogel je

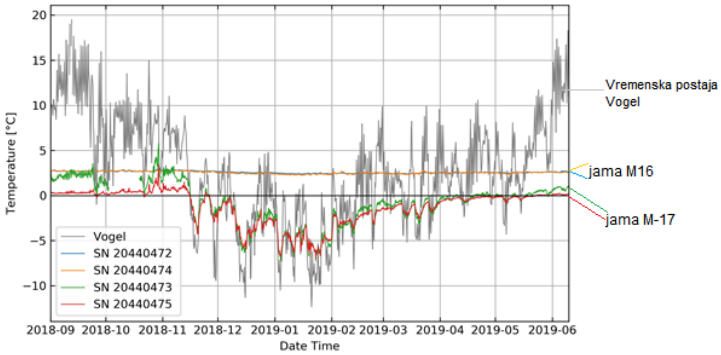

povprečna letna temperatura +2,40 °C (nadmorska višina 1700 m). Povprečna letna temperatura se načeloma niža z nadmorsko višino, vendar očitno lahko na krivuljo višina/temperatura zraka vplivajo lokalne vremenske razmere. Vrednosti srednje povprečne letne temperature zraka so si zelo blizu, gre le 0,2 °C razlike v enem letu. Tudi nadmorske višine so si precej blizu (1720 m proti 1700 m). Lahko trdimo, da je vremenska postaja Vogel precej dobra referenčna postaja za vremensko dogajanje na Migovcu.

Poleti 2018 smo namestili dva merilnika tudi v jamo M-16. Nameščena sta bila v predelu Hotline (–140 m), kjer je prisoten zelo močan prepih. Merilnik 72 je bil nameščen pri tleh, čim bolj odmaknjen od prepiha, merilnik 74 pa je bil od prvega oddaljen približno 100 m in nameščen na veliko skalo sredi prehoda, da je bil čim bolj izpostavljen prepihu.

MERILNIK	JAMA	TEMPERATURA SREDNJA	NAJNIŽJA	NAJVIŠJA	RAZPON	ODKLON
72	M-16	2,58	2,3	3,0	0,64	0,13
74	M-16	2,55	2,2	2,9	0,64	0,15
73	M-17	−0,94	−7,2	5,8	13,10	2,40
75	M-17	−1,32	−7,0	3,4	10,40	1,90
Vremenska postaja	Vogel	2,40	−12,4	26,1	38,50	7,00

V primerjavi z M-17 so bila tukaj temperaturna odstopanja pričakovano manjša. Vlažnost je bila konstanto nasičena pri 100-odstotni relativni vlažnosti. Oba merilnika v jami M-17 prikazujeta srednjo letno temperaturo pod 0 °C. To se odraža zaradi prisotnosti ledu v jami, ki poleti preprečuje, da bi topel zrak prodrl v jamo, pozimi pa omogoča prezračevanje oziroma izdihavanje toplega zraka. Nadmorska višina vseh štirih merilnikov je približno enaka, čeprav je razlika v povprečni letni temperaturi merilnikov za skoraj 4 °C (2,58 °C v jami M-16 in –1,32 °C v jami M-17). Podobna temperaturna anomalija je opažena tudi v avstrijskih ledenih jamah. Vdor zunanjega zraka v jamo se odraža kot padec relativne vlage pod 100 %. To se zgodi le v zimskem času (od sredine novembra do začetka aprila). Kadar se jama prezračuje, je zrak v jami mešanica zunanje atmosfere in normalnega jamskega zraka, kadar zrak zastaja, je relativna vlažnost popolnoma saturirana. To opazimo kot vodo, ki kaplja, in led, ki se tali. Hladen in suh zimski zrak v zimskem času lahko spreminja ledeno površino in ustvari se snežni tunel, infiltracija vode v pomladanskem času (taljenje snega) v hladno jamo pa povzroči tvorjenje sezonskih ledenih formacij.

Radiokarbonsko datiranje ledu

Jama M-17 se je izkazala kot odlično mesto za datiranje ledu. 30 m globoke plasti ledu vsebujejo tudi organske plasti. Te vsebujejo kamenje in različne organske ostanke. V našem primeru smo za radiokarbonsko datiranje uporabili delce lesa in koščke ruševja.

Spodnji diagram prikazuje verjetnostne krivulje odvzetih vzorcev. Gre za verjetnost, da je vzorec lesa ob določenem času padel v jamo in se zasidral v jamski led. Obdobja z ve-

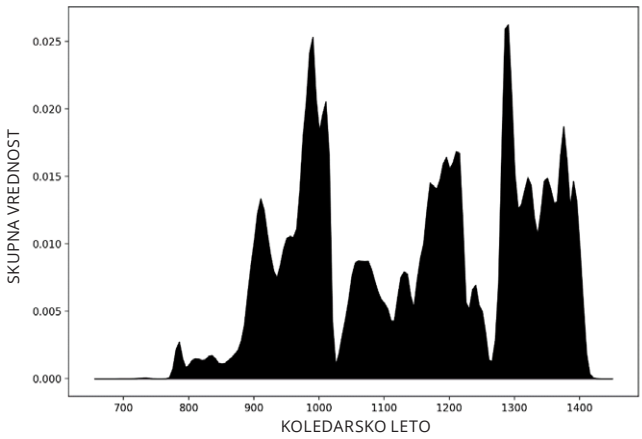

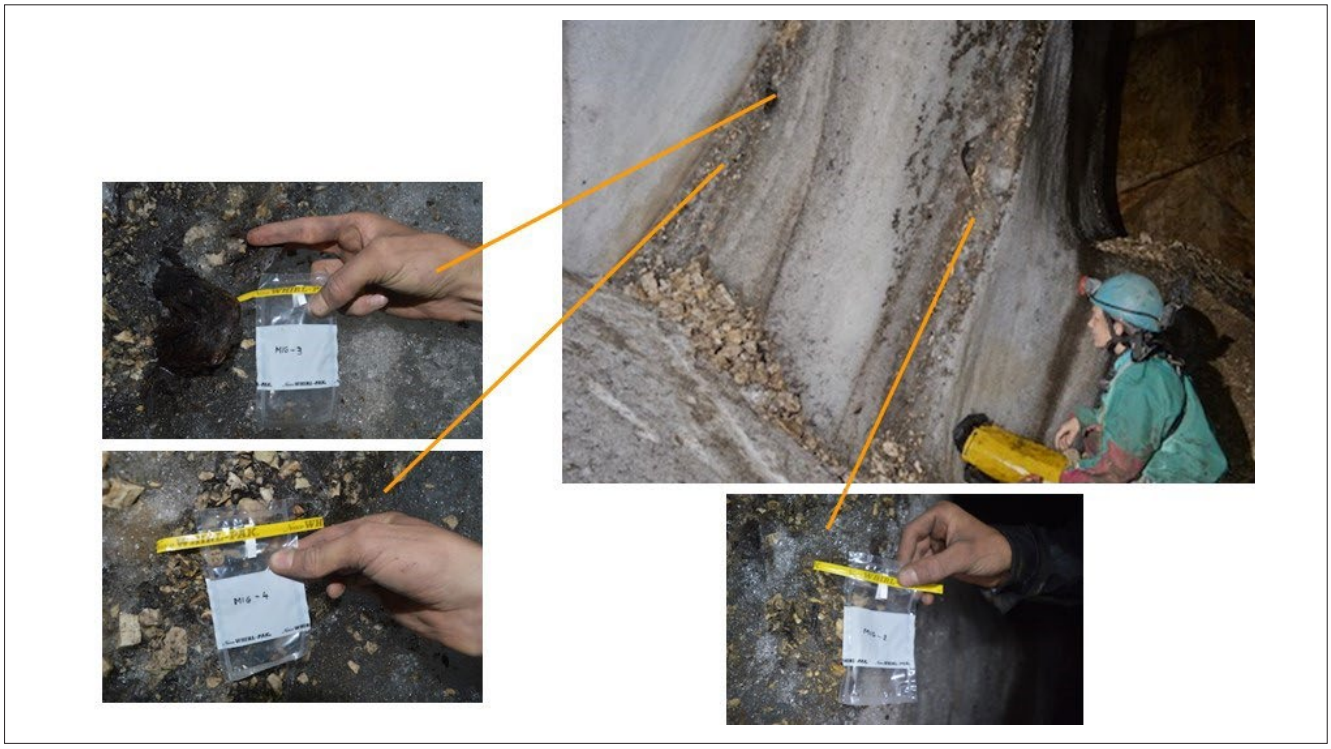

Vzorčenje organskih delcev v ledenih plasteh. Fotografije: Tanguy Racine in Jana Čarga

liko verjetnostjo ustrezajo obdobjem kopičenja ledu. V nasprotnem primeru les sicer pade v jamo, nato pa »sedi« na ledeni površini in čez nekaj let popolnoma zgnije. Trenutno nam rezultati povedo, da se je večina ledu v jami M-17 odlagala med leti 800 in 1450 našega štetja. Pristnejši novejši led pa napajajo tri površinska brezna, ki se povezujejo v M-17. V prihodnosti potrebujemo še več vzorcev, da sestavimo ustrezen starostni/globinski model in ga nato primerjamo tudi z drugimi zapisi o ledenih jamah.

Jama Planika

Jama Planika (kat. št. 8953) je bila odkrita leta 2007. Ima dva vhoda, večje močno spominja na Primadono. Ker je ta zelo nestabilen, se za vhod uporablja malce višje ležeči vhod, ki se začne s 37 m globokim breznom. Na dnu tega brezna je sneg, ki pa se je od leta 2008 do junija 2019 znižal za kar dobrih 6 m. Velike količine snega in ledu so izginile tudi v drugih delih jame in s tem močno spremenile njen prvoten videz. Spodnji del jame ostaja neprehoden zaradi ledu oziroma kompaktnega snega. Tukaj organskih plasti ne opazimo, tudi debelina ledu je le nekaj metrov. Sklepamo, da je vnos snega manjši kot pri jami M-17, saj Planika leži v zavetju previsne stene. Jama je bila tudi na novo izmerjena.

Pregled jam zahodne stene Migovca. Fotografija: Jana Čarga

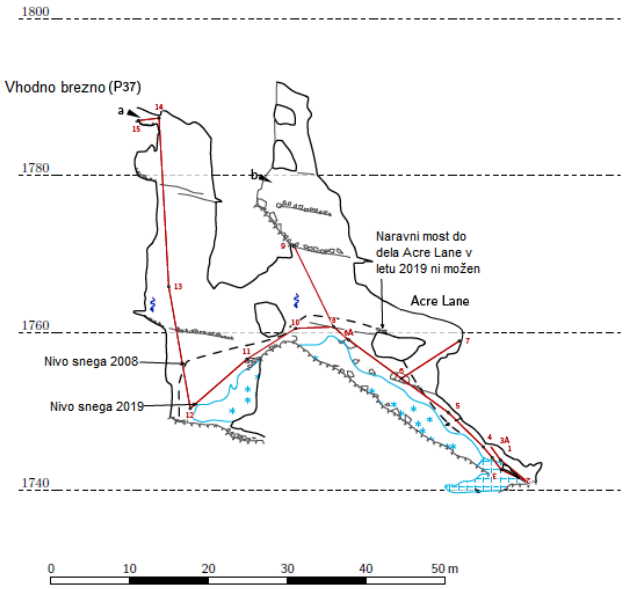

Jama Planika – iztegnjeni profil, 2019

Znanstvena raziskava pretakanja visokogorske kraške vode na območju med Bohinjem in Tolminom

Ideja o projektu vodnega sledenja na Migovcu sega že več let nazaj, saj je tok visokogorske kraške vode na tem območju relativno slabo poznan. Določeno je bilo, da je za injiciranje najbolj primerno mesto sifonsko jezero Kolorado v jami Vrtnarija. Nahaja se na globini 879 m in dobrih 90 m nad ravnijo najnižjih sifonov v jami, ki verjetno predstavljajo raven podzemne vode. Jama Vrtnarija je bil nazadnje obiskana leta 2015, zato smo jo člani Jamarske sekcije PD Tolmin pred injiciranjem tudi ustrezno vnovič opremili. Injiciranje je bilo izvedeno septembra 2019, kot umetno sledilo pa je bilo uporabljeno fluorescentno barvilo uranin. Skupaj je bilo injiciranih 3 kg sledila. Akcije barvanja so se udeležili trije člani JS PD Tolmin ter en član IZRK ZRC SAZU.

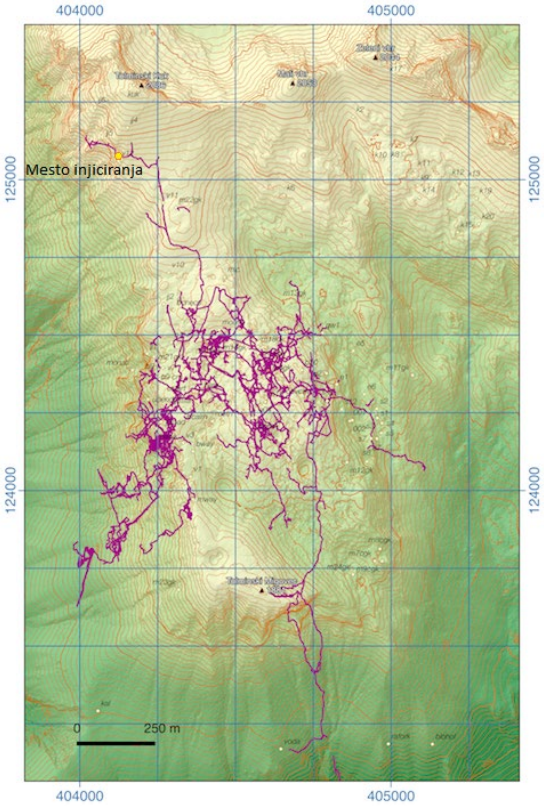

Tloris Sistema Migovec

Vzorčenje je potekalo na izvirih in vodotokih v občinah Tolmin (Tolminka, Zadlaščica, vir na planini Prodi, izvir na planini Polog) in Bohinj (Mala Savica, Velika Savica, Ukanška Suha, Suhi v Ribčevem Lazu in Bohinjski Bistrici). Poleg ročnega pobiranja so bili na terenu prisotni tudi trije samodejni vzorčevalniki in en terenski fluorimeter. Pogostnost ročnega vzorčenja je določal IZRK ZRC SAZU v odvisnosti od hidroloških razmer. Na bohinjski strani so ročno zajemali člani JK Železničar iz Ljubljane, na tolminski strani pa JS PD Tolmin ter na Zadlaščici (zajetje pitne vode) Komunala Tolmin.

Vzorčenje je potekalo od septembra do novembra 2019. Končno število vseh vzorcev je bilo kar 627 in vsi so bili preneseni v kemijsko analitski laboratorij IZRK ZRC SAZU.

DAVORJEVO BREZNO

Poplavljen prehod

Louis Torelli in **Riccardo Corazzi** · Commissione Grotte E. Boegen
prevedel: **Rok Stopar**
fotografije: **Igor Ardetti, Domagoj Korais, Miha Staut, Louis Torelli**

Davorjevo brezno (kat. št. 10060) je velika in zanimiva jama, odkrita leta 2008, ki jo je raziskovala italijansko-slovenska ekipa. Vhod je na nadmorski višini 511 m. Izkazalo se je, da jama v globini deluje kot zbiralnik iz več požiralnikov, ki jih napajajo vodotoki s flišnega površja, je nekakšen razvejan zbiralnik. Zaradi posebne lege, umeščena je med Matarskim podoljem in območjem Škocjanskih jam in Kačne jame, je Davorjevo brezno v zelo zanimivem hidrološkem območju. Globina (303 m) in dolžina (prek 5,5 km) jame, skupaj z lepoto jamskih prostorov ter morfološkimi in sedimentološkimi posebnostmi, postavljajo jamo med glavne, največje in najzanimivejše na omenjenem območju. Odkritje in raziskave Davorjevega brezna, imenovane v čast odkritelju Davorju Mesarcu iz JD Hrpelje-Kozina, se je porodilo v okviru Projekta Kras, pred časom zamišljenega skupnega projekta med Commissione Grotte E. Boegan iz Trsta in JD Hrpelje-Kozina z odgovornima Luciom Comellom in Davorjem Mesarcem. Projekt predstavlja uspešno sodelovanje slovenskih in italijanskih jamarjev, ki so s skupnim delom dosegli pomemben rezultat.

Jama se odpre nekaj sto metrov severno od vasice Rodik, na preseku vodnih zaledij Matarskega podolja, ki se steka v Rižano, in sistema Škocjanskih jam, ki z reko Reko v globini napaja hidrološki sistem klasičnega Krasa v tržaškem zaledju. Geografsko zajema območje med Brezovico in Danami pri Divači.

Brezovica je zadnje od vodnih zaledij, ki se napaja z vodotoki iz fliša in zapira na severozahodu serijo pet podobnih slepih dolin, ki v smeri severozahoda tvorijo Matarsko podolje.

Zelo blizu naši jami, pri naselju Dane pri Divači, severno od preučevanega področja, je ponor Mejame (kat. št. 843), ki je od Davorjevega brezna oddaljen 2000 m. Ni poznan natančen vodni potek tega pomembnega ponora, do zdaj se je predpostavljalo, da se steka v sistem Kačne Jame nizvodno Škocjanskih jam.

RAZISKAVE

Od odkritja je bilo v minulih dvanajstih letih v Davorjevem breznu opravljenih ogromno raziskav in študij, med drugim

DAVORJEVO BREZNO (kat. št. 10060)

Globina: 304 m
Dolžina poligona: 5517 m
Skupna dolžina rovov: 5012 m
Datum načrta: december 2019

COMMISSIONE GROTTE E. BOEGAN
JD HRPELJE-KOZINA

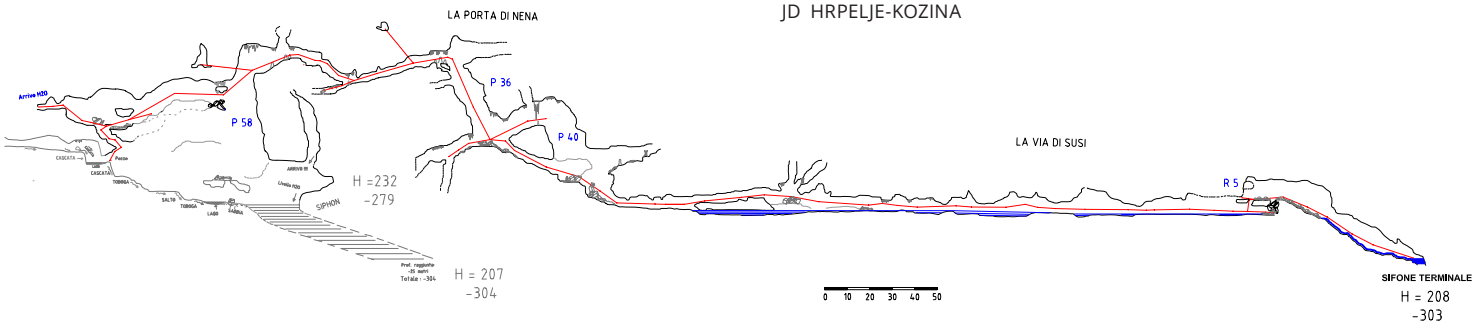

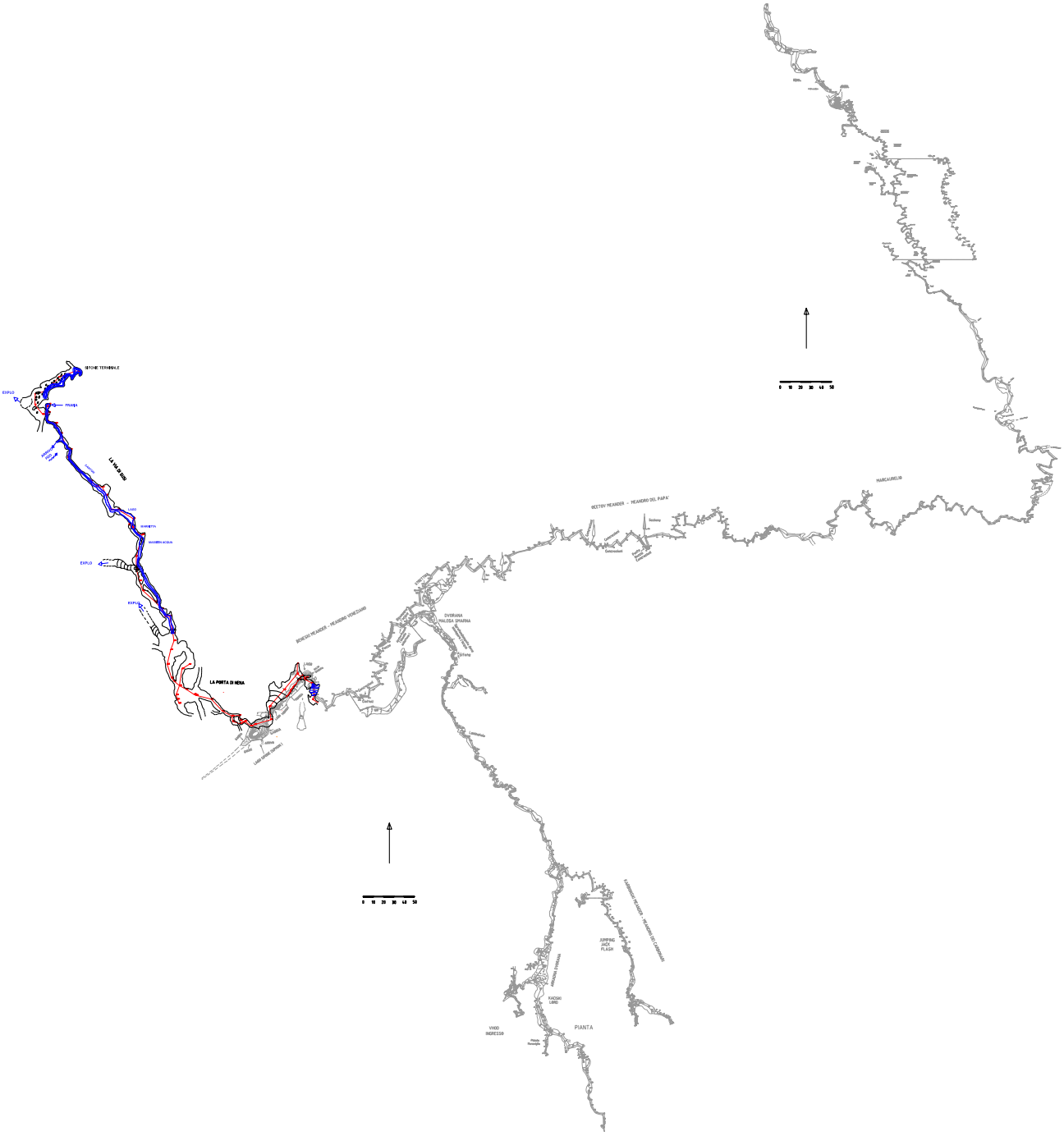

naj omenimo potop Mateja Mihailovskega iz JK Železničar v odtočni sifon. Kakšno leto pozneje je bil v smeri jugozahoda pregledan rov Tiha Voda z dolgimi dvigajočimi odseki. Tako je bil tudi zgornji pritočni predel dokumentiran. To se je dogajalo do leta 2013. Konec aprila 2014 je bil razširjen končni del Očkovega rova in novo obdobje se je začelo z raziskavami rova Marco Auerlio, nadaljevanja pritočnega rova, strukturiranega v homogeni osi vodnega toka vzdolž prelomnic v smeri sprva pretežno vzhod–severovzhod, nato pa popolnoma v smeri sever–severovzhod. Ta galerija-meander je dolga približno 2 km. Na koncu se s plezanjem dvignemo nad vodni del v fosilni meander, osemnajstmetrski vzpon pa pripelje do velike dvorane tik pod površjem na stiku s flišnimi plastmi.

PREK KONČNEGA SIFONA

Videti je bilo, da so možnosti nadaljnjih raziskav izčrpane. Vendar je ostala v igri še ena možnost, najbolj privlačna – premagati končni sifon po suhem. Z leti so natančna opazovanja pokazala, da se gladina sifona bistveno ne spreminja, niti ob povečanju pretoka med obilnimi jesenskimi padavinami. Tudi v teh primerih je bila sprememba zgolj minimalna. Ta banalna opazka je potrdila mišljenje, da je odtočna stran sifona v stiku z velikim in prostim vodotokom. Tako se je poleti 2018 začelo z zahtevnim plezanjem, sprva po desni strani končnega dela vodnega rova, kjer je bilo možno doseči stranske pritoke z vzhoda, da bi se potem premaknili na levo stran, 60 m nad izhodiščnim vodnim rovom. V šestih raziskovalnih akcijah in ob porabi kakih 100 ekspanzijskih sider nam je uspelo premagati blatno in previsno drčo, da bi končno dosegli, kot v najboljši in najžlahtnejši jamarski literaturi, t. i. bypass in prečili vrata, ki so bila naknadno poimenovana Nenina vrata, umeščena v fosilni del, ki je višji in starejši od končnega vodnega rova. Tako se je razkrilo novo obzorje, ki z razprtjem teh vrat vodi v velike in razvejane podzemne prostore, obdajajoče glavni zbiralnik. Vode v novih podzemnih predelih bogatijo pritoki s svojstvenimi kemizmi, ki postavljajo nova vprašanja in uganke, čakajoče odgovorov in rešitev. Iz tega novega, izjemnega raziskovalnega izhodišča lahko sklepamo, da bo potrebno še dolgo in potrpežljivo analiziranje in vrednotenje možnosti novih raziskav, tako v aktivnih kot fosilnih predelih. Trenutno so v načrtu še poglobljene kemične analize vodnih vzorcev in analize geološke strukture, kar naredi raziskovanje te jame še posebej zanimivo in spodbudno.

Obhodni rov Nenina vrata

Skulpture v pesku

Commissione Grotte E. Boegan iz Trsta se zahvaljuje jamarjem in jamarkam iz JK Železničar, JD Dimnice Koper in Speleo Klub Buje (Hrvaška), ki so na najrazličnejše načine, z raziskovalnim zanosom in z navdušenim dokumentiranjem sodelovali pri projektu Davorjevo brezno. Posebej pa še Marcu Armocidi, Paolu Tofaninu, Domagoju Koraisu in Igorju Ardettiju, ki so delili in prenašali težavnost prečenja, katerega rezultat je bil dostop do obhodnega rova.

Odprava v najbolj odmaknjen kraj v podzemlju na svetu

Cheve 2019

Marjan Vilhar · DZRJ Luka Čeč Postojna
fotografije: **Marjan Vilhar**

Jamarji iz Slovenije smo se lani odpravili na jamarsko odpravo v Mehiko. Na odpravi smo sodelovali Matic Di Batista, Špela Borko in Jure Bevc iz DZRJ Ljubljana, Jerica Koren iz Šaleškega JK Podlasica Topolščica in Marjan Vilhar iz DZRJ Luka Čeč Postojna. Cilj odprave je bilo raziskovanje jame Cheve v južni Mehiki v regiji Oaxaca. Vhod vanjo je v hribovju Sierra Juarez na nadmorski višini 2700 m, najvišji vrhovi hribovja se dvigajo do 3800 m nad morjem.

Jamo so odkrili sredi osemdesetih let prejšnjega stoletja ameriški jamarji, že stoletja pa so jo poznala indijanska plemena, ki so jo uporabljala za različne obrede.

Odprave že vrsto let vodi in organizira USDCT (United States Deep Caving Team), ameriška ekipa za raziskovanje globokih jam, pod vodstvom Billa Stonea. Sodelovali so tudi jamarji iz Mehike, Poljske, Švedske in Slovenije.

V mnogih predhodnih odpravah je bila najgloblja točka izmerjena na globini 1520 m, s temi merami je to druga najgloblja jama na zahodni polobli. Najgloblja točka v jami je kilometer in pol vertikalno in enajst kilometrov horizontalno od vhoda, konča se s sifonom. Predstavlja eno najbolj oddaljenih lokacij na svetu, ki so bile dosežene v jami. Jamo je bilo treba opremiti z 2000 m vrvi in vzpostaviti tri tabore. Tabor je podoben kot višinski tabor v visokih hribih, le da je tu stvar obrnjena navzdol. V teh taborih poskušamo imeti vsaj malo udobja v jamskem okolju, ki je mokro, mrzlo, brez svetlobe ter nadvse zahtevno.

Ekspedicija je potekala tri mesece, raziskovale so jo skupine na različnih globinah. Slovenska ekipa se je odpravi pridružila zadnji mesec (april) in dan po prihodu že vstopila v jamo. Prvi dan smo se spustili do baznega kampa Butters, ki je na globini –850 m, za spust smo potrebovali 12 ur. V bližini kampa je velika podorna dvorana in tu je možnost nadaljevanja. Naslednje štiri dni smo tam kopali in iskali nadaljevanja v podoru, a žal nismo našli nadaljevanja, saj je bil podor zelo nestabilen. V naslednjih dneh so Jure, Jerica in Matic odšli do tabora 2 v pomoč pri transportu opreme in raziskovanju, Špela in Marjan pa sva se pridružila ekipi v taboru 3 na globini –1300 m. Po prihodu v kamp 3 smo nadaljevali z raziskovanjem dela jame Mad Cow, ki je bil odkrit v letošnjih raziskavah. Del jame Mad Cow je dolga

podorna cona z veliko ozkimi predeli. Za prečenje teh delov je ekipa potrebovala od tri do štiri ure za razdaljo 700 m.

Na drugi strani podorne cone nas pričaka presenečenje, ogromna dvorana (tunel 15 × 20 m) z nadaljevanjem. Iz višjih delov jame se nam pridruži nova ekipa s preostalimi Slovenci in začne se sistematično iskanje nadaljevanja in izdelava načrta v novih delih velike dvorane, poimenovane Borehole. V na novo odkritem delu, poimenovanem Mad Cows Borehole, je izmerjenih 1100 m novih delov jame. Po petih dneh raziskovanja (vsak dan so akcije potekale več kot deset ur) se ekipa počasi začne vračati na površje. Dvanajsti dan se vrnemo v tabor 2 in začnemo transportirati veliko količino opreme proti taboru 1. Štirinajsti dan dosežemo tabor 1 in naslednji dan začnemo plezati proti površju. Dnevno svetlobo ugledamo po petnajstih dneh raziskovanja v podzemlju. Odidemo v bazni tabor, ki je bil blizu vhoda v jamo Cheve. V naslednjih dneh se iz jame razopremi (odstrani) vrvi in pospravimo tudi bazni tabor. Odprava Cheve 2019 se zaključi, vrnemo se v dolino. Uspešno se je zaključila brez poškodb, izmerjenih je bilo več kot sedem kilometrov novih delov jame. Skupna dolžina jamskega sistema tako znaša 52 kilometrov.

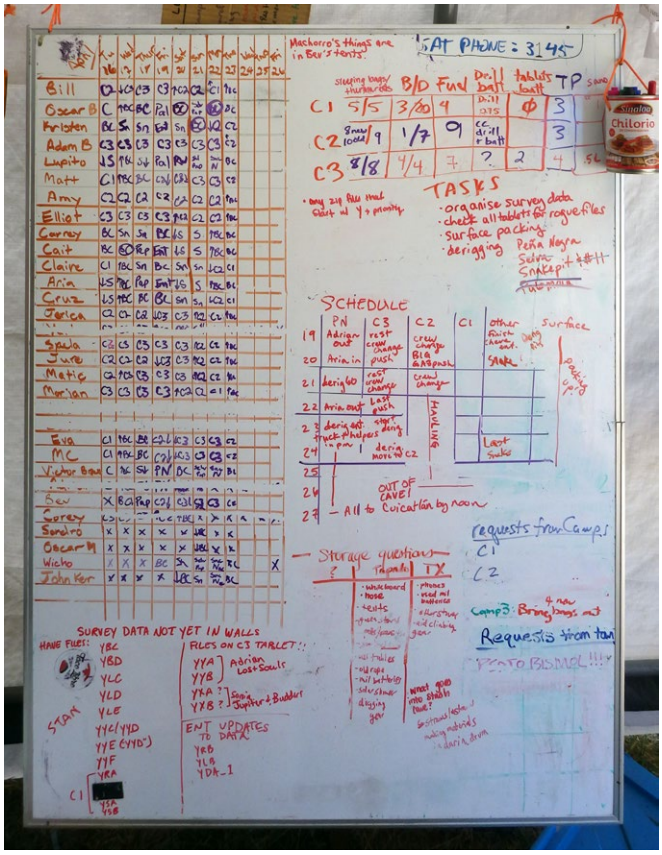

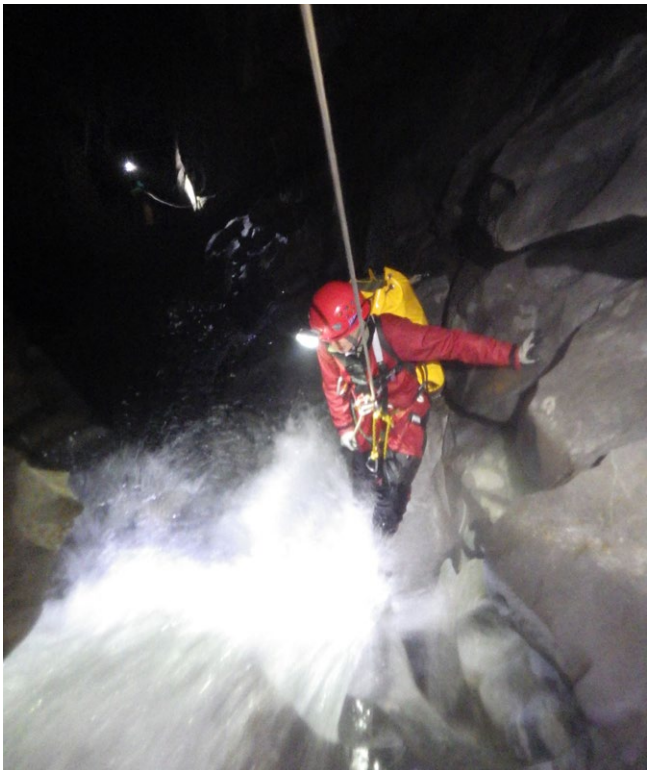

Brezno pod **Zeleno glavo**

Peter Svete · JK Borovnica

Nad Malim princem

Zadnjih nekaj let konec junija redno raziskujemo terene okoli C- in D-postaje žičnice na Kaninu. Poleg veliko manjših brezen smo našli nekaj vhodov, ki obetajo s prepihom. Leto 2019 je bilo v tem pogledu posebno. Le pet minut hoje od postaje D smo našli prvo, naslednji dve pihajoči brezni pa sta oddaljeni celih deset minut od D.

Brezno pod Zeleno glavo (*poznana tudi z imenom* 5 do D, kat. št. 13168) je najprej izgledalo kot čisto navadna *čurka*, globoka 18 metrov. Gašper je vrgel kamen v luknjo za lusko. Letelo je! Več kot 60 m! Le veliko dela se je zdelo za odpiranje ožine. Naslednji dan smo se vrnili oboroženi s težko mehanizacijo v podobi špic, macol in drugega drobnega inventarja. Ko sva z Gašperjem že skoraj začela razbijati skalo, je v brezno pridrsal še Erazem ter opazil nekaj pihajočih lukenj nekaj metrov stran. Kamen je tudi tam padel v isto brezno, le stena za preboj je bila mnogo tanjša, in v pol ure smo bili skozi.

Pod balkonom na drugi strani preboja se je odprlo enotno brezno do globine –82 m. Žal se je jama tam končala brez prepiha. Tega smo spet našli 35 m nad dnom v ozkem in zavitem meandru. Jama je *zašibala* po stopnjastih breznih v smeri vzhoda, vmes smo poširili še tri ožine. Dan smo končali na globini –79 m, brez vrvi nad 6-metrsko stopnjo in se mrazili v hudem prepihu. Ampak tam ni vlekel samo veter, močno je vleklo notri tudi nas, da gremo čim prej naprej!

Sredi avgusta smo se Mršek, Erazem in podpisani spet napotili na Kanin. Polni obetov smo se spustili v tisto šestmetrsko stopnjo, pogledali za ovinek in obsedeli z nekoliko podaljšanimi nosovi. Pred nami je bila na videz nemogoča ožina širine 20 cm in dolžine 6 m. A po nekajurnem vztrajanju smo dokazali, da nič ni nemogoče, in se do večera prebili skozi. Prespali smo izven jame in naslednji dan zašibali zares. Po prebitju še ene ožine je sledilo prvo brezno do Piknik placa (25 m), tam pa se je odprlo super nadaljevanje – Mali princ, enotno brezno velike globine in premera 6 × 17 m. Opreme nam je zmanjkalo še pred dnom tega brezna, na veliki gruščnati gredini, od koder se je jama nadaljevala v še večjem slogu. Globinomer je odmeval več kot 60 metrov. Dosegli smo globino –235 m in še je šlo naprej!

Septembra smo se vrnili v prvotni zasedbi (Gašper, Erazem, Peter). Od predhodne najnižje točke smo začeli z velikim pričakovanjem. Spust smo speljali v nizu prečnic in spustov prek gred ter »buhtljev«, stran od vpadnice morebitnega kamenja z gruščnate grede. Dno Malega princa smo dosegli po 67 m vertikale (globina celotnega Malega princa je 190 m). Na dnu je dvorana dimenzij 15 × 22 m. Ob spustu na dno smo opazovali mogočno okno v južni smeri, močno obetavno otoplitev za mrzle zimske dni. Nekaj uspelih metov kamenja skozi okno je odmevalo vsaj 40 metrov.

Z dna Malega princa smo raziskovali rov proti severu v precej razsuto prelomnico. Po 56 metrih (vertikalna razlika 44 m) se je prelom močno zožil, na dnu so bili podorno kamenje in skale. Prekopali smo Prodor, nekaj metrov niže nas je ustavila večja skala, ki je zapirala prehod. Tudi to smo s trmo in tehniko dvignili ter jo pritrdili v steno. Odprl se je prehod v širše dele globine vsaj 40 m in z močnim prepihom. A tu je bil prepih nepričakovano obrnjen v nasprotno smer kot na vhodu v jamo, tako da se oba prepiha najverjetneje nekje združena obrneta v globino in dolino. Prej opaženo okno Južni veter je postalo v trenutku še bolj obetavno.

Vhod v brezno je na vrhunski lokaciji.

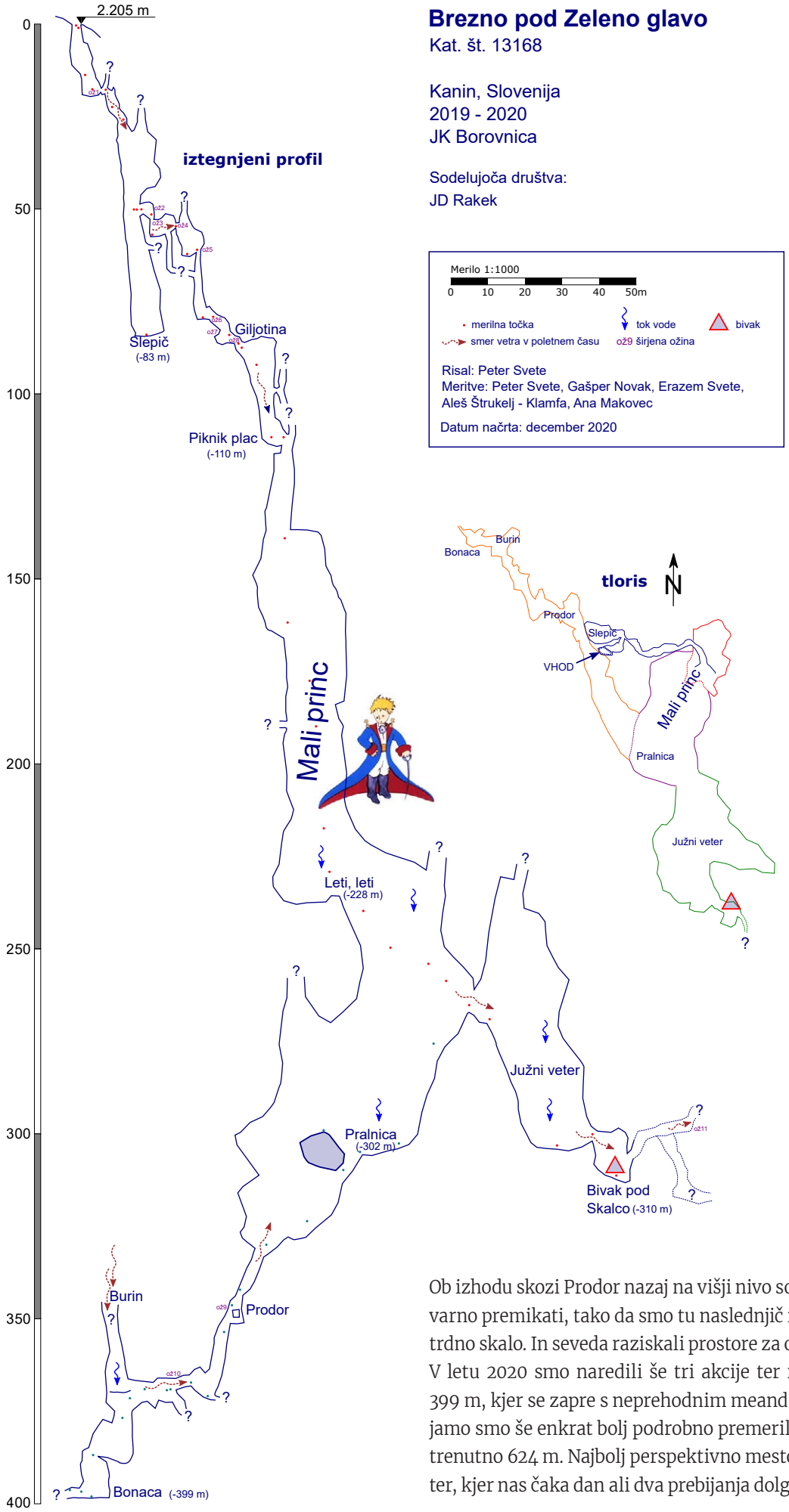

Ob izhodu skozi Prodor nazaj na višji nivo so se velike skale začele nevarno premikati, tako da smo tu naslednjič izdelali obhodno pot skozi trdno skalo. In seveda raziskali prostore za oknom Južni veter.
V letu 2020 smo naredili še tri akcije ter raziskali jamo do globine 399 m, kjer se zapre s neprehodnim meandrom brez prepiha. Celotno jamo smo še enkrat bolj podrobno premerili (3D). Dolžina poligona je trenutno 624 m. Najbolj perspektivno mesto nadaljevanja je Južni veter, kjer nas čaka dan ali dva prebijanja dolge in ozke ožine.

Dobra Nada

Bogomir Remškar · JD Danilo Remškar

O breznu z najvišjim vhodom v Trnovskem gozdu (kat. št. 11518) smo v Jamarju že pisali (letnik 2016, str. 12). V zadnjih treh letih smo jamo poglobili in podaljšali. Jamo na dnu globoke vrtače, ki je za srednjim Golakom na nadmorski višini 1360 m, smo našli leta 2015. Kratkemu poševnemu vhodu sledi več vzporednih stopnjastih brezen. Najgloblje med njimi, poimenovano Kranjska klobasa s tepkami, se je zaprlo na globini 270 m. V naslednjem letu je sledilo nekaj širilnih akcij v kraku Joker. A tudi tu se je kljub prepihu jama zaprla.

Na štirinajsti akciji v februarju 2017 smo šli pogledat okna v Mokrih optimistih. Vhodni rov se je izkazal za zoprnega, ker je bil ves v ledu. Prečenje do okna je bil le sprehod po polici. Tam so pravzaprav tri okna, a le eno je prehodno. Izkazalo se je, da vsa tri pridejo skupaj. Niz ozkih brezenc nas je pripeljal na rob 30 m stopnje. Tu je za povišano stopnjo adrenalina skrbela skala, ki se je majala, a v globino ni hotela brez boja. Dno brezna je podorno. Med skalami je več nadaljevanj v globoko brezno, poimenovano Tarantela. Na naslednjih akcijah marca smo razopremili Mokra optimista in Jokerja izmerili ter poširili ozke prehode do Tarantele. Po pajku imenovano brezno je 84 m globoko. V spodnji polovici se razcepi. Na prvem dnu sta dva močna pritoka vode. Voda odteka v meander, ki se nadaljuje. Do drugega dna smo prečili na naslednji akciji. A se je jama tam zaprla. To akcijo nam je zakompliciral sveder fi 10, ki sem ga imel v mašini. To sva opazila šele pred jamo. Rešil nas je Blaško, ki nam je prinesel sveder na pol poti do jame.

Maja smo raziskali meander na dnu Tarantele. Strm rov se razcepi v dva kraka. Prvi krak se konča s kratko ožino, ki čaka na naslednjo akcijo. Drugi krak se spusti še malo nižje na globino 220 m in se prevesi v brezno, ki je pravzaprav 3–4 m širok stopnjast meander z vodo. Nato se meandru priključita dva pritoka. Ta del smo poimenovali Stairway to Hubelj. A voda nato odteka v vodoraven in ozek meander, dolg okrog 50 m, poimenovan Sitnoba. Za najožjim delom se na koncu jama prevesi v brezno, globoko okrog 25 m. To nas pripelje v veliko dvorano 50 × 100 m. Dno, naloženo z velikimi, precej nestabilnimi bloki, strmo pada proti severu. Zato ime Bovec 98. V dvorani je kar nekaj oken, a na podornem dnu nadaljevanja nismo našli. Merili nismo, ker smo razbili kompas. V naslednjih akcijah se je plezalo do oken v Bovcu, a so se vsa zaprla. V Taranteli smo odkrili dve okni s prepihom. Na prvi akciji v letu 2018 je bil najtežji del dostop do jame. Leden sneg je bil za zelo izkušen del ekipe brez derez zanimiva izkušnja. Izmerili smo dvorano Bovec. Junija smo razopremili jamo do začetka v Stairway to Hubelj. Pregledali in širili okna v Taranteli, kjer je prepih, a naprej še nismo prišli. Ostaja še vprašanje v Stairwayu in še nepregledano brezno na vrhu Tarantele. V triindvajsetih akcijah smo izmerili 1112 m dolžine. Globina jame je 300 m. Horizontirana globina je 501 m.

Februarja 2019 smo izkoristili dober sneg in v dveh ekipah šli v jamo. Prva (Benko ml., Praprotnik, Remškar) je šla na vrh meandra Stairway to Hubelj. Tam smo v vzporednem meandru razširili prehoda v dve brezni, a obe brezni pripeljeta v Stairway … Razopremili smo jamo do dna Tarantele. Tam smo pustili dva konca vrvi po 50 m. Kabel, macolo in špice. Bomo rabili pri širjenju okna v Taranteli.

Druga ekipa (Koren, Kristan, Gleščič) je šla pogledat vzporedno brezno na vrhu Tarantele. Najprej so se spustili v prvo, slepo, okrog 30 m globoko brezno. Nato so to brezno prečili in prišli do novega, 10 m globokega slepega brezna. Med prvim in drugim breznom so našli prehod v višje ležeči rov. Ta jih je pripeljal do roba velikega brezna. Vanj se niso spustili, ker je na robu ogromna nestabilna skala. Stene levo in desno pa so krušljive. Bomo skalo poskušali vreči dol. Ob vrnitvi smo Dobri Nadi žrtvovali transportko, prvo pomoč, termovko in

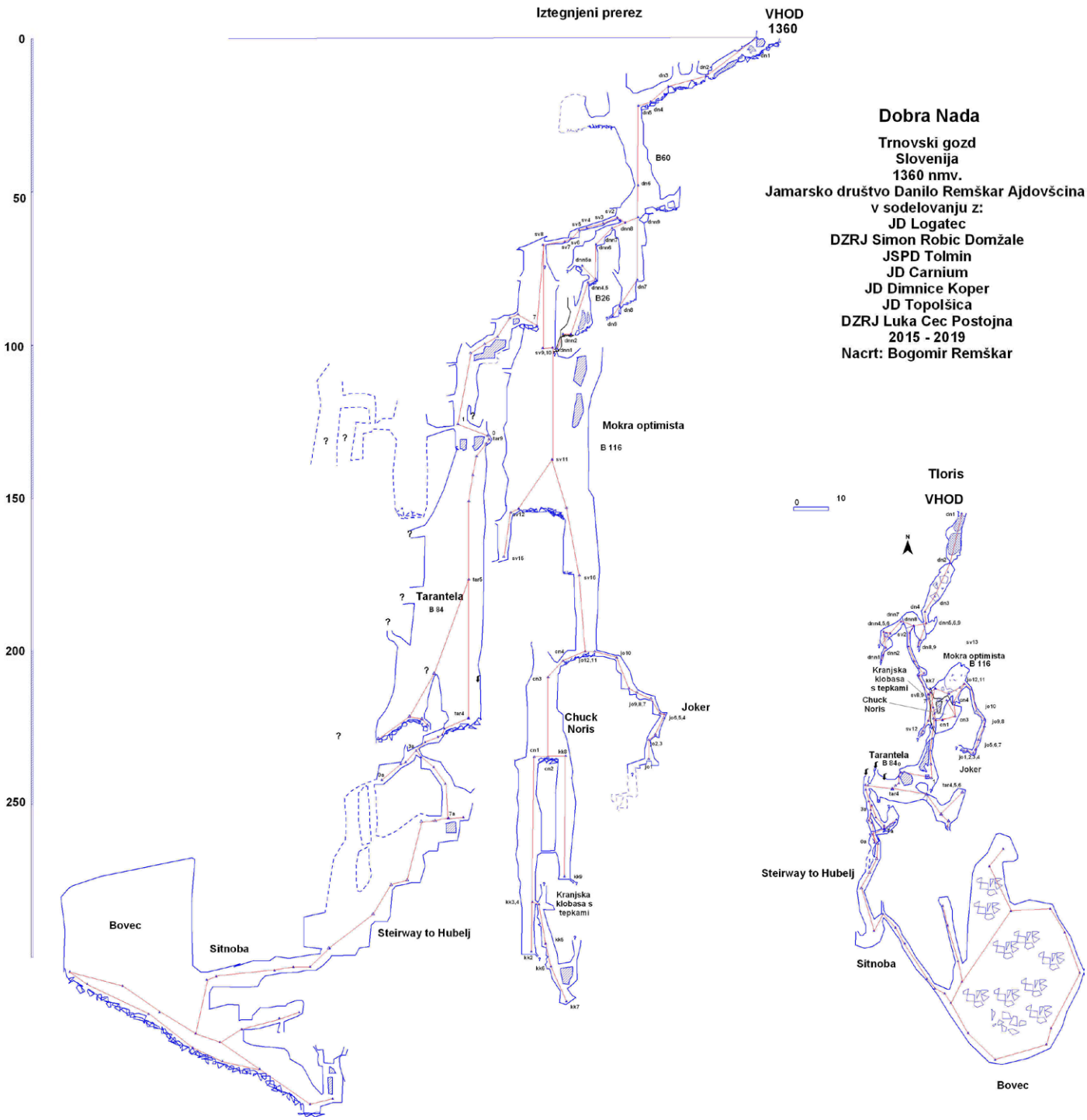

sendvič. Vse to nam je padlo v razopremljena Mokra optimista.

V naslednji akciji sta Jokl in Benko ml. pregledala veliko podorno brezno. Kakih 15 m niže se zapre, a se više gor vidijo nova okna, ki mogoče vodijo naprej.

Jamarili so: Bogomir Remškar, Robert Rehar, Vasja Zaman, Tomaž Pahor, Edi Beno, Zdenka Žitko, Patrik Gleščič iz JD Danilo Remškar, Andrej Kristan - Jokl, Marko Erker iz JD Logatec, Matjaž Božič, Katarina Šeme, Rok Planinc, Simon Burja iz DZRJ Simon Robič Domžale, Tjaša Rutar, Grega Maffi, Ušaj iz JS PD Tolmin, Dean Praprotnik, Toni Ahčin iz JD Carnium Kranj, Jerica Koren iz Šaleškega JK Podlasica, Marjan Vilhar iz DZRJ Luka Čeč Postojna, Rok Stopar iz JD Dimnice Koper, Damjan Maček iz JD Gorenja vas.

Marjan Vilhar

(1984–2020)

fotografija: Matej Zaloka

O, dragi Marjan! Nekaj mi povej!
Naenkrat, glej, ti stopil pred Boga si.
Kaj rekel si, kaj vprašal ga najprej,
željan, da radovednost ti pogasi?
Kje ljubi vsem nam Huevos se konča?
Kod grejo skriti rovi prot' Vipavi?
Sta Hud' Vršič in Čehi res brez dna?
Kaj bo odkritje daleč na odpravi?
In ti, ves krut, molčiš, ne daš glasu,
da tukaj nam je vsem še stokrat težje.
A zdaj še zate bomo šli prot' dnu,
globoko tja, razkrivat, kar ti veš že.
Oh, ljubi Marjan, daj, še to te prosim:
poprimi kdaj transportko, ki jo nosim!

Jerica Koren

Na Marjanov način razmišljanja (sistematično, po odsekih, brez naglice in brez velikih vprašanj) sem postal pozoren na vaji v Beli Griži aprila 2016. Takrat je bil v vlogi pomočnika vodje skupine. Naslednja potrditev, da je Marjan pravi vodja in človek na mestu, vaja v Skalarjevem breznu. Priprava ekipe, priprava opreme, razdelitev nalog, enostavno, jedrnato, jasno. Njegove odločitve niso dopuščale dvoma. Marjan je bil eden tistih, za katerega si vedel, da bo delo opravljeno, ko si mu dal nalogo. Marjan, hvala za tvoj prispevek v JRS.

Walter Zakrajšek

Tesnejša prijatelja sva postala, ko se je pridružil DZRJ Luka Čeč, in zanimivo je bilo videti, kako je iz zvedavega mladeniča postal izkušen jamar in reševalec. Z njim v ekipi ni bilo težko. Vedno dobre volje, hkrati pa odgovoren. Če je bila kdaj priložnost za kako jamo, sem najprej klical njega. Pa ne samo za jamo, tudi ko sem pred leti s traktorjem obtičal v močvirnatem terenu blizu vasi, sem najprej klical njega. Kljub temu da sem ga zbudil, se ni obiral in neprespan prišel s traktorjem na pomoč. Bil je zanesljiv kolega v jami in na površju ter je velikokrat oskrbel za dobro voljo.

Matjaž Milharčič

Dragi Marjan,
kljub mnogim skupnim jamarskim doživetjem in hvaležnosti za popolno zaupanje v podzemlju mi ob misli na Marjana pred oči najprej stopi neki večer s površja. Bilo je v Puebli, po končani odpravi v jami Cheve, ko smo si privoščili še nekaj dni za oddih. Ko se je že stemnilo, sva se odpravila v mesto. Morala sva si zagotoviti prevoz do naslednje postojanke naslednji dan, in da sva priklicala neko »na pol taksi službo«, sva uporabila telefonsko govorilnico. To je bilo leta 2019 pravo doživetje! Jaz sem v hrupu mimo vozečih avtomobilov, avtobusov in tovornjakov skušala razumeti z mehiškim naglasom dana navodila v španščini, Marjan pa se je naslanjal na steber s telefonom, se smejal in v režo ves vesel metal kovance. Nato sva prav po dopustniško koračila v center, ne mogla verjeti dobrohotnosti domačinov, ko nama je eden iz mini busa čez križišče vpil (opa, ne kletvic ali kakšnega nadiranja) prijazna navodila, od kje štarta avtobus za naslednji dan. Nato sva že v mestnem središču dohitela smetarski tovornjak. To je bil vrhunec tega navadno-nenavadnega večera! Še danes se kot včeraj spomnim, kako je Marjan takrat po vseh šivih pokal od življenja in navdušenja! Smetarji, ki so dobesedno šprintali od vrat do vrat, od vreče smeti do naslednje, pa nazaj do smetarskega tovornjaka, so ga popolnoma očarali. Svoje delo so opravljali zagnano, z glasnim žvižganjem in veselimi klici. Marsikdo bi zdolgočaseno spregledal zanimiv prizor, Marjan pa je v teh majhnih rečeh znal videti vso srečo in veselje sveta. Tega se je takrat tudi v trenutku navzel ter začel prav smešno poskakovati po ulici. Oh, ob takšnih spominih mi pride na misel, da ga moram poklicati s tistim »A še veš ...?«, potem pa se spomnim, da ga ne prikličem niti iz mehiške govorilnice na kovance ... Čeprav zraven prav po tihem upam, da me morda pa vseeno sliši ...

Jerica Koren

Marjan je bil lani del ekipe, ki je šla v Mehiko, v Cheve. Bil je odličen jamar, ki ni nikoli jamral in takoj, brez ugovarjanja, poprijel za delo. Poleg tega je bil tudi zabaven in pogosto popestril kak večer/dan z zgodbo, ki jih je prek dolge in bogate jamarske poti nabral veliko. Podobno se ga spomnim tudi iz drugih jamarskih akcij ter iz vaj JRS. Ko sem izvedel za to žalostno novico, sem se najprej spomnil dogodka izpred enega leta. Na naši več kot dva tedna trajajoči akciji v jami Cheve smo veliko časa preživeli s kopanjem precej brezupnega podora na globini približno 1000 m. En dan, med vračanjem na bivak, se je v slabo stabiliziranem podoru zrušilo nekaj večjih lusk ter me ukleščilo, da nisem mogel ne naprej ne nazaj. Marjan je bil v naslednjem trenutku pri meni in mi z živalsko silo odvalil največjo lusko s hrbta ter pomagal z ostalimi, da smo lahko pozneje vsi varno prečili do bivaka. Tak je bil, ko je bilo treba kaj postoriti, je bil v naslednjem trenutku na voljo. Pozneje smo preživeli še precej drugih lepih dni po mehiškem površju.

Matic Di Batista

Tragična novica. Marjan je bil dober človek. Tisti, ki je zagrabil najtežjo transportko in imel vedno na zalogi kakšno šalo za čas, ko je bila potrebna. Ko smo se z njim in Billom v jami Cheve vračali po epski poti skozi Mad Cow's, se je Bill narobe obrnil in skoraj padel v brezno. Na koncu so bile Marjanove popkovine tiste, ki se jih je oprijel, da je prilezel ven in se rešil.

Yuri Schwartz

Tako zelo mi je žal. Mario (Marjan) je bil eden tistih ljudi, ki so mi postali všeč, takoj ko sem jih spoznal. Veselil sem se že vnovičnega sodelovanja z njim na odpravi leta 2021. Jaz sem 25 let kolesaril v službo in poznam nevarnosti in tveganja tega športa. A vseeno, težko je videti smisel v tem, ko izgubiš prijatelja na tak način. Če bo kdo od Slovencev prišel na odpravo v Cheve leta 2021, naj, prosim, prinese s sabo nekaj v počastitev in v spomin na Marjana, da bomo to položili na najglobljo točko raziskovanj.

Bill Stone

Zanimivo je, da ga skoraj nikoli nisem klical po imenu, torej Marjan. Zame je bil enostavno Vilhar ali pa g. Vilhar. Tisti gospod spredaj je bil bolj za hec, ena taka zafrkancija iz službe. In če bi naju kdo poslušal, ko sva se klicala z gospodom med širjenjem ožin ali vlečenjem transportk po meandrih, bi si zlahka mislil, da potrebujeva obisk psihiatra.
Kdaj in kje sem ga prvič videl, se ne spomnim. Lahko na kakšni dejavnosti JRS, morda na skupni akciji, saj ni pomembno. Mislim, da ga je priporočil eden od Postojncev, češ zdaj pa imamo enega dobrega, takega, ki obeta. Če človek izstopa iz povprečja, si ga kmalu zapomniš. In tak je bil Marjan. Njegova telefonska številka se je počasi znašla med top tremi jamarji v mojem telefonskem imeniku. Če ne štejem akcij po čurkah, sem Vilharja klical za udeležbo na vseh zahtevnejših raziskovalnih akcijah, pri organizaciji vaj JRS in pri sodelovanju z italijansko reševalno službo. Umirjen, kondicijsko odlično pripravljen, ni težil, ni postavljal pogojev, idealen jamarski kolega. Kadar je meni narasel pritisk na 150 %, je bil on še vedno miren in je znal pomiriti situacijo s: »Kaj se to pravi?«
Če je bila akcija težka in ni bilo zanimanja med kolegi za udeležbo, sem vedno računal nanj. Vedel sem, da bo prišel, če ne bo zaseden s službo, delom doma ali odpravo v tujini. Jaz sem to izkoriščal. Vsaj mislil sem tako. Veliko večino napornejših akcij sem pustil za Vilharja. Ampak to za njega ni bil noben problem, ker je imel toliko kondicije, da bi iz jame lahko prinesel tudi mene.

Iz skupnih akcij imam nanj veliko nepozabnih spominov. Eden takih je iz odprave v Albaniji pred nekaj leti. Po odhodu Italijanov je v taboru ostala samo še peščica Slovencev. Za tri dni smo se odpravili v jamo. Plezali smo kamine, raziskovali rove in merili nove dele. Spali smo v bivaku na koncu jame. Tretji dan zjutraj smo določili zadnjo uro, mislim, da je bila to 18.00, ko moramo ven. Tak je bil načrt. Potem smo raziskali in izmerili nekaj sto metrov rovov in splezali visok kamin. Bili smo utrujeni in z mislimi pri odhodu. Vedeli smo da nas čaka še 7–8 ur pajsanja po rovih, nato nekaj ur spanja zunaj, podiranje tabora, natovarjanje konj in nošnja preostale opreme dobre štiri ure do civilizacije. Kamin se je nadaljeval s kratkimi stopnjami. Jama se je počasi odpirala, vendar nam je zmanjkalo časa. Morali smo ven. Z Vilharjem sva hotela podaljšati še za kako uro, vendar se ostali niso strinjali.
Midva sva se samo spogledala in se takoj razumela brez besed. Ne greva še ven. S to odločitvijo sva se odpovedala spanju v taboru. Zvezčič z meritvami je bil nabito poln, zato sva obdržala samo prazen listič, malo večji od kreditne kartice s koščkom svinčnika. Za nekaj točk bo že, če odkrijemo kaj novega. Ostala sva sama in Marjan je začel plezati prvi kamin ob kratkem slapu. Kmalu mi sporoči, da je na vrhu sifon, prepih izgine v preozko špranjo in da se jama konča. Razočaranje je bilo veliko.
Preden sem splezal do njega, je že pretaknil vsako špranjo. Našel je obhodni rov sifona in se prekopal v nov del. Padla sva v labirint rovov, brezen, odcepov in kaminov, ki jih nisva mogla temeljito pregledati. Odločila sva se, da izmeriva odsek najdaljšega rova in se odpraviva ven. Ampak kako napisati čim več točk na tisti papirček? Eno točko naj bi zapisal Vilhar, eno jaz, potem pa preveriva, kdo piše z bolj drobno čitljivo pisavo. Takoj ko sem videl, kako na drobno piše Vilhar, sem vedel, da je zmagovalec v miniaturi, ki mu ne morem parirati. V nekaj nočnih urah sva izmerila 450 m poligona v rovu, ki menja smer vsakih nekaj metrov.
Iz jame sva skoraj letela, ker sva vedela, da bodo v taboru zaskrbljeni. Ven sva prišla dopoldne. Na hitro sva zmetala svojo robo v nahrbtnika in na konje. Slaba volja je bila pozabljena ob dobrih novicah iz jame.

Tak je bil Marjan Vilhar. Z njim si si upal več.
Še zdaj, kadar ne dobim prostovoljcev za kako akcijo, si rečem: »Ma, Vilhar bi šel.«

Robert Rehar

Stanko Kosič (1939–2020)

Igor Benko · JD Danilo Remškar Ajdovščina

V letu 2020 se je poslovil Stanko Kosič iz Doberdoba, dolgoletni predsednik Jamarskega kluba Kraški krti. Po daljši bolezni je umrl star 80 let.

Z jamarstvom se je ukvarjal več kot pol stoletja. Začel je iz osebne radovednosti s skupino prijateljev iz Tržiča. Leta 1966 se je vključil v jamarsko društvo Gruppo Speleologico Goriziano Bertarelli. Ob ustanovitvi slovenskega Jamarskega kluba Kraški krti leta 1969 je bil med prvimi, ki so pristopili k pobudi planinca Slavka Rebca. Od drugega rednega občnega zbora leta 1982 do leta 2009 je klubu tudi predsedoval. V tej vlogi si je veliko prizadeval za navezovanje in utrjevanje stikov s sorodnimi društvi v Sloveniji, drugih državah nekdanje Jugoslavije, Avstriji, Furlaniji - Julijski krajini in drugih italijanskih deželah. Prijateljske vezi so jamarji vzpostavili tudi z raziskovalci podzemlja v nekdanji Češkoslovaški. Sodelovanje med jamarskimi društvi se je v času tudi po Stankovi zaslugi utrdilo: od leta 1983 so začeli vsako leto prirejati shod Trikotnik prijateljstva, na katerem so se srečevali jamarji iz Slovenije, Koroške in Furlanije - Julijske krajine. Leta 1971 je bil med jamarji, ki so odkrili Kraljico Krasa na Vrhu, zraven katere so dve leti pozneje začeli graditi jamarski dom. Pred leti so ga Kraški krti imenovali za svojega častnega predsednika.

Za dolgoletno jamarsko dejavnost je od Jamarske zveze Slovenije prejel plaketo z zlatim znakom JZS.

Zoran Lesjak (1946–2020)

Žarko Rovšček

fotografija: **Zdenko Rejec**

Po poklicu je bil tapetnik, predstavnik skupine starejših jamarjev in je bil poleg Braneta Bratuža, Stanka Breške in Alfonza Fischioneja eden izmed štirih pobudnikov in ustanoviteljev Jamarske sekcije PD Tolmin. Formalno je bila ustanovljena s sklepom občnega zbora PD Tolmin leta 1971 in je kmalu postala tudi članica Jamarske zveze Slovenije.
Izdelal je načrt jame Mala Boka in večino načrtov ostalih večjih jam na Tolminskem. Glavno vlogo je imel tudi pri urejanju zapisnikov in zbiranju podatkov o jami Mala Boka (kat. št. 3200). Izkazal se je tudi kot fotograf. Poleg ostalih jamarskih dejavnosti je s svojimi zapiski prispeval velik delež pri nastanku knjige Zapiski o Mali Boki (Kronologija jamarskih dogodkov 1968–2007), ki jo je ob 40-letnici JSPD Tolmin leta 2011 uredil Dejan Ristić.

Iz knjige Zapiski o Mali Boki

Bilo je leta 1974, ko smo začeli s ponovnim odkrivanjem Male Boke .V tistem času sem se v ranjki Jugoslaviji potil na mladinskih akcijah pri družbeno koristnem delu med izgradnjo avtoceste Bratstva in enotnosti. Kmalu pa sem začutil, da lahko kakšno koristno delo in akcijo naredim tudi doma.
Po prihodu domov je veliko mojega prostega časa napolnilo odkrivanje Male Boke. Ker smo bili takrat jamarji povečini delavci in jamarske opreme na tržišču ni bilo, smo se morali znajti in kar sami doma izdelati opremo za raziskave. Doma narejene so bile karbidovke, sešiti kombinezoni in transportne vreče, merilni kompleti, lestvice in klini. Vrhunec pri izdelavi domače opreme so bili iz aluminija uliti žimarji. Vsakdo med nami je imel pri raziskavah točno določeno nalogo. Jama je v tistem času predstavljala glavni cilj delovanja naše jamarske sekcije. Kot rdeča nit so se raziskave vlekle tudi potem, ko so se odprle mične raziskave globokih brezen v hribih.
S sistematičnimi raziskavami smo že v prvem letu raziskali prek kilometer jamskega spleta. Posamezne dele jame, rove in jezerca smo zaradi lažje orientacije ter kot je v navadi poimenovali z imeni, ki so nas spominjala na Plitvice, Odmevajoči rov, Spomenik, Katakombe, Kopalnico, Tolminska korita ...
Zanimivi pri raziskovanju jame so bili počasi se vzpenjajoči rovi. Na koncu smo dosegli najvišjo točko okoli 90 m nad vhodom in je zato jama slovela kot tehnično zahtevna. Veliko je bilo plezanja in premagovanja jezerc in sifonov. Nadaljevanje jame je preprečevala nepremagljiva ožina z orkanskim prepihom, kar je vlivalo posebno upanje. Dva jamarja sta tudi premagala ožino in s tem odprla pot mlajšim generacijam.
Takrat nismo upali povedati na glas, da smo začeli pot skozi jamo, ki nas bo nekoč pripeljala na Kanin ali v Rezijo.

Iztok Trček – Jolbe (1949–2020)

Aleš Lajovic · JK Železničar

fotografija: **Ciril Mlinar Cic**

Maja smo se v velikem številu poslovili od našega Iztoka. Večina ga je poznala samo po vzdevku Jolbe in je nekako spadal v inventar našega »ajzenponarskega ferajna«. Zadnja leta je bil menda na prav vseh klubskih sestankih in raznih veselicah, kot so tradicionalna legendarna luciferovanja in podobno.

Njegov prvi jamarski zapisnik ima častitljiv datum 18. april 1965, nanaša pa se na Ahčanov brazen pri Podgozdu nad Igom. Jamo je danes nekoliko teže najti, ker ima pokrov, vedo pa bližnji stanovalci, kje je. Številko ima, glede na to, kdaj že je bila registrirana, nizko – 2748, kar obenem pomeni, da je Kataster jam v času Jolbetovega dobrega polstoletnega jamarjenja pridobil dobrih 10.000 številk. In kar nekaj jih je na tak ali drugačen način prispeval tudi Jolbe.

Že kmalu po vključitvi v jamarske vrste se je udeležil jamarsko-potapljaškega tečaja, potapljal pa se v jamah, kolikor vem, ni nikoli. Leta 1970 se je udeležil prve jugoslovanske jamarske odprave v Afriko v organizaciji tedanje Jamarske sekcije Planinskega društva Železničar iz Ljubljane. Kmalu za tem je sodeloval pri raziskovanju Brezna pod gamsovo glavico (kat. št. 3457) v Bohinju, potem pa je sledila krajša pavza v jamarskem delovanju zaradi družinskih obveznosti, kar se navadno prav rado zgodi.

Jamarska sekcija PD Železničar je konec sedemdesetih let prejšnjega stoletja krenila na samostojno pot kot Jamarski klub Železničar, kar je potegnilo za seboj tudi težave s prostori za sestanke in hrambo opreme. Tudi z Jolbetovo pomočjo smo te probleme bolj ali manj uspešno reševali.

V letih je tiskarsko kariero zamenjal s kariero mladinskega funkcionarja in nazadnje pristal na Štabu za civilno zaščito na Mestni občini Ljubljana. Tam mu je uspelo, da je bila na vseslovensko vajo NNNP 83 (Nič nas ne sme presenetiti) vključena tudi Reševalna skupina Jamarske zveze Slovenije, ki je ob tej priložnosti prikazala reševanje z visokih zgradb v splošno začudenje vseh prisotnih najvišjih jugoslovanskih struktur s področja civilne zaščite in reševanja. Kaj takega še niso videli pa tudi niso imeli kje. Končni rezultat Jolbetovih prizadevanj je, da je Jamarska reševalna služba danes del Civilne zaščite z vsem, kar sodi zraven.

Z leti se ekstremne jamarije ne da več izvajati, in tako je tudi Jolbe pristal v mirnejših vodah bolj turistično naravnanega obiska jam na različnih odpravah, ki jih je po svetu organiziral Jamarski klub Železničar. En mandat je bil tudi predsednik kluba. Na klubskih jamarskih tečajih je redno predaval o topografiji in orientaciji. Na ravni zveze, katere funkcionar je bil kar nekaj let, pa se je posvetil predvsem ureditvi materialnega poslovanja. Svojo profesionalno pot je zaključil kot stotnik v Slovenski vojski.

Sicer pa je bil Jolbe človek, ki si ga vedno rad srečal; navadno dobre volje in vedno pripravljen na dovtipe in šale. In rad se je smejal. Posebno nam bodo ostala v spominu nepozabna srečanja članov JK Železničar na njegovem travniku na sotočju Lahinje in Kolpe ob družinski domačiji.

Bogdan Urbar (1961–2020)

Franjo Drole · JD Rakek

fotografija: **Irena Zalar**

Bogdan Urbar se je rodil 7. aprila 1961 v Ljubljani. S starši se je kmalu preselil na Rakek, kjer je obiskoval osnovno šolo. Izobraževanje je nadaljeval v vojaški gimnaziji Franc Rozman – Stane v Ljubljani in nato na filozofski fakulteti v Ljubljani. Jamarskemu društvu Rakek se je pridružil proti koncu leta 1972. V prostem času je bil izredno dejaven v različnih društvih in zvezah, med drugim tudi v Civilni zaščiti. Za svoje delo v društvih in zvezah je prejel več priznanj, nazivov in nagrad. Najbolj je bil dejaven pri gasilcih, jamarjih, nogometaših in različnih zgodovinskih društvih. Zelo ga je zanimala tudi hindujska filozofija. Njegova zadnja zaposlitev je bila v Knjižnici Jožeta Udoviča v Cerknici, kjer je na domoznanskem oddelku skrbel za arhiviranje starejšega društvenega arhiva različnih društev z območja občine Cerknica.

Na poslovilnem govoru na pokopališču na Rakeku 4. julija 2020 je Franjo Drole povedal:

Dane,
najino prvo jamarsko srečanje je bilo daljnega leta 1977, ko si kot že izkušen jamar vodil nekaj vedoželjnih osnovnošolcev z rakovške osnovne šole v rove Unške koliševke. Raziskovanje rovov je takrat skazilo le vreme, saj smo bili zaradi dežja vsi premočeni do kože. Kljub tej nevšečnosti smo bili vsi udeleženci na koncu zelo zadovoljni.
Kot si mi povedal nekaj let pozneje, si se rakovškim jamarjem pridružil proti koncu leta 1972. Jamarsko šolo osnovnega jamarskega izobraževanja si uspešno zaključil leta 1974, ko si skupaj z Igorjem, Darkom in Branetom postal član JD Rakek.
Tvoj čut za organizacijo ljudi različnih znanj in pogledov je bil hitro opazen v društvu, saj si kmalu postal član upravnega odbora in leta 1981 tudi predsednik JD Rakek.
Ker si med prvimi ugotovil, da si jamarstvo zasluži večjo pozornost državnih organov, si ustvaril načrt izboljšanja pogojev za jamarje na ravni celotne države. Tako si leta 1988 postal predsednik Jamarske zveze Slovenije, ki si jo v petih mandatih zelo uspešno vodil 10 let. Za današnjo prepoznavnost JZS in za njeno umestitev v delo Civilne zaščite na ravni države gre velika zasluga prav tebi.
Ob obilici dela v službi, JZS, Civilni zaščiti in drugih društvih nisi nikoli pozabil na domače društvo. Pomagal si z nasveti in poznanstvi. S tvojo pomočjo je društvo urejalo prostore, nakupovalo opremo in širilo članstvo ter družbeno prepoznavnost.
S svojo zagnanostjo in mislijo, da nič ni nemogoče, si bil glavni organizator več odprav v Ukrajino, Krim, Turkmenijo, Uzbekistan in Združene države Amerike. Udeleženci teh smo ti iskreno hvaležni, saj smo lahko spoznali in videli, kakšno je življenje in kako je organizirano jamarstvo drugje po svetu.
Na zadnjem občnem zboru društva si predstavil trenutni potek in stanje arhiviranja starejšega društvenega gradiva, ki poteka v Domoznanskem oddelku knjižnice Jožeta Udoviča v Cerknici, načrt nove razstave JD Rakek ter še mnogo drugih pobud za delo društva.
S tvojim odhodom se bo vse to verjetno zelo upočasnilo, saj si bil pri tem delu nenadomestljiv.
Po okoli 40-letnem jamarskem druženju s tabo lahko iskreno rečem HVALA za vse trenutke, ki smo jih doživeli s tabo.

Zgornja
Sevškova rupa

Maks Petrič · Šaleški JK Podlasica Topolšica
fotografije: **arhiv Šaleškega jamarskega kluba Podlasica Topolšica**

Jama (kat. št. 2555) leži v občini Polzela na hribu Vimperk. Med jamarji je znana tudi pod sinonimom Ravbarjevo brezno. Večina štajerskih jamarjev je v tej jami opravljala svoje prve spuste in tudi opremljanje se da odlično potrenirati v vhodnem breznu. Tudi jamarska reševalna služba že pozna to jamo. Ena izmed prvih vaj je bila namreč organizirana že leta 1991, nato 2012, kjer so se potrjevali izpiti, zadnja vaja pa je bila leta 2019.

Bolj ko smo spoznavali to brezno, pridobivali na kondiciji in na jamarskem znanju, bolj smo ugotavljali, da nima primernega načrta. Tako smo se 2016 Filip in Žiga Solar ter jaz lotili sistematičnega pregleda jame in vnovičnega merjenja. Spustili smo se na dno Spodnje dvorane in odšli do njenega konca, kjer smo po ozkem rovu prišli v lepo zasigano kamrico. Zaradi ožine na vstopu in blata ta kamrica ni bila toliko obiskana. Ta del smo poimenovali »Rov za j. ožino«. Potem smo še izmerili zgornji del Spodnje dvorane, ki smo ga poimenovali Živo blato. Je pa zanimiva anekdota na tej merilni akciji. Ko sem jaz premagoval ožino, je Žiga čakal v rovu, iz dolgčasa delal blatne kepe in jih metal v strop. Ko mi je uspelo zapustiti ožino, mi je sledil Filip. Medtem ko je bil v rovu, se je kepa odlepila s stropa in mu padla na ramena. V smrtnem strahu je zakričal, da mu nekdo meče kepe, čeprav za njim ni nikogar! V tej kamri čaka za preplezati še kamin do vrha. V dveh akcijah smo prišli 20 metrov visoko in se še nadaljuje. Plezanje pa ovira blato, ki se zalepi na jamarja, in kmalu ne najdeš nobene opreme.

Kmalu zatem smo med prvomajskim taborom 2016 v večjem številu odšli izmerit Spodnjo dvorano. Ko se spustimo po vrvi v to dvorano, nas presenetijo res lepi kijasti kapniki. Malo niže, kjer se spustimo, pa opazimo sifon. V večjem dolgotrajnem deževju voda naraste in poplavi del Spodnje dvorane.

Nadaljevali smo z merjenjem, smo pa želeli plezati tudi kamin. A ker je prišlo do nesporazuma, je moški del ekipe čakal spodaj, ko je ženski del ekipe ostal v zgornjih delih in začel meriti zgornje dele. Tam smo se lotili plezanja pri Vhodnem šahtu. Kmalu smo vstopili v manjšo lepo dvoranico, bogato z jamskim okrasjem. Poimenovali smo jo Dvorana neposlušnih žensk. Ko sta se Alenka in Lea vrnili z merjenja Dvorane V. zmede, smo izmerili novi del in kamin razopremili.

Nato je bila v naslednjem letu merilna akcija, kjer smo zaključili z merjenjem delov nad Spodnjo dvorano. Gre za prostor, kjer je veliko ponvic in je res bogat z jamskim okrasjem.

Največ merilnih akcij je sledilo v letu 2018. V začetku leta sva s Simonom izmerila povezovalno brezno z zgornjimi deli, ki smo ga poimenovali Dimnik. Tam sva se prebila v manjšo kamrico. Vstop je sredi brezna in je bilo treba sleči plezalni pas, s tem pa si izgubil tudi varovanje. Tega je nadomestil Simon, ki je pomagal, da sem se stlačil v ozek rov, zatem pa vstopil v manjšo kamrico. Notri je bila stara pločevinka laškega piva, ki je padla skozi ozek rov nad kamrico, ki povezuje še višje dele v breznu Dimnik. Po tej najdbi je povezava dobila ime Kamrica stare piksne.

Nato je sledila merilna akcija, pri čemer smo prišli do Zgornje dvorane, ko smo merjenje končali zaradi mojega hudega glavobola. Kmalu smo spet bili v jami, kjer smo gostili predsednika grške jamarske federacije Yiorga Karakyirsa. Pridružil se nam je, ko smo raziskali stranski kamin v Zgornji dvorani. Ker sva s Simonom večinoma prosto plezala, je naš grški prijatelj gledal malo nezaupljivo na najino početje. Kamin smo poimenovali Nora polha. Polha smo dodali v ime, ker v zgornjih delih lahko večkrat naletiš na polhe, ki se brezskrbno lovijo in plezajo v stranske kamine.

Potem smo imeli namen splezati v kamin, ki so ga prvi preplezali jamarji JK Črni galeb Prebold, Grega, Rok, Andrej in Jurij. Poimenovali so jih Graj. Gre za dele nad Zgornjo dvorano in te pošteno presenetijo. Ko priplezaš po vrvi mimo zasigane kope, prideš v razcep v dva meandra. Pazljiv moraš biti, kajti nad glavo imaš polno jamskega okrasja. V krajšem odcepu po 40 metrih pridemo do brezna,

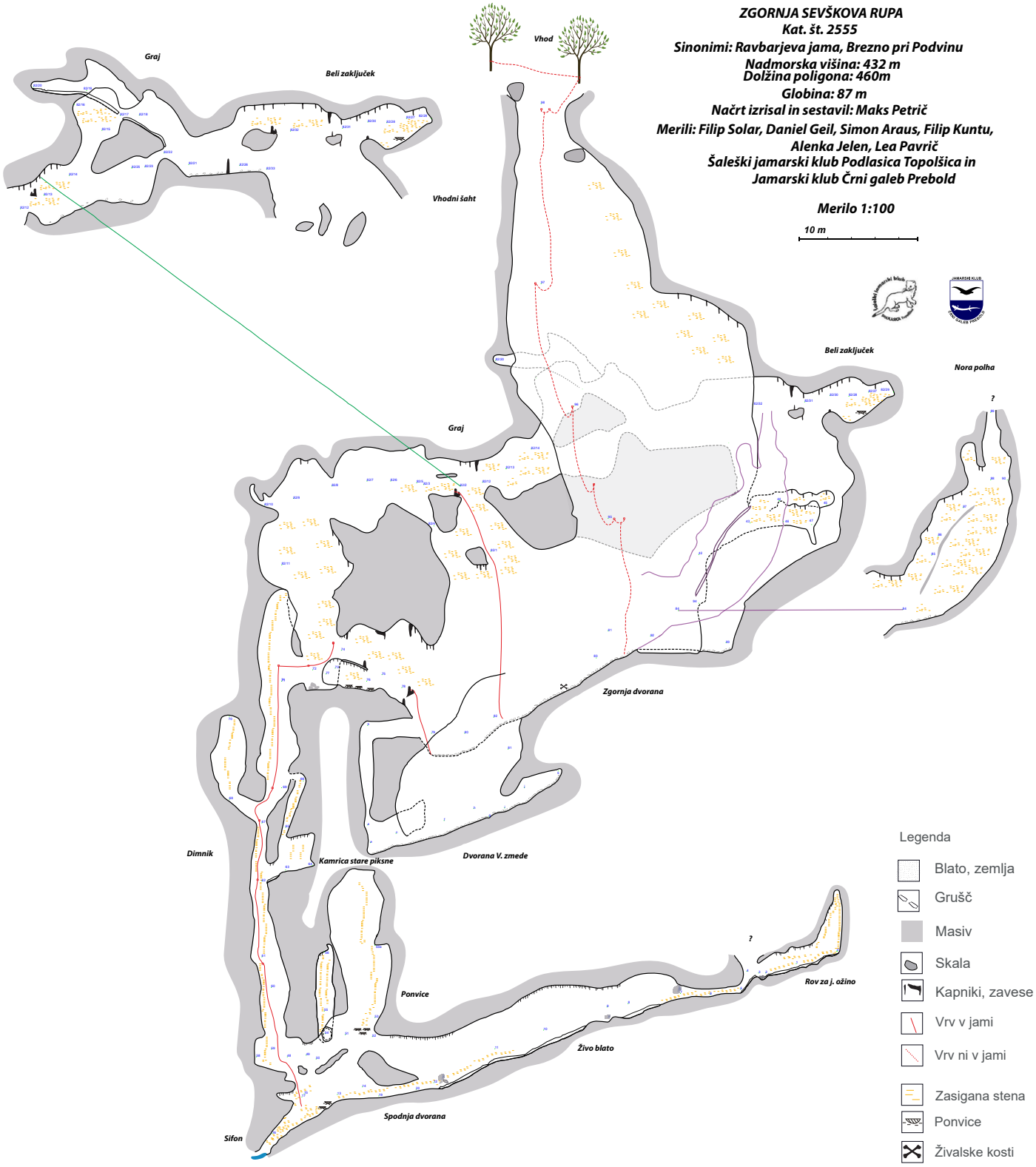

ki se poveže s kamrico, kjer je vhod v brezno Dimnik. Če pa zlezemo v drugo stran meandra, pa se kaj kmalu zadeva razširi in opazimo delovanje tekoče vode v preteklosti, ki je najverjetneje vplivala na nastanek brezna Dimnik in ostalih brezen. V tem delu najdemo po stenah tudi prodnike. Če nadaljujemo do konca, kmalu pridemo do brezna. Če bi se v brezno spustili, bi prišli do zgornjih prostorov v Zgornji dvorani. To brezno smo na tej akciji tudi prečili – tik pod stropom smo naredili prečnico in prišli do prelepe kamrice. Na tleh je bila lepa bela ponvica. Temu delu smo dali ime Beli zaključek.

Zaključna akcija je bila februarja 2019, ko smo izmerili še del Zgornje dvorane in Vhodni šaht. Ker smo si vzeli čas, smo jamo sistematično pregledali in izdelali podroben

načrt. Zaključek meritev kaže 460 metrov poligona. Stare meritev kažejo 220 metrov poligona. Tako smo podaljšali jamo za 240 metrov. Globino smo namerili 87 metrov. Stare meritve kažejo 78 metrov. Tako smo poglobili jamo za devet metrov. Ostal nam je za preplezati kamin v spodnjih delih, ki zaradi blata ni preveč privlačen.

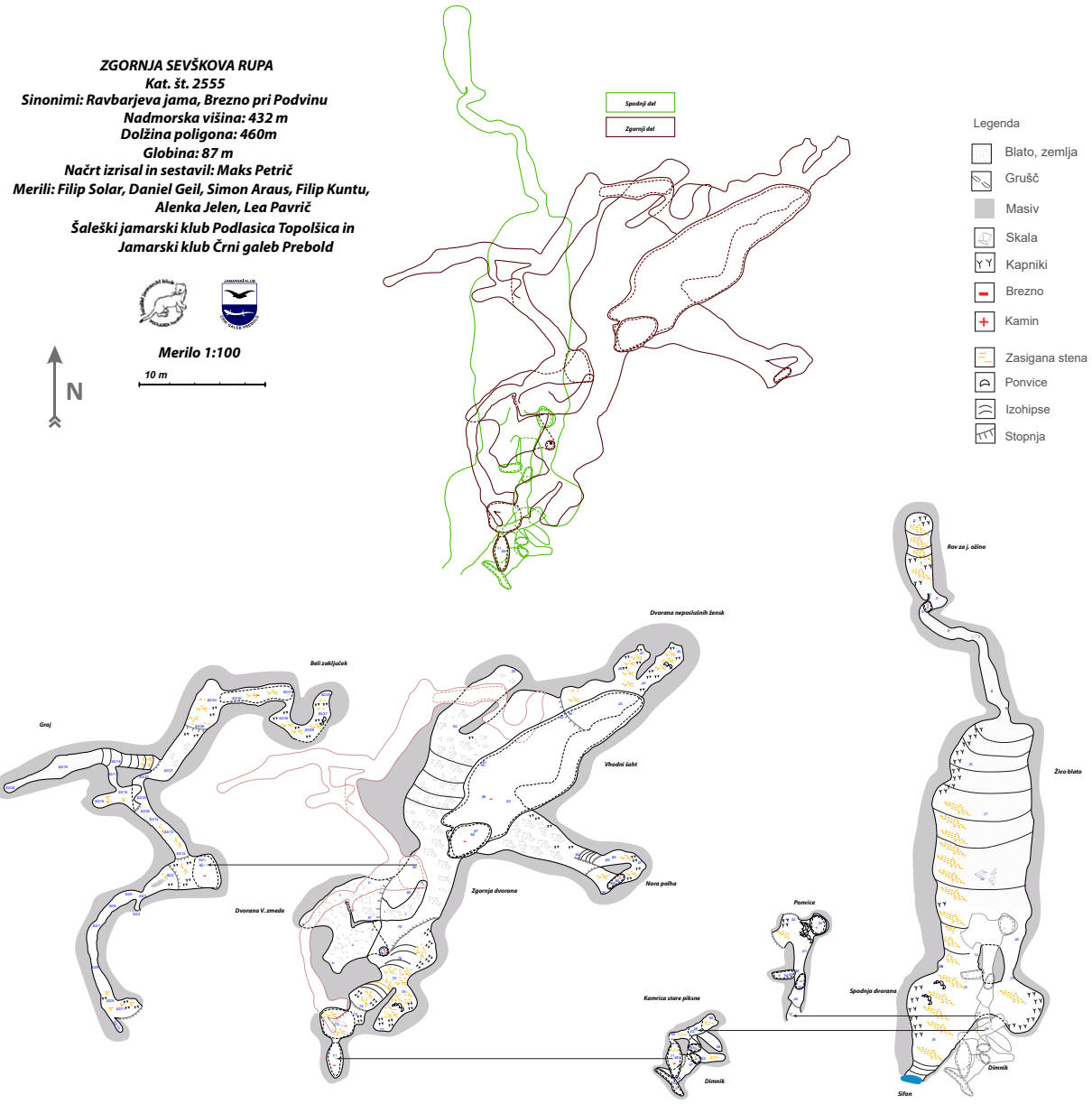

Kamniška jama 40 let

Rajko Slapnik · JK Kamnik

Kamniški jamarji smo 1. maja 2018 praznovali 40. obletnico odkritja Kamniške jame (kat. št. 5058). Vsako leto organiziramo za splošno javnost tradicionalni prvomajski ogled Kamniške jame ter kresovanje v taboru v dolini Bele pri Kamniški Bistrici in tako je bilo tudi 1. maja 2018, le še nekoliko bolj slovesno. Kar v taboru smo pripravili krajšo slovesnost v počastitev 40. obletnice odkritja jame in jamarjev, ki smo jamo odkrivali, raziskovali, skupaj z njo doživeli veliko lepih trenutkov. Proslavo sta vodili članici kluba Majda Zabrič in Staša Rener. V uvodnem govoru je predsednik kluba Rajko Slapnik predstavil kratko zgodovino odkrivanja in raziskovanja jame, zatem pa sta Dane Holcar in Vido Kregar, soodkritelja jame, v bolj doživetem tonu vsem navzočim povedala nekaj zgodbic, ki sta jih doživela v vseh teh 40 letih raziskovanja jame. Med navzočimi je bilo precej ljudi, ki so jamo tisti dan prvič obiskali, zato jim je njuno pripovedovanje še nekoliko bolj seglo v dušo. Sledili so recitali in glasbeni nastopi članov društva (med drugim tudi moški pevski zbor JK Kamnik) in drugih nastopajočih, ki so se povabilu z veseljem odzvali. V zaključnem delu proslave smo podelili diplome in priznanja zaslužnim članom in članicam JK Kamnik ter podpornikom kluba, ki so nam v vseh teh letih materialno in finančno pomagali.

Med prvomajskimi prazniki 1978. leta je nekaj jamarjev, ustanovnih članov JK Kamnik, stikalo po Zeleniških špicah in preiskovalo špranje, spodmole, luknje, skratka vse, kar bi lahko vodilo v nedrje masiva. Vido Kregar, Zvone Hribar, Dane Holcar, Janko Urbanc, Rastko Zabrič in Janez Virant so se pred slabim vremenom prav na 1. maja 1978 zatekli pod veličastni spodmol, ki so ga omenjali že lovci. Zvedavost jim ni dala miru, bolj natančno, bi rekli po jamarsko, so pogledali v ožino na koncu spodmola, našli ozek prehod in tako se je začela zgodovina odkrivanja in raziskav Kamniške jame. Jama je postala kraljica vseh jam v visokogorju Kamniško-Savinjskih Alp, naš ponos in ponos Kamnika. Z rezultati številnih akcij je nastal pravi jamski sistem s kombinacijo vodoravnih rovov, stopnjastih brezen, kaminov in vodnih ponorov. Prodrli smo do globine 220 m in izmerili prek 1700 m rovov. Rezultat intenzivnih bioloških raziskav je bila inventarizacija jamske favne, njeno pojavljanje in študija ekoloških parametrov. Presenetljive so bile najdbe jamskih hroščev. Novoodkriti in opisani vrsti *Aphaenopidius kamnikensis* Drovenik, 1987 (kamniški brezokec) in *Orotrechus slapniki* Drovenik et Mlenjek et Moravec, 1997 (Slapnikov brezokec) sta specifični in najožji endemni vrsti. Prva je imenovana po mestu Kamnik in upodobljena na poštni znamki, ki jo je izdala slovenska pošta v seriji, posvečeni podzemeljskim živalim. Kamniško jamo si je v teh štiridesetih letih ogledalo že prek dva tisoč obiskovalcev, kar je verjetno botrovalo, da nas je RTV Slovenija povabila k snemanju oddaje o jami, ki so jo predvajali v sklopu serije Gore in ljudje (Keršič 1995). Naše delo je širši javnosti poznano tudi po obširnih člankih v Delu, Kamniškem občanu, Naših jamah in drugje. Ob 10. obletnici odkritja Kamniške jame smo izdali bilten Kamniška jama, kjer so na 20 straneh podrobno predstavljeni jama in dognanja geoloških in bioloških raziskovanj.

Tradicionalna peka odojka v taboru v Beli

JK Kamnik organiziral
jamarski tabor na Veliki planini 2019

Rajko Slapnik · JK Kamnik

Kamniški jamarji smo od petka, 5. julija, do nedelje, 7. julija 2019, organizirali medklubski jamarski tabor na Veliki planini. Nastanjeni v koči Zavoda za gozdove pri Šimnovcu smo v treh dneh iskali in raziskovali jame in brezna, skrita v nedrju velikoplaninske planote. Pri iskanju vhodov v že v preteklosti poznanih in potem pozabljenih vetrnic v Globokih jamah na Konjščici, za Veliko gričo in za Ušivcem nam je bil v veliko pomoč priznani alpinist, himalajec in odlični poznavalec Velike planine Bojan Pollak. Njegovo poznavanje še tako skritih kotičkov na Veliki planini je res izjemno kot tudi temu primerno njihovo poimenovanje. V veliko pomoč nam je prišla knjižica Krajevna imena na Veliki planini iz leta 2018, ki jo napisal in izdal prav on. Skupaj z jamarji iz Šaleškega jamarskega kluba Podlasica iz Topolšice smo locirali šest brezen (vetrnic), tri izmerili in naredili načrte. Preverili smo tudi količino in stanje odpadkov v vhodnem delu Jame v Kofcah (kat. št. 120) ter količino snega in ledu v Mali vetrnici (kat. št. 122).

Velikoplaninska planota je izrazito kraška, že registriranih, izmerjenih in z načrti opremljenih je 15 jam in brezen. Vsaj toliko jih še čaka, da jih raziščemo in izmerimo.

V soboto, 6. julija, zvečer je v nekoliko okrnjeni zasedbi potekal tudi posvet o strategiji razvoja Velike planine. Predvsem smo razpravljali o vplivu povečanega obiska turistov na kakovost podzemeljske vode, ki se izteka v vznožju velikoplaninske planote in priteka prek vodovodnega sistema v naše domove. Analize vode v izvirih izpod Velike planine, opravljene v zadnjih nekaj letih s strani JK Kamnik, so pokazale, da voda ni več tako »čista«, kot smo mislili. Zajetje Iverje je vir pitne vode za vodooskrbni sistem Iverje Kamnik. Je glavni in največji v kamniški občini, oskrbuje prek 20.000 občanov. Vanj pritekajo vode izpod Velike planine, zato je skrb o strategiji razvoja Velike planine, brez ustreznih varovalnih ukrepov glede vpliva na podzemne vode, na mestu.

Z donatorstvom Javnega podjetja centralne čistilne naprave Domžale – Kamnik in Zavoda za gozdove Slovenije Lovišča s posebnim namenom Kozorog Kamnik je tabor v celoti uspel in odločili smo se, da se spet dobimo v še večjem številu naslednje leto.

Podatki o izmerjenih novih jamah (posredoval Maks Petrič):

- Megleno brezno pri planini Konjščica (kat. št. 12133): izmerili smo 49 metrov poligona in globino 20 metrov
- Udornica na Jerohih (kat. št. 12136): izmerili smo 44 metrov poligona in globino 26 metrov
- Brezno ob Srednjem potu (kat. št. 13596): izmerili smo 14 metrov poligona in globino 11 metrov.

Skupaj torej 107 metrov podzemnega sveta na Veliki planini.

Raziskovanje Velike planine in iskanje jam je bil velik izziv tudi za mlade udeležence.

Spust v Megleno brezno pri planini Konjščica

50 LET KLUBA JAMARJEV KOSTANJEVICA NA KRKI in DOLENJSKI JAMARSKI TABOR

Vlasta Curhalek · KJ Kostanjevica na Krki
fotografije: **Tomaž Grdin**

Leta 1969 se je sekcija jamarjev iz Kostanjevice, ki je do takrat delovala v okviru novomeškega jamarskega kluba, osamosvojila, ustanovila svoj klub in začela s samostojnim raziskovanjem jam in brezen po Gorjancih in drugod po Dolenjskem. Od takrat se je zgodilo veliko raziskovalnih akcij, lepih odkritij, druženj, odprav, različnih jamarskih taborov, jamarskih krožkov za osnovnošolce pa tudi strokovnih izobraževanj. V teh petdesetih letih je v dejavnostih kluba sodelovalo veliko članov, od katerih so nekateri zaradi različnih razlogov prenehali laziti po jamah, se v temi plaziti po skalah, blatu, mnogi pa vztrajajo in sodelujejo na številnih delovnih akcijah pri urejanju okolice jamarskega doma, čeprav v jame ne morejo več. Z veseljem se nam pridružijo, da kakšno rečemo in obujamo spomine. Žal pa je kar nekaj zelo zaslužnih članov že pokojnih. Posebno nas veseli, da se vključujejo v naše vrste in seveda tudi aktivno delujejo mladi, ki so v letošnjem jubilejnem letu pokazali veliko zavzetost in resnost pri jamarjenju.

50 let delovanja kluba smo se kostanjeviški jamarji odločili spodobno proslaviti in dokazati, da zmoremo marsikaj. Postavili smo si visoke cilje in vse tudi uspešno izvedli. Enajst članov odprave je konec aprila prek prvomajskih praznikov z grškimi jamarji v enotedenski odpravi opravilo kar nekaj vstopov v njihove jame. Seveda smo jih povabili, naj tudi oni obiščejo naše kraje.

V lanskem maju smo organizirali strokovno ekskurzijo v Postojnsko jamo. Bilo je več kot 30 udeležencev. Osrednji del praznovanja pa je potekal v okviru Dolenjskega jamarskega tabora, ki smo ga kot tridnevni dogodek izvedli od petka, 28. 6., od nedelje, 30. 6. 2019.

Jamarji z Dolenjske, Koroške in Notranjske so prihajali že popoldne, da so postavili tabor (šotore). Ob 19.00 smo imeli krajšo slovesnost. Uvodni pozdrav in govor je imel predsednik kluba Franc Curhalek. Z nekaj spodbudnimi besedami sta nas pozdravila tudi župan Kostanjevice na Krki Ladko Petretič in predsednik Jamarskega kluba Črni galeb iz Prebolda Silvo Ramšak. Predsednik Speleološkega kluba iz Samoborja je poleg prijaznega pozdrava podaril našem klubu tudi knjigo Speleologija. V nadaljevanju slovesnosti smo se zahvalili vsem tistim, ki so v mnogih letih delovanja našega kluba prispevali po svojih najboljših močeh, da so naše dejavnosti in druženja koristna, učinkovita

in prijetna. Priznanja so prejeli: Gregor Čuk, Matjaž Čuk, Ivan Janževec, Jožica Janževec, Franc Kačič, Matej Kuhar, Ivan Kvartuh, Andrej Olovec, Anica Olovec, Alenka Unetič in Malči Žulič. Za kulturni program je skrbela skupina Orangeside, v kateri igra tudi naš jamar Oton Strgulec.

Sledil je kino pod kozolcem, v katerem smo predstavili našo odpravo v Grčijo. Druženje smo nadaljevali s filmi, ki so jih o svojih dejavnostih in dosežkih pripravili in predstavili jamarji iz drugih klubov.

V soboto po zajtrku so se začele strokovne dejavnosti. Najprej smo imeli predavanje in delavnico o vplivu onesnaženih jam na vodotoke in pitno vodo. Izvajalka je bila dr. Nataša Ravbar, ki je zaposlena na Inštitutu za raziskovanje krasa ZRC SAZU in je jamarske izkušnje pridobivala tudi v našem klubu. Razložila je razliko med dolomitnimi in kraškimi kamninami ter pronicanje snovi skozi ene in druge kamnine. Na primeru naše Banove jame (kat. št. 7394) je poudarila, kako pomembno je, da kakršne koli odpadke odlagamo v namenske zbiralnike, nikakor ne v kraške jame in brezna.

Sledila je delavnica o nudenju prve pomoči v jami. Pristop k poškodovancu, ocena dihanja, pregled stanja poškodb in še kaj so jamarji tudi aktivno trenirali pod budnim očesom dr. Brigite Jazbar in ob pomoči izurjenih jamarskih reševalcev. Takoj po zajtrku je šla ena ekipa jamarjev v Bizjakovo jamo (kat. št. 7396), druga pa v nove dele Kostanjeviške jame (kat. št. 518). Sledili so kosilo, malo predaha ter izmenjave izkušenj in vtisov. V popoldanskem času je imel Jure Tičar izobraževanje o risanju načrtov jam. Po teoretičnem delu so šli udeleženci tudi v praksi spoznavat, kako se izvajajo meritve v jami. Meritve so zunaj prenesli na papir in nastal je delni načrt jamske dvorane. Sledila sta večerja in res kratek počitek. Nato je prišlo tekmovanje v speleotlonu. To je bil zabavni del druženja in je zahteval precej jamarskega znanja. Tekmovalec je moral s polno transportko najprej splezati do pritrdišča na drevesu in se prepeti na prečnico prek potoka Studene. Prečenje je lahko uspešno opravil le s pomočjo sotekmovalca, ki ga je varoval, sicer bi pristal v vodi. Sledilo je premagovanje ovir skozi speleoboks. Seveda je bilo prostora premalo, da bi imel transportko oprtano, zato sta bila dobrodošla pomoč in spodbujanje sotekmovalca. Po izstopu si je tekmovalec oprtal transportko, ki jo je prej vlekel skozi speleoboks. Sledili so »zavoji« okoli palice, zapičene v tla, s čelom, naslonjenim na palici. Po petih zavojih pa še slalom med »kapniki« – palicami, zapičenimi v travo. Časomerilci in sodniki ob progi so bili natančni in neusmiljeni, a niso imeli težkega dela, saj so bili pošteni tudi tekmovalci in njihovi kolegi, ker so sami opozorili, kar so sodniki spregledali. Prijetno druženje je sledilo še dolgo v noč.

V nedeljo, zadnji dan Dolenjskega jamarskega tabora, so se po zajtrku oblikovale skupine za oglede jam in brezen. Ena skupina je šla raziskovat Brezno pri Bosanski bajti (kat. št. 2802), ena v nove dele Kostanjeviške jame, tri skupine pa v Jamo v Dovčku (kat. št. 11474). Ob enih je bilo še kosilo in naše druženje se je počasi zaključevalo.

Do konca leta se je zgodilo še marsikaj jamarskega v Gorjancih in okolici. Češnja na torti pa je bilo odkritje Jame Himalaje (kat. št. 13529). 50 let iskana jama je že v tem trenutku med sto najdaljšimi v državi. Naše praznovanje 50-letnice pa se je nadaljevalo v decembru, ko smo si člani Kluba jamarjev Kostanjevica na Krki ogledali razstavo Jamski svet pod gorami v Mojstrani. Nadvse uspešno leto smo zaključili s klubskim silvestrovanjem.

Kostanjeviški trening v **Čaganki**

Brane Čuk · KJ Kostanjevica na Krki

Med pripravami raziskovalnega dela ekipe, ki je sestavljala enajstčlansko odpravo v Grčijo 2019, je bila tudi jama Čaganka (kat. št. 9500). Ker smo na Peloponezu pričakovali jame z večjimi in manjšimi vertikalami, je bila ta jama kot nalašč za solidne priprave.

Ekipa je štela šest članov: Oton in Jurij Strgulec, Enej Unetič, Žan Štokar ter Brane in Gregor Čuk. Nabrali smo potrebno opremo in se v dveh avtih odpeljali dogodivščini naproti. Pot nas je vodila prek Novega mesta, Dolenjskih Toplic, Semiča proti Poljanski gori, ki je na južnem delu Kočevskega roga v občini Črnomelj. Posebnih težav z iskanjem lokacije nismo imeli, če pozabimo na to, da smo se odpeljali malo predaleč. Po kratkem ogledu bivaka in okolice smo začeli z oblačenjem in pripravami na vstop v jamo. Oton je ugotovil, da se je njegov kombinezon med potjo skrčil na A1. Napaka se je zgodila že v domu pri nalaganju opreme. Sledila je improvizacija, tako je spodnji del Otona končal v kombinezonu, zgornji pa v Gregorjevi vetrovki. Sledila je še skupinska fotografija pred vhodom v Čaganko in že smo drug za drugim okrog 11. ure dopoldan zapustili zunanji svet.

Že vhodno brezno je naznanjalo, da je pred nami konkretna jama velikih dimenzij. Posamezna brezna je občasno popestrila kakšna ožina. Na dnu vsakega brezna pa jezerce, nekaj blata in zobna ščetka. V šali smo ugotovili, da si je Šini tam najbrž zobe umival. Za vse je bilo to prvo srečanje s Čaganko, z izjemo Gregorja pa smo si vsi obetali tudi globinske rekorde. Brezno za breznom do 70-metrce. Prvi je brcal v temo, vsem naslednjim pa so se odpirale prave razsežnosti brezna. Pot nas je pripeljala prek meandra, koralnega grebena v prostorno akustično dvorano. Skoraj bi nas zavedla vrv, ki verjetno pelje v Klepčevo nadaljevanje. Na dnu akustične dvorane nas je dočakalo križišče, torej južna in severna smer. Dogovorili smo se, da se zberemo v bivaku v severnem kraku jame. Ker sem bil med prvimi na dnu, si nisem mogel kaj, da ne pokukam še malo v južni rov. Samo toliko za pokušino, mogoče 100 m. Vrnil sem se na izhodišče v severni rov iskat bivak. Našel sem ga v drugem poizkusu, ko je bila večina moštva že tam. Sledila je obvezna kavica, nekaj fotografiranja in načrt za naprej.

Žan, Jurij in Gregor so se odločili, da se bodo spustili še v brezno Game over. Jaz sem se sprehodil samo do pritrdišča, nato pa smo Enej, Oton in jaz obrnili proti izhodu. Bil sem malo v skrbeh, kako bo moje telo odreagiralo na poti navzgor. S seboj sem imel kar nekaj križev, pa še obrabo

hrustanca v kolenih. Kaj kmalu smo ugotovili, zakaj služijo zobne ščetke pri vsakem jezeru, resnično za umivanje zob na žimarjih. Proti površju smo napredovali izkušnjam in letom primerno. S seboj sem imel dva vajenca, kandidata za jamarja pripravnika, smo se pa kar dobro ujeli. Moje izkušnje in njuna mladost so se izkazali za pravo kombinacijo. Nekako na pol poti proti površju so nas ostali trije dohiteli. Največ težav nam je povzročalo blato na vrveh in žimarjih, tako da mi je bila pomoč od spodaj kar dobrodošla. Gregor je imel dogovor s Šinijem, da se do osme ure zvečer javimo. Ker je bila ura že krepko čez sedmo, nas je Gregor zapustil in odbrzel na površje, da se mu javi. Uspelo mu je eno minuto pred osmo. Ostali smo prisopihali počasi za njim. Zadnji je bil zunaj malo po deseti zvečer. Bili smo mokri, blatni, vendar vsi zadovoljni. Padli so osebni globinski rekordi: Žan in Jurij –244 m, Oton, Enej, Brane –220 m, če pa je padel tudi starostni rekord v Čaganki, pa še ugotavljam. Bil sem star točno 65 let in 346 dni. Sledil je krst za globinske rekorde, sredi ceremoniala pa smo dobili visok obisk. Prišla sta Šini in Grdin, predvsem zato, da se prepričata, če sem res bil v Čaganki. Šini je izjavil: »Vsaka ti čast, stari. Dobil boš majico z motivom iz Čaganke.« Predvsem tega zadnjega ne bom pozabil.

Ob pivu smo še malo poklepetali, nato pa naložili opremo in se odpeljali proti domu. Malo po eni zjutraj smo ugledali luči našega malega mesta in zaključili naporen, a uspešen trening v trenutno najglobljo dolenjski jami Čaganki.

Jama Himalaja

Brane Čuk · KJ Kostanjevica na Krki

Odkrita je nova velika kraška jama na dolenjskem krasu. Članom Kluba jamarjev Kostanjevica na Krki je pred kratkim uspelo veliko odkritje v zaledju Obrha. Obrh je tipičen kraški vodotok, ki za svojim izvirom skriva tudi jamski sistem.

Več kot pol stoletja smo generacije članov Kluba jamarjev Kostanjevica na Krki zaman iskali vhod v jamo, za katero smo bili prepričani, da obstaja. Zgodilo se je septembra 2019, v letu, ko je klub praznoval 50-letnico samostojne poti. Lepšega darila za rojstni dan si nismo mogli želeti. To je največje samostojno odkritje našega kluba v vsej zgodovini. Novi jami, ki se po dolžini že spogleduje z bližnjo Kostanjeviško jamo (kat. št. 518), smo dali ime Jama Himalaja (kat. št. 13529), po našem članu, ki je našel in opozoril na podor na današnjem vhodu v jamo.

Neurje z močnim dežjem je v vasi Kočarija botrovalo zemeljskemu udoru, na katerega je opozoril naš član Tomaž Sintič, ki ga kličemo tudi Himalaja. Živi v neposredni bližini. Pod drevesom, ki se je posedlo v udor, je zijala majhna luknja. Kamni, priročni jamarski meter, so pokazali, da se odprtina nadaljuje v vertikalo. Sledilo je nekaj akcij čiščenja in širjenja vertikale, ki je postajala vedno bolj obetavna in globoka. Ko se je akcijam pridružil še Gregor Čuk, sta brata konec septembra prišla do dna 60 m globokega, dokaj zahtevnega vhodnega brezna. Pred njima se je odprla vodoravna jama. Na tej akciji sta raziskala približno 200 m jamskega poligona.

Sledile so bolj organizirane akcije. V jamo smo napeljali jamski telefon (vox), ki omogoča komunikacijo med ekipami. Tako imamo zdaj neposredno telefonsko povezavo med jamarji v jami in ekipo, ki je dežurna pred vhodom. Na vsaki akciji je bilo odkritih nekaj sto novih metrov jame. Do zdaj je bilo opravljenih devet večjih raziskovalnih akcij, na katerih je sodelovalo 15 članov kluba jamarjev Kostanjevica na Krki. Skupno smo v letu 2019 opravili več kot 300 raziskovalnih ur na vhodu in v notranjosti Himalaje.

Jama Himalaja se ponaša z lepimi kapniki, veliko je stalaktitov v obliki cevčic, tudi do meter dolgih, pa tudi drugega kapniškega okrasja ne manjka. Do zdaj največji kapnik v dolžino meri približno 7 metrov. V pretežno vodoravnem fosilnem delu jame je tudi dosti ponvic in manjših jezerc.

S površjem je Himalaja povezana z mnogimi kamini, skozi katere v podzemlje vdira meteorna voda in s seboj ob nalivih prinaša tudi večje količine vode in zemlje, zato je na nekaterih mestih tudi polno blata, kar otežuje raziskovanje. Prav zato smo v jami postavili bivak, ki omogoča počitek in ogrevanje mokrih in blatnih raziskovalcev. V bivaku so poleg voxa plinski gorilnik in osnovne zaloge za daljše delo. Kamini, ki peljejo proti površju, so zunaj v naravi vidni kot manjše udornice. Žal je veliko teh udornic zelo onesnaženih z raznovrstnimi odpadki, med njimi so tudi nevarni ostanki škropiv in zdravil. Tudi neposredna okolica vhoda v Himalajo je onesnažena, vse to seveda ni v čast lokalnemu prebivalstvu in predstavlja velik ekološki problem.

Jamo še vedno raziskujemo, veliko težav in dodatnega dela nam je povzročalo deževno vreme v novembru in decembru, saj je ob močnih padavinah prišlo do podorov plazovitega vhodnega dela, ki je onemogočalo varen vstop v jamo. Zaradi tega zamujamo pri izdelavi načrta jame. Raziskovanje nadaljevanja jame smo za nekaj časa prekinili, saj želimo najprej zagotoviti varen vhod ter dokumentirati že videno.

Trenutna dolžina že krepko presega 1000 metrov, ob dejstvu, da se mnogih kaminov še nismo niti dotaknili. Do glavnega vodnega toka Obrha pa še tudi nismo uspeli priti. Jama Himalaja je s svojo trenutno dolžino že med sto najdaljšimi slovenskimi jamami in ne dvomimo, da je še mnogo daljša.

Do zdaj so v Himalaji raziskovali: Matjaž in Gregor Čuk, Katarina Kotnik, Tomaž Sintič – Himalaja, Jurij Strgulec, Miha in Žan Štokar ter Enej Unetič. V zunanjih ekipah pa so bili: Tjaša Božič, Vlasta in Franc Curhalek, Ladka in Brane Čuk, Gregor Kobe in Oton Strgulec – vsi člani Kluba jamarjev Kostanjevica na Krki.

Obisk in raziskovanje z **angleškimi jamarji**

Tanja Podržaj, JK Krka
fotografije: **Leopold Bregar**

Že v začetku leta 2019 so stopili z nami v stik jamarji iz Jamarskega društva Gloucester (Gloucester Speleological Society), s katerimi smo skupaj pred leti raziskovali jamo (PT4-450m) v Črni gori. Letos imajo namen preživeti dopust v Sloveniji. Predlagali so nam, da pridejo na začetku dopustovanja k nam na obisk in da skupaj obiščemo eno izmed jam v okolici Krke. Iz skupine petih jamarjev so se v nedeljo dopoldan pripeljali v Gradiček le trije. Po poznem zajtrku pri članici Darinki doma smo se dogovorili in odpeljali naproti neraziskani jami pri vasi Tisovec, ki jo je Leopoldu pokazal domačin.

Ko smo prispeli na lokacijo, smo se preoblekli in že tam videli, da imajo Angleži nekoliko drugačno opremo, a seveda varno za jamarjenje. Ura je bila že okoli poldne, ko smo natovorjeni z vso opremo za raziskovanje začeli s pisanjem dostopa do jame. Pot do jame je bila ravno dovolj dolga, da sta nam Paul in Joseph opisala dolgo pot iz Anglije proti Sloveniji. Ja, prometne konice, zastoji in še kratek postanek dveh prijateljev, ki sta z zamudo prihajala v Slovenijo, je bil kar slikovit odpis ne ravno lepega začetka dopusta. Ampak vse je bilo dano na stran, ko smo prišli do vhoda, iz katerega je prijetno pihal svež, hladen jamski zrak. Nič se nismo obotavljali, Leopold je hitro začel z opremljanjem jame, Tanja pa je pridno klepetala z Angležema. Kmalu smo se še ostali spustili v podzemlje in po vhodnih 15 metrih smo prišli na podor, nato pa smo se spustili še 14 metrov in prišli na dno drugega brezna. Tu se jama razdeli na tri dele, na eni strani smo našli krajšo stopnjo z možnostjo nadaljevanja in eno slepo nadaljevanje.

Na drugi strani smo v brezencu, za katerega smo mislili, da ne vodi nikamor, našli nadaljevanje. Spustili smo se po njem slabih šest metrov in v večji razpoki našli zasigan prehod ter kar tri vzporedna brezna. Leopold je opremil prvega in, glej ga, zlomka, po njem smo se spustili še 20 metrov globlje in prišli na dno. Tam pa nas je pričakala večja dvorana, po tleh mivka, kosti manjših živali in siga. Pregledali smo za morebitnimi nadaljevanji in našli v tleh zares majhno zasigano razpoko, kamor je vodila sled vode. Angleška jamarja sta se začela vračati na površje, naša člana pa sta začela z meritvami in razopremljanjem. Ob vrnitvi sta bolje pregledala še preostala vzporedna brezenca, vendar brez sledi o nadaljevanju. Jama nas je navdušila z vzporednimi brezni in tudi globino, saj smo namerili okoli 60 metrov globine, poligona pa bo nekoliko več. Vrnitev je minila hitro, zunaj nas je pričakalo leno popoldansko sonce in dva tuja nasmejana obraza. Za spomin smo naredili še umazano skupinsko fotografijo in odhiteli k avtomobilom, kjer nas je celih pet ur čakala Paulova žena. Sledila je vrnitev v Gradiček na več kot zasluženo večerjo in klepet. Tudi hladno pivo ob mesnih dobrotah z žara nam je prijalo, še bolj pa jamarski klepet, ki se je zavlekel pozno v večer.

Predstavitev jamarstva na Krki

Tanja Podržaj · JK Krka
fotografije: **Leopold Bregar**

Konec meseca septembra 2019 smo v Jamarskem klubu Krka pred Jamo Poltarico (kat. št. 8181) organizirali in uspešno izvedli dolgo načrtovano predstavitev jamarstva. Z odkritjem Poltarice je namreč povezana tudi ustanovitev Jamarskega kluba Krka. Dogodku primerno smo naredili posebno vabilo in letak s programom. Očistili in uredili smo dostopno pot od izvira Poltarice do jame in prizorišča. Dan pred dogodkom smo napeljali še varovalno vrv in trak pred jamo ter nad steno, kjer imamo urejeno plezališče za jamarje. Še prej smo očistili steno ter pripravili ograjo za namestitev jamarskih fotografij našega člana. V nedeljo zjutraj smo napeljali še žičnico za spuščanje otrok, v improviziranem kurišču se je ogenj že dodobra segrel za jamarsko malico, stena je bila opremljena za prikaz plezanja in fotografije so se svetile v jutranjem soncu. Ob devetih je bilo vse pripravljeno na prve radovedneže od blizu in daleč. Največ zanimanja sta bila deležna spust po žičnici in jamarska malica. Ljudi je najbolj zanimalo, kaj jamarji počnemo, kako plezamo, ali so jame res tako globoke. Na vsako vprašanje smo z veseljem odgovorili. Zelo radi smo predstavili naš hobi, ki je mnogo več kot to. Veseli nas, da je jamarstvo med ljudmi zelo priljubljeno in da se ni bati za bodoče raziskovalce našega lepega podzemlja. Za piko na i sta pristopno izjavo za včlanitev podpisala dva bodoča člana.

Začetek odkopa povojnega grobišča v Jami pod **Macesnovo gorico** v Kočevskem rogu

Pavel Jamnik · DZRJ Ribnica

Žal je del speleologije in jamarstva tudi širši javnosti že več desetletij poznano tudi prek tega, da so nekatera slovenska brezna po koncu druge svetovne vojne postala množična grobišča, v katera je zmagovalna stran pometala pobite nasprotnike.

Do zdaj je bilo od več kot 70 jam in brezen, za katere imamo informacije, da so v njih posmrtni ostanki med ali po vojni ubitih ljudi, za 53 jam in brezen z raziskavami že potrjeno, da gre resnično za obstoj grobišča. Za precej odkritij gre zasluga tudi jamarjem, ki so v zapisnikih navedli tudi najdbo kosti.

Najbolj znana so jamska grobišča na območju Kočevskega roga, v katerih ležijo posmrtni ostanki pred brezni pobitih domobrancev ter hrvaških in srbskih enot, ki so ob koncu vojne čez Slovenijo bežale pred jugoslovansko vojsko. Tudi sicer so prav v Kočevskem rogu brezna z najvišjim številom žrtev, zmetanih v jame na območju Slovenije. Poleg Jame pod Krenom (kat. št. 6158), Dvojnega brezna pri Cink križu (kat. št. 5668), Jame v Rugarskih klancih (kat. št. 6161), še vedno neodkritega brezna Ušive jame in letos odkritega Brezna 3 nad Dolenjskimi Toplicami je po ohranjenih pričevanjih jama z največ ostanki slovenskih žrtev Jama pod Macesnovo gorico (kat. št. 6157).

Vladna komisija je skladno z načrtom izkopati iz prikritih grobišč slovenske žrtve in jih dostojno pokopati, v letu 2019 začela pripravljalna dela z odkopom Jame pod Macesnovo gorico. Vhodni del brezna je bil po izvedbi poboja večkrat miniran, zato je bilo treba v pripravljalnih delih najprej odstraniti v brezno porušen material. Dela so potekala od avgusta do novembra 2019, izkopanega je bilo več sto kubičnih metrov materiala, nivo brezna, ki je bil dostopen po miniranju, pa je bil poglobljen za 17 metrov. Na tej globini so se pojavili prvi človeški ostanki, ki jih je analizirala fizična antropologinja Petra Leben Seljak in ugotovila, da gre za najmanj sedem ljudi.

Ob južni steni brezna se je v naminiranem nasipnem stožcu pojavila manjša razpoka, skozi katero se je bilo mogoče med podornim stožcem in stropom zasutega brezna spustiti v okoli 50 metrov dolg vodoraven rov. Takoj ko je bager odprl povezavo z rovom, se je vanj spustil član JD Logatec Bojan Vovk, ki je posnel prve fotografije in poročal o najdbi več človeških skeletov, ki ležijo v začetnem delu rova. V naslednjih dneh so se v rov z namenom kriminalistično-tehničnega ogleda spustili še podpisani kot vodja policijskega preiskovanja povojnih pobojev, pripadnika specialne enote policije in kriminalistični tehnik. Dokumentirali smo mesta najdbe posmrtnih ostankov in nekaj predmetov, ki so bili v jami, ter izdelali preliminarni načrt odkritega rova.

Kot speleološko zanimivost bi veljalo omeniti hude poškodbe, ki so v rovu nastale kot posledica udarnega vala ob porušenju ogromne količine materiala, ki je v jamo zgrmel ob miniranju. Skoraj v celotnem rovu po tleh ležijo kosi odpadle sige, na velikem kapniškem stebru pa je mogoče videti, da ga je udarna sila pritiska ne le polomila, temveč celo zamaknila iz prvotne lege. Zanimivo je, da je nekaj tanjših kapniških stebrov in kapnikov v neposredni bližini stebra ostalo povsem nepoškodovanih.

Dela z dokončno odstranitvijo naminiranega nasipnega stožca in v nadaljevanju z iznosom posmrtnih ostankov žrtev se bodo predvidoma nadaljevala v letu 2021, ob tem pa se pričakuje, da se bo odprlo še nekaj stranskih rovov s posmrtnimi ostanki žrtev, ki so se v njih zavlekli po tistem, ko so preživeli ustrelitev pred breznom in padec v brezno. Čakanje na konec je bil za te ljudi nepredstavljivo trpljenje.

Stanje pred začetkom del

Posmrtni ostanki

Izkop ob dokončanju pripravljalnih del

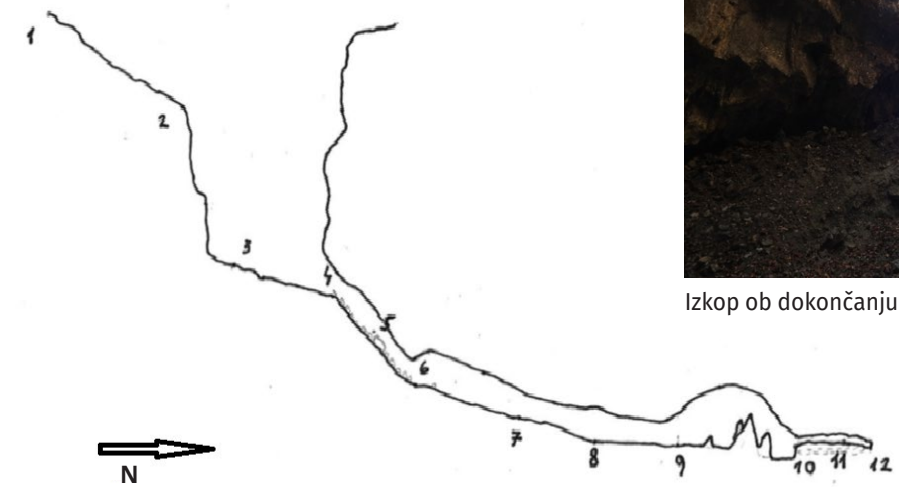

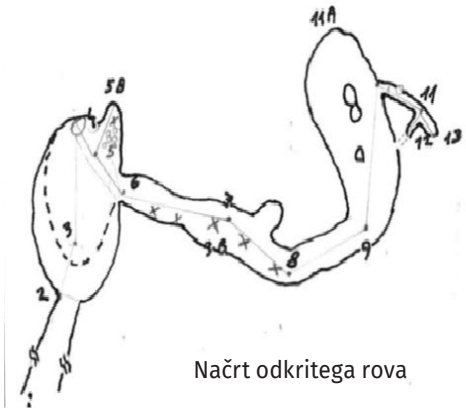

Načrt odkritega rova

Peter Gedei
svetovno znan jamski fotograf

Miha Staut, Andrej Stržinar · JK Železničar

Verjetno je v Sloveniji zelo malo jamarjev, ki si ob omembi imena Peter Gedei ne bi priklicali v zavest pravljičnih prizorov podzemlja. Takih, kot jih sami v jamah pravzaprav nikoli niso videli. Bil je večkrat nagrajen na domačih in mednarodnih jamskih natečajih in svoje delo predstavljal na razstavah doma in po svetu. Trenutno je brez dvoma najslavnejši slovenski jamski fotograf, ki se mu tudi v svetovnem merilu po opusu in kakovosti malokdo postavlja ob bok. Leto 2019 je zanj leto jubilejev.

Peter, že več kot 10 let je od takrat, ko si bil v krizi slovenske jamarske publicistike pobudnik ustanovitve zvezne revije z novim konceptom, ki bi bolje odslikavala spreminjajoči se odnos jamarjev do svoje dejavnosti. Že od začetka si v revijo uvedel tudi intervju z jamarji, ki so izstopili iz okvira, ki so pokazali nekaj več na številnih področjih, ki jih naša dejavnost pokriva. Ker si sam zasedel mesto odgovornega in tehničnega urednika ter oblikovalca, bi bilo vanjo umestiti intervju s tabo nekoliko narcistično. Lani si se vseh funkcij, povezanih revijo Jamar, rešil. Obdobje pa je za povzetek tvoje dozdajšnje dejavnosti primerno še z enega vidika. Leta 2019 si namreč beležil kar tri jubileje. Ali nam lahko kaj več poveš o njih?

Tako je. Konec lanskega leta sem praznoval 50. rojstni dan. Je pa naključje naneslo, da sem se leta 1987 začel ukvarjati z jamarstvom in približno dve leti pozneje posnel svoje prve fotografije v jamah. To bi pomenilo, da se 30 let ukvarjam z jamsko fotografijo. Pred kratkim pa sem tudi ugotovil, da moja spletna stran beleži 20 let obstoja. Tako da imamo 50, 30 in 20.

Zanimivo! Ali bi našel tudi kak omembe vreden dogodek, ki se je zgodil pred 10 leti, če se malo pošaliva?

Hmm … Pred desetimi leti sem recimo dobil prvo nagrado na natečaju Poslikajmo Slovenijo za fotografijo vhodne dvorane Kačne jame. Ampak potem bi se morali tudi vprašati, kaj je bilo pred 40 leti, a se zdaj ne spomnim kakšnega prelomnega dogodka.

Pa pojdimo od začetka, kot, recimo, klasično strukturiramo intervjuje z jamarji. Kakšni so tvoji začetki jamarstva, kaj se ti je takrat podilo po glavi? Zakaj se ti je v nekem trenutku zazdelo mikavno posvetiti v temo?

Dogajalo se je ob koncu srednje šole. Z jamarstvom me je seznanil brat Tibor, ki je začel jamariti nekoliko pred menoj pri DZRJ Ljubljana. Peljal me je na prve jamarske akcije in predlagal, naj se včlanim v klub. Obdobje se je ravno pokrilo s prestopom večje skupine jamarjev iz DZRJ Ljubljana k Železničarju. Tako sem postal član JK Železničar in mu ostal zvest do danes. Zaradi pritoka svežih moči se je klub v tistem času aktivno preoblikoval in težnja je bila, da bi začeli neko novo, svojo zgodbo. V tistem času je bil klub zelo

aktiven v obliki splošnih akcij, raziskovanja in siceršnjega dogajanja. Zato je bil trenutek za začetek kar dober. Skoraj vsak vikend smo bili v jamah, veliko smo raziskovali po Nanosu in Dolenjski pa tudi drugod. Nismo se pa v tistih časih lotevali kakšnih obsežnejših projektov. Visokogorja nismo obdelovali in posledično tudi jaz te discipline jamarstva nisem negoval.

Kako se je pa iz tega izvila tvoja afiniteta do jamske fotografije?

Spomnim se, da je klubski kolega Fritz veliko fotografiral v jamah, in je potegnilo tudi mene.

Potemtakem te je on usmeril na to pot. Ali je Tibor tudi fotografiral v jamah?

Fritz je bil eden izmed fotografov, vendar so bili vzgibi številni. Tudi s Tiborjem sva na začetku fotografirala skupaj po jamah, vendar se je on pozneje bolj usmeril v stereo fotografijo. Časi so bili vsaj za nas precej pionirski.

Ali si se s fotografijo ukvarjal že pred začetkom fotografije v jamah?

Izven jam smo se hecali že prej. Šlo je za črnobele filme, domače razvijanje, dia filmi so bili takrat za nas še nedosegljivi. Prvi negativ v barvah sem posnel v Jami v Šahnu (kat. št. 535). Leta se ne spomnim, barve so bile pa neprebavljive. Kmalu so postali dostopni tudi dia filmi. Prve smo pošiljali na razvijanje v Avstrijo, kjer je bilo razvijanje brezplačno, če si pri njih kupil film. Skratka, tehnika je postopno postajala vse dostopnejša.

Kdaj si pa posnel prvo fotografijo, ki se ti je res zdela dobra?

Na začetku se ti zdi vsaka fotografija dobra, ker je pogosto težko vzpostaviti kritično distanco do lastnega dela in lastnih napak ne vidiš. Opazuješ pa tudi dela drugih avtorjev in skušaš ponoviti ali pa oponašati njihov način. Tako se ti prag zvišuje. Ta proces je prisoten še danes. Ko gledam nazaj na delo, ki sem ga ustvarjal pred recimo petimi leti, ugotavljam, da so nekateri posnetki, nad katerimi sem bil takrat navdušen, kvečjemu povprečni.

Verjetno se tudi okus spreminja ...

Okus se ne zgolj v fotografiji z leti spreminja vsem. To je normalno. V nekem trenutku se ti zdi neki pristop zanimiv, z njim poizkušaš, in to vlečeš, dokler te ne začne dolgočasiti in se oprimeš nečesa drugega.

Kako ravno jamska fotografija? Kaj te je na jamah tako pritegnilo, da se že tri desetletja s takim žarom posvečaš tej dejavnosti?

Na začetku sem fotografiral vse, a sem sčasoma spoznaval, da me splošno fotografiranje ne zanima. Zunanja fotografija je postajala vse bolj dolgočasna ali pa bi ji moral posvetiti bistveno več in sem raje interes usmeril v jame. Fotografirati objekte, ki jih gledamo okrog sebe, recimo naravo ali urbano pokrajino, se mi je vedno zdelo dolgočasno. Morda so za to krivi tudi barvni diasi, ki niso omogočali kakšne obdelave. Sem tudi zelo vizualen tip. V svojem življenju sem manj bral in več gledal. Tako sem nenehno spremljal različno fotografsko literaturo in v tistem času je bil tudi fotografski svet preplavljen s fotografijami prizorov zunanjih pokrajin. Vendar me je mainstream vedno odbijal. Jamska fotografija je tako kot jamarstvo zelo obrobna in morda me je tudi zato bolj pritegnila. Serija fotografij Ljubljane je recimo dolgočasna. Serija fotografij Ljubljane, narejenih na neki poseben način ali takih, ki izpostavljajo neki nevsakdanji vidik, pa bi bila morda zanimiva. To recimo počnem v stereo fotografski tehniki. S to tehniko ali kakšno drugo nevsakdanjo tehniko dobijo znani motivi neki nov pridih.

Toda z jamsko fotografijo se ukvarjaš že tri desetletja!

Tudi jamska fotografija je lahko zelo pestra. Vsak fotograf lahko istemu motivu s pomočjo osvetlitve vtisne neko drugo noto. Zunaj je to manj izrazito. Odvisen si od svetlobe, ki ti jo ponuja zunanji svet. Ali všečno svetlobo loviš ali pa se sprijazniš s tako, kot je. V jamah pa si svetlobo prineseš sam in jo tudi sam postaviš. Prav to je najlepši izziv, ki ti ga jamska fotografija nudi.

Tvoje delo in vztrajnost pričata o tem, da imaš jamsko fotografijo rad. V čem čutiš zadoščenje in spodbudo, da vztrajaš? Oziroma kako bi opredelil zadoščenje v razmerju do frustracij. Na tako dolgi poti tudi zadnjih gotovo ni bilo malo.

Od začetkov so me fascinirali jamski prostori. Če na svoji poti skozi jamo zagledam prostor, ki se mi zdi zanimiv, mi je od nekdaj bil izziv ta prostor osvetliti in ga prikazati na kreativen način. Ta motiv me do zdaj še ni zapustil in upam, da me še nekaj časa ne bo. Eden izmed izzivov je tudi hitrost. Prostor hitro »prebrati«, hitro dobiti izvirno idejo osvetlitve in tudi hitro narediti fotografijo.

Kako pa je z razmerjem do frustracij?

Jasno, jezi me predvsem, če mi posnetek ne uspe. Kot fotograf bi si želel, da bi mi uspel vsak posnetek, vendar je to objektivno nemogoče. Med fotografiranjem velikokrat tehtam, ali je pomembneje, da nekemu motivu posvetim več časa, ali spoznam, da ideja ni dobra, ter ga pustim vnemar.

Ali fotografiraš predvsem zaradi sebe ali tudi zaradi drugih, ki jim fotografije rad tudi pokažeš?

No, fotografiram zato, ker me to veseli. Vendar teh posnetkov ne zadržim zase, temveč jih rad tudi pokažem. V prvi

vrsti so to vsi jamarji, ki so sodelovali pri nastajanju fotografije, da vidijo, pri čem so pomagali in za kaj so se morali truditi ter prenašati dolgotrajne procese fotografiranja. Svoje izdelke pa rad pokažem tudi ostalim jamarjem in tudi svetu, ki jamske fotografije ne pozna. Zato sem že dokaj zgodaj svoje fotografije začel objavljati tudi na svetovnem spletu. Ko sem začel s spletno stranjo, me je veliko fotografov opozarjalo, da mi bodo fotografije pokradli. Vendar se mi njihovi argumenti niso zdeli utemeljeni. Danes obstaja dovolj učinkovitih prijemov, da ne pride do kraje, pa tudi če, je jamska fotografija tako specifična, da je preprosto podvomiti o avtorstvu. Obstajajo fotografi, ki imajo svoje posnetke v predalu. Večina fotografov, ki meri nekam više, pa svoje posnetke tudi pokaže. Gre za obojestransko veselje. Veselje avtorja pokazati fotografije ljudem, ki znajo take posnetke ceniti, in veselje teh ljudi ob ogledu fotografij.

Kaj se ti zdi v svetu jamske fotografije najteže?

Morda so to zavarovane jame ali sicer zelo občutljive jame. Dostop do teh jam niti ni tak izziv. Bolj sem se nanašal na gibanje po tem prostoru in zmožnosti, ki jih omejene okoliščine nudijo pri osvetljevanju in kadriranju. Nekaj pomočnikov me spremlja že dolga leta. Brez njih bi bili taki težki projekti ali pa projekti, ko je treba biti izjemno učinkovit, nemogoči. S posnetka tudi ni mogoče razbrati, koliko truda je bilo vanj vloženega in kakšne težave si imel med njegovim nastajanjem. Sploh to ni očitno ljudem, ki niso jamarji. Če je neki posnetek nastal globoko v neki kaninski jami, bo nekdo, ki ni iz jamarskega okolja, morda malo zastrigel z ušesi ob navedbi globine. Časovnih in fizičnih razsežnosti pa si pri tem ne bo znal predstavljati. Zato je za takega človeka pomembno, da fotografije spremlja opis kaj, kje in kako. Zgodba okrog fotografije je za prezentacijo ključna, sicer je vsaka fotografija enaka prejšnji.

Pojdiva k tehniki oziroma načinu upodabljanja. Znano je, da si poleg – recimo ji – običajne fotografije dejaven tudi na stereo fotografskem področju in da vidiš izzive tudi v filmskem upodabljanju. Kako loviš ravnovesje med različnimi tehnikami?

Tehniko ves čas spreminjam. Pred kratkim mi je postal ljubši bolj dinamičen pristop z daljšimi ekspozicijami. Ugotovil sem, da jamarji na posnetkih postajajo preveč statični in bi jim želel vdihniti nekoliko več življenja. Na fotografijah jamarji prepogosto ne počnejo ničesar. Morda potujejo skozi jamski prostor, torej se spuščajo, se vzpenjajo, mogoče plezajo po kakem meandru, to je pa bolj ali manj vsa njihova dejavnost. Samo potovanje jamarja postane sčasoma dolgočasno. Alpinistične fotografije na primer so podložene z nekim trpljenjem oziroma težavami. Tam je dinamično bodisi okolje, npr. subjekta biča veter, bodisi je dinamičen subjekt. Torej nekaj počne, je v nekem gibanju.

Jamar lahko sicer širi ožino, odmetava kamenje ali izvaja meritve.

Res je. Vendar so take fotografije dokumentarne narave. Z njimi na natečajih ne zmagaš. Jamska okolica je lahko dvorana ali zanimiv rov. Vendar v tistem okolju jamar ne počne kaj prida. Zato je izziv predstaviti jamarja na zanimiv način v zanimivem prostoru.

Jamske fotografije, ki se pojavljajo med nagrajenimi deli, so skoraj brez izjeme nastavljene. Hočem reči, da so narejene po tem, ko so jamo prvi raziskovalci že odkrili. Na neki način umetne. Kako gledaš na dihotomijo med dokumentarno raziskovalno fotografijo in fotografijo jamskega prostora, ki nastane *post festum*, če se tako izrazim?

Moram priznati, da zadnje čase tudi jaz nisem prav veliko fotografiral raziskovalnih akcij. Mogoče tudi zaradi tega, ker klub ni zelo raziskovalno dejaven. Na začetku se je fotografska dejavnost bolj prilagajala raziskovalni. Šli smo torej na raziskovanje in sproti posneli še kako fotografijo. Menim, da si vsaka jama zasluži vsaj nekaj slikovnega materiala. Zaradi tega je fotografsko dokumentiranje raziskovalnih naporov potrebno. Večkrat ne potrebuješ niti pomočnikov. Gre za dokumentarno vrednost, v katero sta estetika in kreativa vključeni le v manjši meri.

Jaz vidim precejšnjo razliko med fotografijo obraza s črnim ozadjem in fotografijo, posneto s pomočjo ločene bliskavice ali celo dveh, ki razkrije tudi nekaj okolja, ki ga pravkar odkrivaš. Skratka. Vnašanje kakovosti tudi v sprotno, raziskovalno, in dokumentarno fotografijo se mi zdi pomembno. Gre prav za preseganje primanjkljaja nastavljene fotografije, ki ga omenjaš. Združevanje raziskovalno dejavnega jamarja, torej ki ima neko funkcijo, s pristnim okoljem, v katerem to počne.

Jasno, večjo vrednost ima dokumentarna fotografija, v katero vnašaš neko kreativnost. Dokumentarna fotografija je vidik, ki se ga po zmožnostih trudim negovati. Na fotografskih akcijah pač te dinamike ni. Moraš jo vnesti na drug način. Zato se trudim posneti slike z raznovrstnim značajem, da bo serija, ki nastane, pričala o vsem kar smo tisti dan doživeli. Ne le dvorane ali rova, temveč tudi kak prehod, malo heca, malo pristopa, preoblačenje in tako naprej. Sicer postane vse skupaj zelo enolično.

Kako pa vidiš razmerje med – recimo mu – obrtniškim vidikom in umetniškim vidikom fotografskega ustvarjanja?

Vsaka fotografija, ne le jamska, mora biti obrtniško dodelana. Mogoče se je sicer pogovarjati o kompoziciji ali tehniki, vendar je treba imeti tudi pregled nad deli drugih dobrih fotografov. Na ta način je mogoče iz že posnetih del črpati

navdih za osvetlitev določenega prostora. Vsak prostor pa je do določene mere poseben, kot je tudi poseben subjekt, ki je po navadi na sliki. Takrat pride do izraza kreativna plat fotografije. V tem primeru si zmešal nekaj obrtniškega in svoj prispevek in dobiš novo vrednost. Na nekem tečaju fotografije, ki sem ga vodil, niti dva udeleženca v isti prostor nista postavila bliskavic na enak način, kar je bilo prav zanimivo spoznanje.

Kaj pa film?

Pri filmu je še bolj kakor pri fotografiji težava z ekipo. Tudi pri drugih jamskih fotografih so skoraj največji problem pomočniki. Jamski fotograf namreč zelo malo naredi sam. Zato so zame člani Jamarskega kluba Železničar suho zlato in brez njih fotografij, ki sem jih posnel, ne bi bilo. Pri filmu pa je ekipa še bolj pomembna, ker se morajo statisti preleviti v prave igralce in se mora dogajati še nekoliko več kot na sliki. Ob vsem pa seveda potrebuješ še vso običajno podporo z lučmi.

Se raje osredotočaš na krajše, recimo enodnevne projekte ali na dela, ki te zaposlijo za daljše obdobje?

Velikokrat se odpre možnost za kako zanimivo jamo, ki jo poslikamo, in to objavim na spletni strani. Občasno mi uspe objavo popestriti še s kako zanimivo zgodbo. Tu in tam pa si zamislim tudi kakšen daljši projekt, ko kakšno običajno večjo jamo predstavim nekoliko podrobneje. Tak projekt je bil recimo Ferranova buža, ki sem ga delal še na diapozitive. Uspelo mi je sestaviti okrog 200 posnetkov, na podlagi katerih smo imeli nekaj predavanj. Drugi tak večji projekt so bile Škocjanske jame v 3D-tehniki. Njihova impozantnost malo koga pusti ravnodušnega. Ta projekt je trajal kar nekaj let zaradi zamenjave fotografske tehnike, restavriranja novih poti pa tudi odvisnosti od delovnega časa vodnikov, obiskov turistov, vremena in tako dalje. Zadnjih nekaj let pa sem vpet v projekt Križna jama, ki bo nekoč zasijal v knjigi, na predavanjih, razstavah, koledarjih in podobno. V Križni jami se je preizkušalo že veliko avtorjev, vendar so vsi obdelali zgolj fragmente jame. Ker je jama s fotografskega stališča zahtevna in se pristopi avtorjev razlikujejo, kolaža ni bilo mogoče sestaviti v smiselno celoto. Zato pri tem projektu pazim na enovito podobo fotografij. Knjiga, ki naj bi iz tega materiala nastala, ne bi smela biti le fotografska impresija, temveč bodo vabljeni pisci, ki bodo z različnih zornih kotov jamo osvetlili tudi v besedi. Cilj je, da bi nastal res lep memento o jami, upam ne le v Sloveniji, temveč tudi širše.

Kako pa se odločaš za take projekte? Ali gre za sistematičen izbor ali morda v večji meri intuicijo?

Hmm, zanimivo vprašanje. Prve fotografije na dia film sem naredil prav v Križni jami leta 1991. Za tem je več kot 25 let nisem obiskal. Zdelo se mi je namreč, da nimam dovolj

Peter v Breznu pri Medvedovi konti
Fotografija: **Janez Ferreira Stražišar**

znanja zanjo. Zato sem jo puščal za obdobje, ko bom v jamah res fotografsko suveren. Za eksperimente bi bilo škoda energije, časa in tudi jame. Pred tremi leti sem se odločil, da je trenutek za Križno jamo dozorel.

Kljub temu da si obiskoval tudi jame v tujini, se večina tvojega dela nanaša na slovenske okolje.

Človek bi fotografiral tudi v tujini, vendar si je zanjo treba vzeti čas. To žal ni vselej tako enostavno. Ko okoliščine dopuščajo, se z veseljem odpravim na tuje. Morda enkrat na leto ali na dve leti.

Ali čutiš kakšno posebno odgovornost do slovenskih jam? Da jih morda odstreš in pokažeš svetu? Ali je morda zgolj sreča, da imamo v Sloveniji na majhnem prostoru različne tipe jam, ki nam nudijo veliko potenciala za fotografsko ustvarjanje.

Mislim, da predvsem drugo. Imamo skorajda vse, kar bi si poželeli. Manjka nam morda le nekaj posebnosti, kot so veliki aragoniti, jame v sadri, soli ali kakšnih drugih eksotičnih kamninah, vulkanske cevi in podobno. Nimamo niti posebno dolgih jam, vendar je lepo fotografijo mogoče narediti tudi v kratki jami.

Vrniva se k tvojim začetkom. Gotovo si imel kake vzornike, ki so prispevali k tvojemu navdušenju do jamske fotografije.

Zelo veliko vpliva na moje začetke je imela radovednost. Iskal sem vsemogoče revije, knjige in ostalo gradivo, ki je bilo povezano z jamsko fotografsko tematiko. Ker ga v tistih časih ni bilo veliko, sem se skorajda vsake fotografije naučil na pamet. Ko zdaj prelistavam to gradivo, ugotavljam, da so napotki in tehnike precej siromašni. Vendar je bilo v tistem času najboljše, kar je bilo posneto. Ne tajim, tudi v tistem obdobju so nastali vrhunski izdelki, ki so še z današnjega vidika dobri. V sobi, ki sem si jo delil z bratom, sva imela na steni plakat neke jame v Franciji. Fotografija je bila osvetljena tako, da mi je bilo povsem nejasno, kako je kaj takega mogoče. Skozi leta mi je ta posnetek ostajal v spominu. Vedel sem tudi za obstoj vrhunskega jamskega koledarja Speleo Projects. Redno so v njem objavljali trije fotografi: Kevin Downey, Philippe Crochet in Urs Widmer. Bili so brez dvoma svetovna špica. Sčasoma pa sem ugotovil, da je Philippe Crochet tudi avtor posnetka, ki je visel na steni moje sobe. Čez nekaj let sem se z njim srečal na srečanju jamskih fotografov in mu zaupal to zgodbo. Bil je presenečen. Trojici je treba dodati še Britanca Chrisa Howesa, ki je delal posnetke v težkih pogojih in je napisal recimo ji biblijo jamske fotografije z naslovom Images below. Aktualna je še danes, čeprav gre strogo za filmske posnetke.

Kaj pa slovenski avtorji? Ali si se oziral tudi kaj po njih?

Slovenski začetniki so uporabljali črnobelo tehniko in drugačno osvetlitev, kot je znana danes. Predvsem magnezijeve trakove ali podobne metode za enkratno uporabo. Te fotografije imajo čar, ki je neponovljiv, ker se s to tehniko ne ukvarja več nihče. Zato so te fotografije priča časa, v katerem so nastajale. Ponavljanje bi bilo nesmiselno. S temi avtorji (npr. Bogumil Brinšek, Franci Bar ali Tomaž Planina) moja generacija ni imela stika. Znanje so predajali kvečjemu v obliki priročnikov ali člankov. V mojem času jamarskega delovanja na JZS ni nikoli nihče gojil interesa za kako komisijo za jamsko fotografijo. Kaj šele, da bi lahko govorili o slovenski jamski fotografski šoli. Hrvati so recimo pred časom organizirali brezplačen tečaj jamske fotografije, kar se mi je zdelo posrečeno. Prišli niso le jamski fotografi, temveč tudi jamarji, ki bi radi naredili kak posnetek v jami.

Kaj pa za Slovence? Ali bi ...? Imaš interes organizirati tečaj jamske fotografije?

Interes je vedno. Nekomu, ki dozori v nekem početju, se pogosto na določeni točki zazdi, da si želi svoje znanje predati. Vendar si svojega znanja ne želi podariti kar prvemu pritepencu. To znanje si želiš predati ljudem, ki so tega vredni. Da ga bodo nesli naprej in po možnosti nadgradili. Na drugi strani pa, morda bom krivičen, vendar sem dobil občutek, da je v Sloveniji splošna navada ocenjevati slišano, kot pa jo sprejemati. Na hrvaškem tečaju tega občutka nisem dobil. Razmišljal sem tudi o komercialnih tečajih, pa mislim, da trenutek ni pravi zanje.

Avtoportret

Povej nam še kaj o svoji opremi.

Začelo se je z enim objektivom in eno bliskavico, ki sem jima kmalu dodal še en objektiv in potem še eno bliskavico. Z leti se je oprema kopičila in kopičila, čeprav sem se kar trudil prodajati reči, ki jih nisem več rabil. S kopičenjem prideš do spoznanja, da je zelo dobrodošlo narediti izbor, ki ti zares ustreza. Skozi preizkušanje sem prišel do nabora, s katerim lahko poslikam vse, kar si zamislim. Veliko ljudi si predstavlja, da uporabljamo nekakšno izjemno drago razsvetljavo, pa gre za zelo cenene ročno nastavljive bliskavice običajne jakosti. Edina priporočljiva investicija so dobri fotoaparati in dobri objektivi.

Bil si priča prehodu z analogne na digitalno fotografijo. Kako bi ga opisal?

Časi slikanja na dia filme so bili vsekakor zanimivi. Vendar se ne bi nikoli več vrnil. Digitalna tehnika prinaša toliko prednosti, da se z nasmeškom obračaš v preteklost. V resnici sem na analogni tehniki vztrajal kar dolgo. Zaposlen sem pri reviji Monitor, kjer sem bil zadolžen tudi za produktno fotografijo. Z digitalno tehniko smo na reviji začeli leta 1996. Od takrat se ukvarjam z digitalom in ga spremljam, vendar skoraj desetletje digitalni aparati niso dosegali kakovosti filma. Šele okrog leta 2003 sta se tehnologiji kakovostno izenačili. Vztrajal pa sem še dve leti, da se je oprema nekoliko pocenila. V analognih časih sem po navadi posnel en film na akcijo ali izjemoma dva. Danes s 36 posnetki, kolikor jih je bilo na kolutu, posnamem motiv ali dva. Ob občasnem pregledovanju starih posnetkov ugotavljam, da s kakovostjo nisem več zadovoljen in bi jih lahko večino ponovil. Nekateri pa so dobri. Naredil sem izbor morda 50 vrednih analognih posnetkov. Ostalo je bolj arhiv, spomin na stare čase.

Peter na otvoritvi »Muzej Krasa 2019«
Fotografija: **Valter Leban**

Ali je na vidiku kakšna tehnološka novost, ki bo prinesla tako pomemben preskok, kot je bil prehod na digitalni zajem?

Ne, tega v bližnji prihodnosti ne vidim. Zanimanje za tehnično plat digitalne fotografije precej pada in tudi tehnični napredek ni več tako bliskovit, kot je bil morda okrog leta 2005. Sicer pa telefoni, ki so fotografsko čedalje bolj napredni in zmogljivi, v jamski fotografiji nikoli ne bodo prevladali, ker si v jami odvisen od postavljanja svetil. V tem se bolje izkažejo že kompaktni aparati. Kar se res spreminja, je jamarska razsvetljava. Vendar so tudi pri tej prišli do neke točke, ko svetilnost luči ne napreduje več zelo. Bolj se splača razmišljati, kaj je z obstoječo tehniko mogoče, ne čakati na nove tehnološke izume.

Posredno smo se že dotaknili tvoje javne podobe. Svoja dela objavljaš na primerjalno zgodaj postavljeni spletni strani, na blogu, družbenih omrežjih, v tiskanih medijih, koledarjih, razstavah itd. Malo si nam pa za enkrat povedal o nagradah. Omenil si 1. mesto na natečaju Poslikajmo Slovenijo, ki ti osebno veliko pomeni. Kaj pa ostale?

Res je. Stremel sem k temu, da sem se s svojim delom pojavljal v medijih. Mislim, da je k temu prispevala veliko prav spletna stran, na kateri je bilo mogoče videti moje delo, in v nekaterih gledalcih je zbudilo interes. Zato so stopili v stik z mano iz različnih ustanov z željo po objavah. V večji meri so me našli drugi, kot da bi jaz dejavno iskal objave, kar se mi zdi zanimivo. Po drugi strani pa sem želel s svojim delom tudi malo širše. Recimo na tekmovanja, ki so bila nekoč bolj prisotna kot danes. Prva nagrada je prišla kar iz domačega združenja. Leta 1996 je JZS organizirala natečaj jamske fotografije za najboljši jamski dias. Ta natečaj se je zgodil samo enkrat, organiziral pa ga je Marko Simić. Dobil sem prvo nagrado, kar mi je dalo zagona za udeležbo tudi na mednarodnih razpisih. Sprva sem fotografije pošiljal predvsem v Veliko Britanijo na BCRA, kjer sem tudi uspeval. Dobra plat teh natečajev so bile tudi praktične nagrade, he he. Sčasoma so se ti natečaji kar vrstili: poleg Velike Britanije še Španija, Slovaška, Češka. Popularnost natečajem v zadnjih letih žal usiha. Tudi oddanim fotografijam žal kakovost pada. Le na španskem natečaju se še vedno pojavljajo kar zanimiva dela. Predvsem zaradi bogatih nagrad, domnevam. Nagrade na natečajih, ki niso imeli strogo jamske tematike, so zame imele večjo težo zaradi bistveno širše konkurence in siceršnje obrobnosti jamske fotografije. Zato se mi zdi omenjena prva nagrada na natečaju Poslikajmo Slovenijo najlepša. Zmagal sem v konkurenci številnih odličnih fotografov in več kot 8000 fotografij. Verjetno je v poplavi krajinskih fotografij moj posnetek izstopal. V nekem drugem času, z drugo žirijo, z drugačnim naborom fotografij bi bil lahko rezultat precej drugačen.

Potem so tu še objave v koledarjih. Po teži objav izstopa koledar založbe Speleo Projects.

To je bil vselej prestižen koledar z visoko naklado, kjer objava pomeni veliko priznanje. Pred prvo objavo je bilo treba pošiljati kar nekaj let. Prvič so mi objavili brezno v Hotiških ponikvah. Vendar to ni bila prva slovenska fotografija v tem koledarju. Pred mano so objavili Hodaličevega močerila iz Divjega jezera. Objave v tem koledarju tudi danes niso pravilo. Drugi koledar je nemški Unterwelt, vendar so pravila objavljanja nekoliko drugačna, zato so tam objave zame lažje. Žal mi je, da imamo v Sloveniji kar nekaj odličnih jamskih fotografov, pa se le redki odločijo poslati svoja dela na natečaje.

Izšla sta pa še dva koledarja, v katerih si avtor vseh fotografij.

Šlo je za projekt Jamarskega kluba Železničar. Ideja je bila preprosta. Želimo si »nudo« jamski koledar. Prvi koledar za leto 2008 je bil spolno enakopraven. Za leto 2018 pa je pritisk jamarske večine koledar prevesil v format z izključno žensko udeležbo. Oba koledarja sta bila sprejeta fantastično. Vnovič poudarjam, da ne gre za moj, temveč klubski projekt.

Kakšni izzivi te čakajo v prihodnosti?

Izzivi so projekti. Trenutno je v igri Križna jama, fantastično bi bilo izdelati film o Ferranovi buži in Žirovcovi jami.

Peter, za konec nama le še povej, kaj bi svetoval jamarjem, ki si v jamah želijo začeti s fotografiranjem.

Uh, ta je vedno težka! Najboljši odgovor je po moje vztrajnost. Biti vztrajen in ne odnehati ob prvih preprekah, pa naj bodo kakršne koli ...

Ocenjevalna komisija za vpis Klasičnega krasa pod UNESCO v **Križni jami**

Gašper Modic · Društvo ljubiteljev Križne jame

Ministrstvo za okolje in prostor je konec januarja na Center za svetovno dediščino v Parizu vložilo kandidaturo za vpis Klasičnega krasa na Seznam svetovne dediščine pri UNESCO. Predlagano območje Klasičnega krasa obsega 255 km², vplivno območje pa 584 km² in leži v občinah Bloke, Cerknica, Logatec, Loška dolina, Pivka in Postojna, in sicer z osrednjima zavarovanima območjema Notranjskim regijskim parkom in Krajinskim parkom Pivška presihajoča jezera.

Klasični kras obsega vse najznačilnejše kraške pojave in izjemna kraška polja Klasičnega krasa (Cerkniško polje, Planinsko polje in niz Pivških presihajočih jezer), ki so tipičen primer nastanka in razvoja kraških polj; vse najpomembnejše jame na tem območju (med njimi Postojnska jama, Planinska jama, Križna jama in Nova Križna jama) in kraško dolino Rakov Škocjan. Izjemna univerzalna vrednost Klasičnega krasa se kaže v geoloških in geomorfoloških pojavih in procesih – kraških pojavih, jamskem živalstvu in razvoju krasoslovja kot znanosti.

V sklopu postopka preverjanja in ocenjevanja kandidature s strani Centra za svetovno dediščino in posvetovalnega telesa IUCN sta Križno jamo v ponedeljek, 16. septembra, obiskala ocenjevalca Kyung Sik Woo (Južna Koreja) in Oliver Avramoski (S. Makedonija). Poleg ocenjevalcev so bili prisotni še predstavniki MOP, ZRSVN, Urada za UNESCO Slovenije, Notranjskega muzeja Postojne, IZRK ZRC SAZU Postojna in Parka Škocjanske jame. Ogledali smo si vodni del Križne jame do Kalvarije. Ocenjevalca IUCN in ostali prisotni so bili nad videnim in predstavljenim navdušeni. G. Kyung je celo izjavil, da »je Križna jama tako naravno ohranjena in varovana, da zaščite UNESCA niti ne potrebuje«. Nedvomno dokaz, da se večletno delovanje, zaščita, ozaveščanje, izobraževanja in ostala prizadevanja Društva ljubiteljev Križne jame kažejo ne le z višjim številom obiskovalcev v Križni jami, temveč tudi z vpisom Križne in Nove Križne jame pod zaščito UNESCA. Ocenjevalci in ostali udeleženci so svojo pot nadaljevali proti ostalim lepotam Notranjskega regijskega parka. Njihovo mnenje oziroma predlog za odločitev o vpisu na UNESCOV seznam bo predvidoma znana še letos.

JAMSKI SVET 130 let pod gorami

& 130 let organiziranega jamarstva na Slovenskem
60 let Jamarske reševalne službe

Bogomir Remškar · JD Danilo Remškar Ajdovščina
fotografije: **Tomaž Grdin, Katja Zvan**

Leta 2018 nas je Slovenski planinski muzej v Mojstrani povabil, naj pripravimo predavanje o jamah v visokogorju. Po dobro obiskani prireditvi nam je kustosinja Saša Mesec pokazala kletne prostore, kjer muzej gosti občasne razstave. Ob tem se nam je porodila ideja, da bi okroglo obletnico JZS obeležili z razstavo, posvečeno zgodovini slovenskega jamarstva. Vodstvo JZS je zamisel podprlo in obljubilo potrebne finance. V pogovoru s kolegi se mi je izoblikovala tridelna zasnova razstave. Panoji s predstavitvijo zgodovinskih mejnikov slovenske jamarske organizacije, pomembnejše jame določenih delov Slovenije, jamarsko reševanje, Kataster jam, izobraževanje, oprema, varstvo jam, arheologija, jamsko potapljanje in turistične jame. Tekst so spremljale dokumentarne in profesionalne jamske fotografije. Drugi del je predstavljala stara jamarska oprema, zanimivi predmeti ... Tretji, doživljajski del razstave je bil jamarski poligon in virtualni obisk jame Čaganka. Tomaž Grdin je gotovo najbolj zaslužen za katalog razstave. Gre za dober kratek uvid v slovensko jamarstvo.
Za vsako tematiko smo dobili sodelavce, ki so pokrili vsebinski in fotografski del.

Jana Čarga	Tolminski Migovec
Milan Podpečan	Kamniško-Savinjske Alpe
Jure Tičar	varstvo jam
Aleš Stražar	Triglavsko brezno
Marko Erker, Miha Čekada	Kataster jam
Franjo Drole	izobraževanje, zaledje Ljubljanice
Andrej Mihevc	zaledje Ljubljanice
Pavel Jamnik	arheologija
Ciril Mlinar Cic	jamsko potapljanje
Rosana Cerkvenik	Reka, Škocjanske jame
Davorin Preisinger	Jelovica, oprema
Maks Merela, Damijan Šinigoj	zgodovina JRS
Andrej Hudoklin, Marko Pršina, Zdravko Bučar	Kočevski rog
Teo Delić	hrošč iz Raduhe
Maksimiljan Petrič	večje jame na Štajerskem
Aleš Lajovic	osebnosti
Nataša Ravbar	Županova jama
Špela Prunk	Vilenica
Kristjan Rešaver	Divaška jama
Valerija Rošer	Huda Luknja
Tomaž Grdin	oblikovanje, postavitev v prostor, fotografije in virtualni obisk
Katarina Šeme	oblikovanje portretov
Mitja Benčina	izdelava poligona
Peter Gedei, Matej Zalokar	fotografije
Bogomir Remškar	idejna zasnova, organizacija, Kanin, pregled tekstov

*Popravek: V katalogu razstave je napaka. Pri opremi je navedeno, da je prvo vrvno zavoro izdelal Davo Preisinger, jo je pa njegov brat Miro Preisinger.

Opremo so posodili: Ciril Mlinar Cic, Miro Preisinger, Davo Preisinger, Aleš Lajovic, JD Logatec, JS PD Tolmin, JD Temnica, Društvo ljubiteljev Križne jame in JD Danilo Remškar Ajdovščina.

Sodelavci so se bolj ali manj držali rokov. Kljub temu smo bili vsi veseli, ko so nam v Planinskem muzeju datum razstave prestavili s spomladi na jesen 2019. Do septembra je bil ves material pripravljen. 14. in 15. septembra smo razstavo postavili. Hvala vsem postavljavcem: Robert Rehar, Andrej Kristan, Patrik Gleščič, Tomaž Grdin, Edi Benko, Žan Žgavec, Ciril Mlinar Cic.

Svečano odprtje je bilo 19. septembra 2019. Govorci na odprtju so bili direktorica muzeja Irena Lačen Bendetič, predsednik JZS Igor Benko, avtorja razstave Bogomir Remškar in Tomaž Grdin ter predstavnica ministrstva za gospodarstvo Eva Štravs Podlogar. Za glasbene točke so poskrbeli Dean Praprotnik – Citrar in kvartet Štiglic. Vsi glasbeniki so iz jamarskih krogov. V dobri družbi, hrani in pijači smo prireditev zaključili v poznih večernih urah.

Razstava je bila deležna pozitivnih odzivov. Do zaprtja muzeja zaradi epidemije si jo je ogledalo več kot 5000 obiskovalcev.

Eden od komentarjev v knjigi je: »You guys know how to make an exhibition.«

Razstavo smo maja 2020 podrli in jo malce okrnjeno postavili v Matavunu (stavba Parka Škocjanske jame). V naslednjem letu bomo razstavo za dlje čas postavili v Bovcu.

Še enkrat hvala vsem, ki ste pri nastajanju razstave kakor koli pomagali.

Jamar v Katastru jam

Miha Čekada · JK Železničar

Večino fonda Katastra jam seveda obsegajo zapisniki, to je ne nazadnje tudi osnovni princip delovanja Katastra, da sloni na standardiziranih formularjih. Predvsem pri pomembnejših jamah pa včasih naletimo tudi na kakšen članek o določeni jami, bodisi kot izrezek, fotokopijo, separat ali zgolj natisnjeno z interneta. Še največkrat gre za članke iz Naših jam, redkeje iz kakega društvenega biltena. Seveda pri pomembnih jamah nima smisla zbirati vseh objav – o Postojnski jami je bilo objavljeno dobesedno na tone člankov. Pri manj znanih jamah pa je vlaganje takšnih objav koristno, saj so v člankih gotovo kake koristne informacije, ki jih v zapisnikih ni.

Pa je nekako dozorela ideja, kaj če bi članke iz Jamarja sistematično vložili v Kataster kot D-zapisnike (nestandardno gradivo). V osnovi je ideja torej enostavna, še posebej ker v Jamarju skrbimo, da se pri vsaki jami pripiše še katastrska številka. Večina člankov opisuje po eno jamo, tu je zadeva najbolj preprosta. Nekoliko več dela je pri člankih, ki opisujejo več jam, tedaj je isti članek primeren za uvrstitev k vsem opisanim jamam. Treba pa je postaviti razumen kriterij; zgolj bežna omemba jame pač še ni dovolj, da cel članek uvrstimo v mapo. Najbolj zahtevni so s tega stališča članki, ki sistematično opisujejo jame na nekem območju. V članku Aleša Lajovica *Zidovja v slovenskih jamah* je opisanih kar 31 jam, pa smo se na koncu odločili, da ga uvrstimo »le« k 17 jamam. So pa tudi taki članki, ki ne sodijo k nobeni konkretni jami: odprave v tujino, opisi društev, intervjuji, tehnika itd. Teh člankov seveda nismo vložili nikamor.

Kakih posebnih tehničnih težav z delom ni bilo, le mukotrpno »rezanje« celovite pdf-datoteke celotne številke Jamarja na posamezne članke. Odločili smo se tudi, da v Kataster vedno vstavimo cel članek, čeprav se morda na določeno jamo nanaša le eno poglavje. V mnogih primerih se članek konča le na polovici strani, nato pa se nadaljuje neki drugi članek. V takih primerih smo zaradi preglednosti drugi članek prekrili z belo barvo. Skupaj je bilo pripravljenih 355 zapisnikov, torej v povprečju 24 na številko.

Članki so bili uvrščeni v Kataster v enem paketu, in sicer konec leta 2018 (vpisno obdobje 2018b). V celoti so na voljo registriranim uporabnikom v Spletnem katastru jam JZS, prav tako pa so bili natisnjeni in uvrščeni v ustrezne mape na obeh lokacijah (JZS in IZRK). Z delom bomo nadaljevali po vsaki objavi nove številke Jamarja, vendar bo potreben manjši zamik, da bodo na novo opisanim jamam tudi podeljene katastrske številke.

Še večji zalogaj, morda kdaj v prihodnje, pa je podoben projekt za Naše jame. Obenem predlagamo društvom, naj razmislijo, ali bi kaj takega naredili tudi pri njihovih društvenih biltenih.

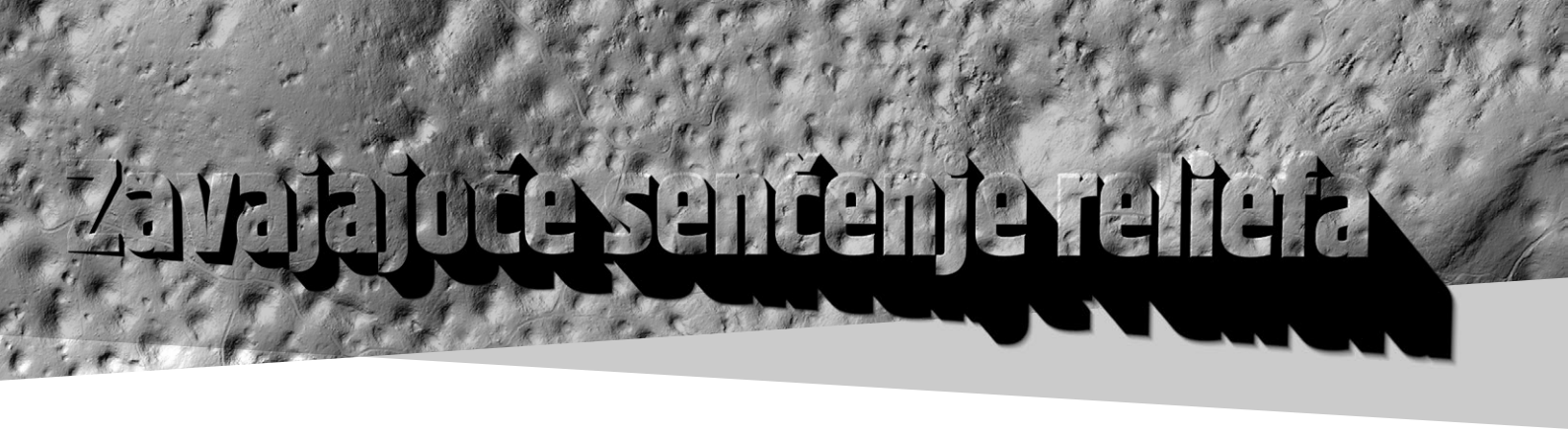

Zavajajoče senčenje reliefa

Miha Čekada · JK Železničar

V Jamarju smo že večkrat pisali o uporabi lidarja za določanje leg jam. V 13. številki iz leta 2016 (str. 55–56) je bil predstavljen brezplačen program Fugorviewer, v lanski številki pa plačljiv program ArcGIS (str. 46–47). Verjetno najenostavnejša uporaba za začetnika je spletni portal Atlas okolja, ki ga vzdržuje Agencija RS za okolje (gis.arso.gov.si/evode). Pregledovalnik je uporabniku prijazen in z le nekaj potegi miške dobimo lidarski relief, na katerem zlahka identificiramo brezna. Vendar je ta enostavnost lahko tudi zavajajoča, in to je namen tega prispevka.

Privzeti prikaz lidarskega reliefa na Atlasu okolja je t. i. senčeni relief. Zamislimo si, da na naš relief sije sonce z določene smeri, tako da reliefne oblike mečejo senco v nasprotno smer. Pri večini kart je po dogovoru smer sijanja sonca s severozahoda, kar je na severni polobli sicer nesmisel, vendar je človeško oko navajeno, da svetloba prihaja »od zgoraj«, torej z nasprotne smeri, kot gledamo karto. (Če bi bila osvetlitev iz sicer pravilnega juga, bi vrtače vizualno izpadle kot grički; bralec lahko to preveri, tako da revijo obrne na glavo in pogleda slike v tem članku.) Večji občutek plastičnosti dobimo, če je ta smer nekoliko poševna. V nasprotju z ostro razliko med svetlobo in senco v vsakdanjem življenju so sistemi senčenja v kartografiji sprogramirani tako, da dobimo odtenke sivin. Majhen, položen grič bo za sabo pustil blago sivo senco, visoka strma stena pa skoraj popolno črnino. Odtenek sivine torej ne pove ničesar o točki, temveč o njeni okolici v smeri severozahoda, od koder sije sonce.

Poglejmo si nekoliko bolj idealiziran primer lijakaste vrtače, z dna katere se odpira navpično brezno. Perspektivni pogled tega primera je na sliki 1a, in sicer je zaradi preglednosti del vrtače odrezan. Če na takšen relief sije sonce pod visokim kotom (v realnem svetu bi rekli opoldne, slika 1b), bo severozahodni del vrtače blago sivo toniran, brezno pa seveda črno, saj je povsem v senci. Tako ne bo dileme, kam »postaviti« vhod v jamo, na sredino malega črnega kroga, ki določa ustje brezna (na sliki križec). Povsem drugačno sliko pa dobimo, če sonce sije pod nizkim kotom (kot denimo zgodaj zjutraj, slika 1c). Tedaj je senca na severozahodnem delu vrtače precej bolj izrazita; celo tako izrazita, da niti dobro ne opazimo razlike v sivini do brezna. Grob pogled na karto nas torej lahko napelje, da vhod v brezno določimo na sredini sence (na sliki dodaten križec), to pa je napačno mesto!

Z idealiziranega primera pa preidimo na konkretno jamo, Zjot v Sebetihu (kat. št. 1272). Dejansko gre za manjšo udornico zelo razgibane oblike. Če sonce sije s severozahoda pod visokim kotom, bo največja črnina od sence skoncentrirana v dnu udornice in tja bomo tudi postavili točko vhoda (slika 2a, točka 1). Pri nižjem kotu sijanja sonca, a z iste smeri, postane tudi severozahodno pobočje udornice dovolj črno, da bi vhod najbrž postavili tja (slika 2b, točka 2). Pa dajmo še smer sijanja sonca zasukati proti severovzhodu, kót pa naj ostane isti (slika 2c). Spet se nam je »premaknila« lega jame, tokrat na točko 3.

Vsak prikazovalnik senčenega reliefa ima izbrane določene nastavitve prikaza, v tem prispevku smo spreminjali le smer in kót sijanja sonca. Bralec si lahko pogleda, kako je denimo prej omenjeni Zjot v Sebetihu prikazan na Atlasu okolja in kako na **Spletnem katastru jam JZS** (precej bolj plastično!). Velika prednost Spletnega katastra jam JZS pa je tudi ta, da omogoča odčitek nadmorske višine želene točke. Pred določitvijo lege je priporočljivo preveriti nadmorsko višino izbrane točke in najbližje okolice. Pravilna lega brezna bo na tisti točki, ki ima najnižjo nadmorsko višino. V Spletnem katastru jam JZS to preverimo z ikono »i« (ℹ) desno zgoraj in klikom na želeno mesto. Dodatna funkcionalnost je tudi uporaba ikone z ravnilom (📏, levo zgoraj). Prek brezna potegnemo linijo, jo zaključimo z dvoklikom, nato pa izberemo ikono v obliki hribov (📊), ki se pojavi takoj desno od ikone z ravnilom. Prikaže se nam prečni profil prek brezna.

Prikazano »premikanje« vhoda v brezno zgolj pri različnih nastavitvah osvetlitve reliefa sicer ne prinese velike napake, redkeje več kot deset metrov. Lahko pa nas zmede in jamo »prestavimo« v bližnjo globljo vrtačo, ki na lidarskem reliefu lepo kontrastno izpade v primerjavi z našim skromnim vhodom v brezno. Pa še nekaj je treba poudariti. Vir določitve lege po lidarju, GPS-u, karti TTN itd. moramo imeti kot doseganje nekega standarda. Pri

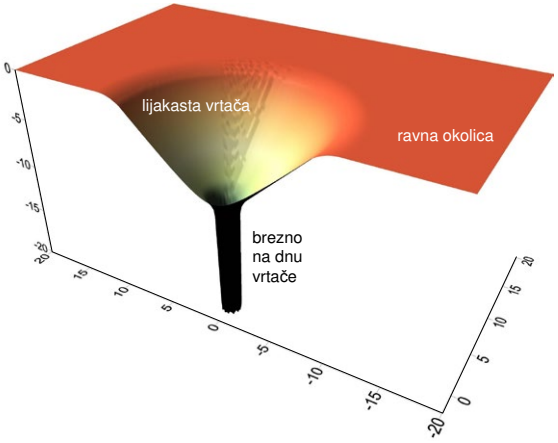

a

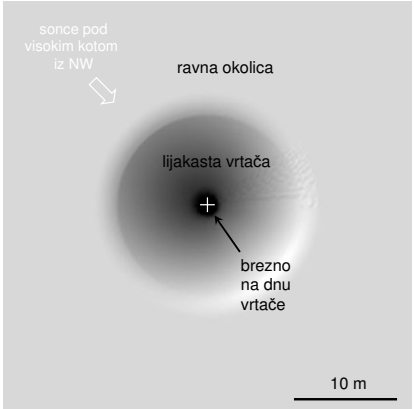

b

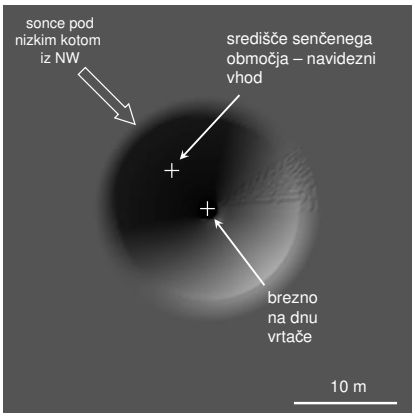

c

Slika 1: Idealiziran primer lijakaste vrtače z breznom na dnu: perspektivni pogled (a), karta s senčenjem pod visokim (b) in nizkim kotom (c)

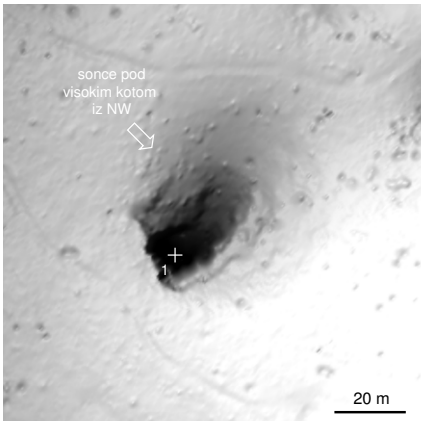

a

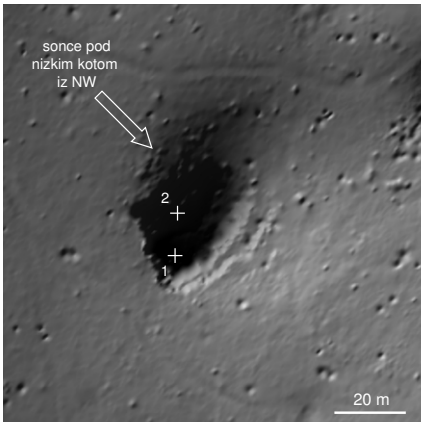

b

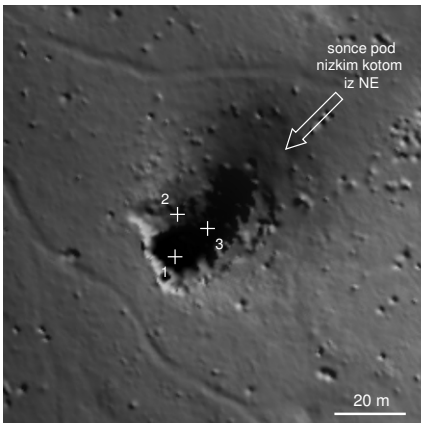

c

Slika 2: Zjot v Sebetihu (kat. št. 1272) pri različnih senčenjih

viru GPS vemo, da je pozicijska natančnost nekje do 15 m. Če tega ne moremo zagotoviti (npr. v globoki grapi), lege raje ne določajmo z GPS, saj je napaka določitve lahko precej večja, deklarirani vir pa zavajajoč. Enak princip velja za lidar. Pričakovana natančnost je nekaj metrov (deklarirana pozicijska natančnost točk je le 20 cm!), zato se potrudimo, da ostanemo v tem okvirju. Vsekakor pa priporočam, da za določanje lege uporabite Spletni kataster jam JZS ali katerega od specializiranih programov, medtem ko naj ostane Atlas okolja le za grob pregled terena.

Jamarske **čistilne akcije** v letu 2019

Jure Tičar · vodja Službe za varstvo jam JZS
fotografija: **Tomaž Grdin**

Vsako leto se jamarji trudimo, da bi prepoznali in očistili onesnažene jame, ki kvarijo podobo edinstvenega jamskega sveta, ogrožajo čisto pitno vodo ter habitate redkih in jamskim razmeram prilagojenih živih bitij. Včasih so naša dejanja skromna in iz jame odnesemo zgolj odvrženo pločevinko, spet drugič se organiziramo in izpeljemo večjo čistilno akcijo. A vsako dejanje je korak k lepšemu jutri, saj poskrbimo za to, da svet, ki ga označuje prvinskost, ostaja boljši, kot smo ga odkrili.

S pripravo preprostega spletnega vprašalnika, s katerim smo nagovorili slovenska jamarska društva, smo pod drobnogled vzeli izvedbo jamarskih čistilnih akcij v letu 2019.

Čistilne akcije je organiziralo sedem jamarskih društev, in sicer JK Borovnica, JK Brežice, JK Krka, JK Novo mesto, JK Temnica, KŠJK Speleos Siga Velenje in ŠJK Podlasica Topolšica. Dodatno so na čistilnih akcijah sodelovali še JK Železničar, KS Kostanjevica na Krasu ter komunalno podjetje Energetika Projekt in Občina Vransko. Skupaj je bilo organiziranih 11 čistilnih akcij, od katerih je bila zgolj ena meddruštvena čistilna akcija. Čistilnih akcij se je skupaj udeležilo 78 jamarjev, v povprečju pa med 7–8 jamarjev na akcijo. Najbolj obiskana čistilna akcija je bila v Breznu v Debliških livadah, kjer je sodelovalo 15 članov JK Novo mesto. Čistilne akcije so v povprečju trajale od 6 do 7 ur, skupaj pa je bilo opravljenih več kot 680 ur.

Jamarji so pri svojem delu čistili v desetih jamah, in sicer v breznu Žiglovica (kat. št. 1653), Jami ob poti na Komno (kat. št. 1676), Ivačičevi jami (kat. št. 2399), Breznu pri Korinju (kat. št. 5333), Gropači v Belem Kalu oz. Ruski jami (kat. št. 5892), jami Grč vrh 1 (kat. št. 9137), breznu Cicifuj (kat. št. 10867), Breznu v Debliških livadah (kat. št. 11947) ter dveh novih jamah Pasji jami na Tešovi (kat. št. 13392) ter Kravji jami (kat. št. 13618). V breznu Cicifuj je potekalo več čistilnih akcij, ki so jih organizirali člani JK Borovnica. Skupno je bilo iz slovenskih jam odstranjenih 25,8 m^3 odpadkov oz. okoli 2,6 m^3 na jamo, največ odpadkov pa je bilo odstranjenih iz brezna Cicifuj (10 m^3) ter jame Grč vrh 1 (5 m^3) in Pasje jame na Tešovi (5 m^3). Iz Brezna v Debliških livadah so jamarji odstranili 2,3 m^3 odpadkov, leto prej pa kar 30 m^3. Jamarji so odpadke iz jame večinoma odstranjevali v vrečkah za smeti ali transportnih vrečah (šest jam), redkeje pa s pomočjo strojne mehanizacije (tri jame) in uporabo vrvne tehnike (dve jami). Najgloblje so odpadke dvignili na meddruštveni akciji JK Brežice, JK Krka in JK Železničar iz brezna Žiglovica, in sicer 73 m, v povprečju pa so odpadki ležali 14,4 m globoko v podzemlju. Osem jam je bilo dokončno očiščenih, v dveh jamah pa še najdemo odpadke. Med odpadki, ki so jih jamarji uspešno dvignili na površje, prevladujejo živalski kadavri, plastične vrečke, plastenke, pločevinke, raznovrstna embalaža, komunalni odpadki, železo, steklenice, les, sveče in kosovni odpadki, odstranili pa so tudi akumulatorje, NUS ter ostanke žrtev povojnih pobojev.

Sodelujoča jamarska društva smo povprašali tudi o drugih dejavnostih, povezanih z varstvom jam v njihovih društvih. Največ dejavnosti je posvečenih izobraževanju članov (5 društev), sodelovanju z novinarji (5), sodelovanju z občinami (5), načrtovanju projektov (5) ter prijavi onesnaženih jam Inšpektoratu RS za okolje in prostor (4). Tri jamarska društva so tudi potrdila status društva v javnem interesu na področju ohranjanja narave. Med preostalimi dejavnostmi velja izpostaviti še sodelovanje z Zavodom za varstvo narave (3), predavanja za zainteresirano javnost (2), sodelovanje z raziskovalnimi ustanovami (2), zaprtjem vhoda v jamo (2), izdelavo letakov (1), spremljanje stanja živalskih vrst (1) ter neinvazivno označevanje prehodnih poti v občutljivih jamah (1). Sodelovanja z upravljavci zavarovanih območij ni potrdilo nobeno izmed vključenih jamarskih društev.

Število udeležencev

7	Brezno pri Korinju
15	Brezno v Debliških livadah
13	Cicifuj
5	Gropača v Belem Kalu oz. Ruska jama
12	Grč vrh 1
1	Ivačičeva jama
1	Jama ob poti na Komno
11	Kravja jama
9	Pasja jama na Tešovi
4	Žiglovica

Trajanje čistilne akcije [h]

3	Brezno pri Korinju
12	Brezno v Debliških livadah
30	Cicifuj
3	Gropača v Belem Kalu oz. Ruska jama
6	Grč vrh 1
2	Ivačičeva jama
0,5	Jama ob poti na Komno
8	Kravja jama
5	Pasja jama na Tešovi
1	Žiglovica

Količina odpadkov [m³]

0,5	Brezno pri Korinju
2,3	Brezno v Debliških livadah
10,0	Cicifuj
1,0	Gropača v Belem Kalu oz. Ruska jama
5,0	Grč vrh 1
0,3	Ivačičeva jama
0,1	Jama ob poti na Komno
1,5	Kravja jama
5,0	Pasja jama na Tešovi
0,1	Žiglovica

Globina odpadkov [m]

24	Brezno pri Korinju
15	Brezno v Debliških livadah
8	Cicifuj
0	Gropača v Belem Kalu oz. Ruska jama
10	Grč vrh 1
0	Ivačičeva jama
2	Jama ob poti na Komno
10	Kravja jama
2	Pasja jama na Tešovi
73	Žiglovica

Ivačičeva jama

Najvišje ležeče **podzemno smetišče** v Sloveniji

Jure Tičar · JK Brežice

Ko govorimo o onesnaženosti jam v Sloveniji, imamo skoraj vedno pred očmi brezna in jame, ki se odpirajo na nizkih kraških planotah in so prepolna odpadkov, ki so jih tja desetletja odlagali prebivalci bližnjih območij. A resnica je, da se odpadki znajdejo tudi v visokogorju, o čemer pomenljivo priča tudi vseprisotna okoljevarstvena pobuda Očistimo naše gore, ki je v zadnjih devetih letih poskrbela tudi za to, da je v slovenskih gorah za 29 ton odpadkov manj. Če sledimo podrobnim zapisom v Katastru jam, lahko ugotovimo, da je samo na območju Julijskih Alp več kot 6,3 % (124) jam onesnaženih, pri čemer se več kubičnih metrov odpadkov praviloma znajde v jamah, ki ležijo na nižjih nadmorskih višinah. Vpogled v pogosto obiskane visokogorske jame v bližini planinskih poti ali planinskih koč pa lahko poda tudi drugačno sliko na onesnaženje in ena izmed takšnih je Ivačičeva jama.

Vhod v Ivačičevo jamo (kat. št. 2399) se odpira v ostenju neposredno pod Triglavskim domom na Kredarici na nadmorski višini 2471 m v smeri proti Snežni konti. Pravzaprav ima jama z mogočnimi dvoranami in obilico podzemnega jamskega ledu vsaj dva glavna in dva stranska vhoda. Zaradi tega prevladuje močno kroženje zraka, ki obenem pomembno vpliva na ohranitev ledu v Ivačičevi jami. Jamo so prvič raziskali člani DZRJ Ljubljana in Akademskega turističnega kluba Wrocław 8. 10. 1961 po vrnitvi z odprave v Triglavsko brezno. Jamo je od prej že poznal meteorolog Franci Ivačič, ki je jamarjem tudi pokazal vhod v jamo in so jo po njegovem nadimku sprva imenovali kar Johnyjeva jama.

Pot me je v Ivačičevo jamo vodila že večkrat, saj se v okviru službenih zadolžitev udejstvujem tudi pri raziskavi jamskega ledu, zato je bil ob vsakoletnih meritvah Triglavskega ledenika obvezen tudi obisk omenjene jame. V preteklosti smo že izvedli uspešne raziskave preostalih brezen na Triglavskih podih, a tokratno vodilo raziskovalnih udejstvovanj je bilo primarno usmerjeno k vzorčenju profila ledu v delu Ivačičeve jame. Ob vnovičnem pregledovanju jame za potrebe nove izmere in izdelave načrta pa sem postal pozoren na številne odpadke, ki so ležali povsod po Podorni in Snežni dvorani. Edino onesnaženje, ki naj bi v preteklosti to jamo sicer že prizadelo, je bil vdor fekalij iz zgoraj ležečega Triglavskega doma na Kredarici, česar pa danes ni več zaznati. Ker je jama priljubljena med planinci, so se očitno v jami nabrali tudi številni odpadki, ki so jih za

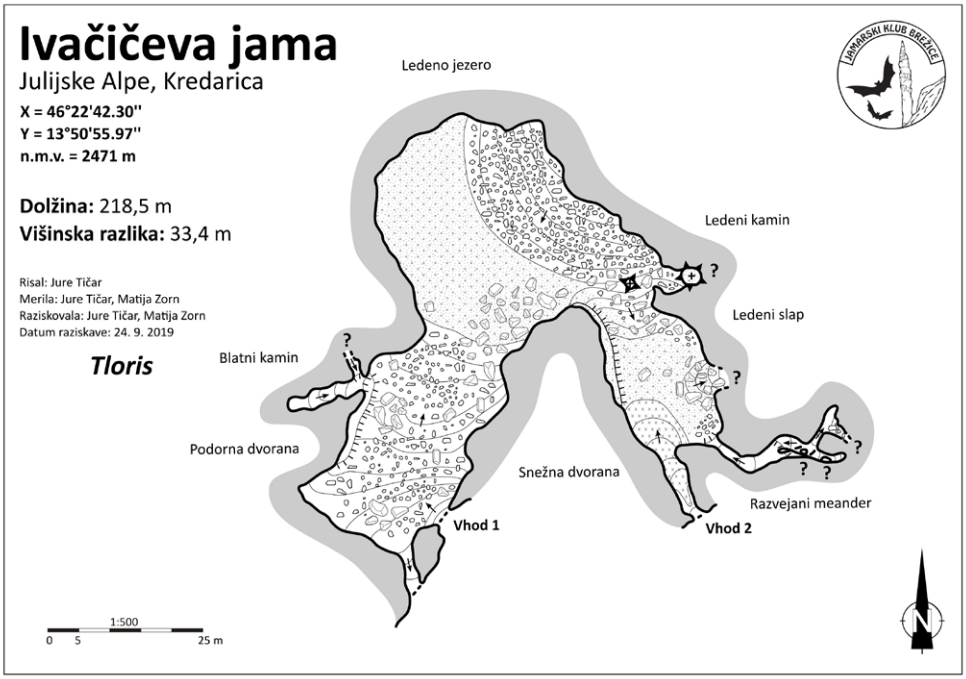

sabo pustili malomarni obiskovalci, obenem pa so snežni plazovi v Snežno dvorano nanosili tudi nekaj gradbenega materiala iz zgoraj ležeče koče.

Odločil sem se, da poberem vse vidne odpadke, zato sem namesto ene s sabo za vsak primer vzel še nekaj dodatnih vreč za odpadke. Napolnil sem jih z raznimi drobnimi kovinskimi odpadki, plastičnimi folijami, ostanki kovinske strešne kritine, stiroporjem, baterijami, ostanki konzerv, lesom, raznovrstno embalažo, oblačili, obutvijo in še bi lahko našteval. Ker sem odpadke po tleh omenjenih dvoran temeljito pobral, me je na koncu presenetilo, da sem v dve uri trajajoči čistilni akciji napolnil kar 5 večjih vreč za odpadke. Še vedno pa lahko topljenje snega in ledu ter premikanje tal razkrije kakšen nov odpadek. Ker je bil obisk Kredarice že »izvensezonski«, nisem mogel računati na reden odvoz odpadkov v dolino s helikopterjem, nošenje odpadkov v dolino pa sem zaradi njihovega volumna že takoj prečrtal s seznama. Ostalo mi torej ni nič drugega, kot da se dogovorim z meteorologi in oskrbniki koče, da odpadke v vrečah pustim v začetku jame, kjer jih ne bodo dosegli plazovi, ter jih v prihodnji »turistični« sezoni prenesem do koče, kjer jih bodo nato transportirali v dolino s helikopterjem.

Izkušnja čiščenja Ivačičeve jame je tako nakazala na številne prepreke, ki se pojavijo pri skrbi za visokogorske jame. Čiščenje tovrstnih jam moramo namreč izvajati sproti, saj so jamarski obiski teh jam praviloma redki. Za čiščenje potrebujemo veliko več energije, saj je dostop do teh jam zahtevnejši kot na zakraselih ravnikih, kjer lahko do jam dostopamo z avtomobilom. Največji izziv pa se pravzaprav poraja v tem, kako odpadke, ki so jih generacije nevestnih obiskovalcev visokogorja dostavile v visokogorske jame, pravzaprav spraviti v dolino. Zatorej je vedno potreben predhoden dogovor z upravljavci planinskih koč, žičničarji, helikoptersko ekipo ipd. In ne pozabimo, plastična vrečka nam sicer lahko na poti v visokogorje prihrani kakšno suho oblačilo, lahko pa nam služi tudi za to, da z gora ali iz visokogorskih jam odstranimo kakšen odpadek več.

»Pi*da, samo je fajn, če imaš tako klapo, ki tako skrbi zate!«

Bogomir Remškar · JD Danilo Remškar Ajdovščina
fotografije: **Matej Zalokar**

Matej Blaško in Nejc Velikonja sta novembra 2018 pod vrhom Vrc vzhodno od Golakov naletela na obetaven vhod. Našla sta ga, ko sta preverjala morebitne z lidarjem nakazane vhode.

Nejčevo videnje dogodkov: Po poti nazaj in že skoraj na cesti sva zagledala luknjo. Matej je naprej posedel Nero (pes od Mateja in Vanje, ki zelo rad skače v jame), jaz pa sem se že sklanjal proti luknji in na obrazu čutil prepih. Do mene stopi še Matej in sveti, da bi videl, če gre kje kaj naprej. Matej vrže prvi kamen in pok pok bum ... Nič posebnega. Drugega je vrgel malce drugače in ta je naredil pok ... pok ... (sekundo nič) ... tresk in potem se je slišal še šum razbitega kamna. Po drugem kamnu sva zavriskala, si podala roke, zadeta od »speleohola«. Izkušen Firolc je še ocenil, da gre glede na vreme za pravi prepih in da je vhod res obetaven. Noter bomo šli lahko brez širjenja. Nov vhod je od ceste oddaljen kakšnih 30 do 40 m in je na nadmorski višini 1300 m. Zna biti lepa jama!

Naslednja akcija je sledila v božičnem času. Medtem so me fantje »kibicirali«, kako da jame nisem našel že jaz, saj je ob cesti, kjer sem že pogosto kolovratil. Nauk zgodbe je v tem, da so »dobri« vhodi običajno majhni in moraš včasih dobesedno stopiti na vhod, da ga opaziš.

Matejevi spomini na prvo akcijo: Od zadnje akcije, ko sva z Nejcem odkrila vhod v to jamo, sem kar dostikrat pred spanjem sanjaril in razmišljal, kaj se skriva za vhodom. Enostavno mi ni dalo miru in sem komaj čakal, da se odpravimo na akcijo. No, je prišel dan, ko sem zjutraj z nasmeškom na obrazu zlagal opremo na kup, pripravljal prasice, vrtalnik ... Grem še po psičko Nero in se odpravim do Nejca, ki me pričaka s kavo. Tudi njemu se v očeh vidi navdušenje. Spijeva kavo in se odpraviva do gozdne uprave. Tam pobereva še Vaskota in krenemo proti Kozji steni. Malo smo bili presenečeni, saj je bilo na odcepu za Kozjo steno še kar precej snega, ki se je obdržal od zadnjega sneženja. Na srečo sem zjutraj premontiral nove gume na avto, tako da večjih težav na poti nismo imeli. Vhod je približno 40 m nad cesto, prava jama za penzioniste in za nas skoraj ozdravljene speleoholike brez kondicije. Po manjših težavah pri oblačenju (kombinezoni so se zaradi neuporabe, kot kaže, skrčili, iste težave sva z Nejcem imela tudi s pasovi) smo že korakali proti jami. Na hitro zavežemo vrv okoli drevesa in na hitro se stlačim pod vhod. Vhod je založen z večjimi skalnimi bloki, ki ne izgledajo najbolj stabilno, treba bo biti previden. Takoj pod vhodom začnem čistiti in vržem prve kamne v temo, poči enkrat, dvakrat in kar poka ... juuuuhuuu! Adrenalin špricne v kri! S poličke se jama nadaljuje

v stopnjasto brezno globine približno 100 m. Ustavim se na polički, kjer mi zmanjka 100-metrske vrvi. Od tam se jama nadaljuje v zvonasto brezno večjih dimenzij, globina je po posluhu približno 40–50 m.

Jami sta ime Preporod (kat. št. 14000) dala najditelja, ki sta se v tem času znašla v vlogi potrpežljivih plenicomenjalcev. Sledilo je deset akcij, v katerih smo prišli do globine 108 m. Tam nas je za dve akciji ustavila ožina Maja z biseri. Za ožino smo raziskali novo brezno, ki se je nadaljevalo z meandrom. V naslednjih tednih smo se prek meandra prebili do globine 160 m. Tu nas je zaustavila ožina. Ker pa smo bili širjenja že siti, smo se usmerili raje v okno v vhodnem breznu. Tudi tu brez ožin ni šlo. Razširili smo jih aprila in se znašli na robu brezna, poimenovanega Temna snov. Isti mesec smo zbobnali na kup večjo ekipo in se razdelili v dve skupini. Prva je šla na –160 m širit. Nadaljevali smo okrog 10 m in se spet znašli pred »neprehodno širino«, a zadaj se je slišalo glooobokoooo brezno. Vrnili smo se v Temno snov in skupaj z drugo skupino pregledali brezno, fosilni rov in drugo brezno. Na dnu tega se je jama nadaljevala z vertikalo. V naslednjem mesecu je ta del raziskal Maffi z naključnimi žrtvami. Prišel je do brezna s podornim dnom. Dali so mu zlovešče ime Pošast. Na eni od akcij so se precej zamudili.
To so njegovi spomini: Ker sva bila 15 min čez rok, ki je bil ob polnoči, sem hotel kar se da hitro odjaviti intervencijo, a sem bil prepozen! Skozi gozd sva opazila luči avtomobila, ki se nama je približeval. Ker v takem vremenu še raubšicarji ne hodijo naokoli, sem takoj vedel, da nama prihaja naproti izvidnica reševalcev s Predmeje. Matej in Nejc sta na Božotovo pobudo prišla preverit stanje na terenu, medtem pa je Robert v dolini že kopičil opremo. Zelo mi je bilo nerodno zaradi nastale situacije, predvsem zato, ker so fantje morali naslednji dan v službe. Sem se pa ponosno počutil, ko mi je Martin po poti v dolino dejal: P*zda, samo je fajn, če imaš tako klapo, ki tako skrbi zate!

Avgusta 2019 sva šla z Maffijem razširit ozek vhod v Pošast, pregledat podor na dnu in izmerit jamo. Ambiciozen načrt za četrtkovo popoldansko-večerno akcijo. Drugi dan sem jaz začel službo pozneje, on je bil pa prost. Ožino sva razširila, kot se spodobi. Podor na dnu pa je nekaj najbolj podrtega, kar sem imel v jamarski karieri priložnost videti. A med temi stabilnimi bloki, vprašljivo stabilnimi skalami in nestabilnim gruščem je kar nekaj morebitnih nadaljevanj. Ta podrti labirint sva nekako izmerila in začela žimariti. Vstop v vertikalo je dejansko prečka, saj se moraš v vpadnico spustiti s podorne police. Stene brezna dol grede niso delovale krušljivo. Nekako na polovici vertikale sva izmerila zadnjo vizuro.
Zgodba v nadaljevanju je sestavljena iz mojih redkih spominskih prebliskov in Maffijevih pripovedovanj.
Zavem se z bolečo glavo. Potipam se in čutim kri. Maffi je bil blizu nad mano, čeprav je bil prej že precej više. P*zda, nekaj velikega me je zadelo! Kri mi šprica iz glave! Sem mu zavpil. Kaj sva še govorila, ne vem. Pozneje sem izvedel, da sem sam prežimaril še 20 do 30 m prek pritrdišča. Neke slike imam, kako me vleče iz vhodne ožine. Tam na polici nad ožino sem omagal. Še nekaj slik, kako me oblači in se trudim lulat. Potem je tema. Ni me zeblo, ni me bilo strah. Strah me je, ko se spomnim, ker vem, da sem ležal na polici med breznom in ožino, ki se nadaljuje v brezno. Očitno se nisem dosti premetaval.

Maffijeva zgodba: Božo, tu je ena labilna skala, ki bi jo bilo za vreči dol, a si je ne upam dotikat, dokler si spodaj!
U, fak, kje? A moram nazaj dol? Če stoji, bejž naprej, jo bom jaz! Grem do naslednjega preklopa in čez. Tam počakam. Ma kaj čakaš, je že tam naslednja vizura?
Ne, samo da ti pokažem skalo.
Aha, vidim, bejž naprej.
Po nekaj metrih vzpenjanja bolj zaznam, kot zaslišim nenavaden zvok in pogledam navzdol. Božo z lučjo sveti v globino. Najprej pomislim, da mu je kaj padlo dol, a ker se ne premika, mi kri po žilah zaledeni! Božo!!!
Tišina. Jamranje. Takoj se začnem pripravljati za spust. Božo, kaj je?
Kri mi šprica iz glave!
Jamranje. Fak, kaj zdaj!? Gor čez dva preklopa in skozi ožino ali dol čez enega in potem čez prečko na najbolj neugodno mesto v jami? Mogoče je spodaj dovolj vrvi do dna brezna, če podrem prečko, ampak potem moram dvakrat čez njega. Kar koli bo, bo trajalo! Pridem čez preklop. Preden začnem žimariti navzdol, spet pogledam Božota, ki si otipuje čelado. Po obrazu je sicer krvav, a kri ne šprica. Vsaj to!
Božo, kako? Povej kaj.
Ma saj bom probal sam vsaj čez preklop.
Olajšanje! Iz tvojih ust v božja ušesa! Letim nazaj gor in se namestim v sidrišče na ožini. Dobro, da sva jo pred vstopom razširila! Prej je bilo potrebno veliko napora za skobacati se skoznjo. Kljub temu me je skrbelo. A Božo k sreči počasi prižimari skoraj do sidrišča. Ko stegnem roke v ožino in ga primem, se zavem, da popušča, saj postaja vedno težji. Vedno manj sodeluje, ko ga vlečem stran od nevarnosti. Hvala, Božo, da si se zvlekel gor!
Kaj pa zdaj? Zdelo se mi je, kot da se od prve pomoči spomnim le: in potem pokliči 112! Pogledam rano. Možganov ne vidim, kri več ne teče. Za silo jo povežem. Na tla in steno položim vse, kar imava, da mu naredim zasilno sedišče. Slečem podkombinezon, saj ga nimam s čim drugim pokriti. Takrat Božo spet spregovori: Ma kaj delaš? Aha. Ma kje pa sva? Na kateri globini? Kaj je bilo? Kako sem pa prišel do tukaj? Ma zakaj smo sploh šli v to jamo? Kateri datum je? Ja, ampak katerega meseca? U fak, jutri imam pouk! Na vprašanja mu sproti odgovarjam, potem pa dodam: Božo,

JUMPER

© ZALOKAR MATEJ

zdaj grem po pomoč! Ne se premikati, pred tabo je brezno. Če boš rabu odtočit, se nagni na bok! Pridem kmalu! Ok! Ma v kateri jami pa sva? Na kateri globini? Kaj je bilo? Kako sem pa prišel do tukaj? Ma zakaj smo sploh šli v to jamo? Kateri datum je? Ja, ampak katerega meseca? U fak, jutri imam pouk! Ojej! Spet mu odgovorim na vprašanja in se odpravim ven. Med vzpenjanjem mu še enkrat odgovorim na ista vprašanja. Potem ne slišim več nič. Hitim ... Ker ne najdem ključev, kjer bi morali biti, odklenem avto s kamnom. Najdem telefon in začnem buditi ... Ko so ključne osebe seznanjene z okoliščinami, se posvetujem še s Samotom o poškodbi, pobašem med pogovori nabrano bivak opremo v transportko in se vrnem k Božotu.
Kako? ga vprašam. On pa: Ma v kateri jami smo?
Vprašanja mi je potem v istem vrstnem redu v naročju ponavljal naslednji dve uri, vsakih pet minut. Skrbelo me je, da bo to vse, kar bo še kdaj povedal. Moralo mi je dvignil kavboj Jokl, ki je bil pri nama debelo uro pred oskrbovalno ekipo, ki je morala najprej po opremo v skladišče. S prinešenim sva Božota udobneje namestila. Potem sva do prihoda ostalih reševalcev Božotu izmenično odgovarjala na v nedogled ponavljajoča se vprašanja.
Kar na enkrat pa Božo vpraša: A prihaja Tjaša?
Najprej se z Joklom zaskrbljeno pogledava, potem pa, ko še sama izostriva sluh, veselje! Božo je prvič po tem, ko sem ga zapustil, nekaj povedal in prihajala je oskrbovalna ekipa!

Spomin se mi začne vračati šele po sledečem dialogu, ki ga povzemam po pripovedovanju Maffija in Jokla:
Vprašam: Ma kaj je bilo?
Odgovor: Kamen si dobil na glavo.
Vprašam: Ma kje pa smo?
Odgovor: V breznu Preporod.
Vprašam: Kako glboko?
Odgovor: 150 m.
Jaz pa znova: Ma kaj je bilo?
Odgovor: Kamen si dobil na glavo.
Vprašam: Ma kje pa smo?
Odgovor: V Paradani.
Vprašam: Kako globoko?
Odgovor: Na 1000 m.
Vprašam: Ma kej me zajebavaš?

Potem so začeli prihajati reševalci, ki so me lepo zadrogirali in mi razrezali glanc nov kombinezon. Vstavili so mi kateter. Ne vem, katerega iz super medicinske ekipe v zasedbi zdravnica, višji medicinski tehnik, študent veterine v petem letniku in medicinec z ne vem koliko urnim tečajem prve pomoči je doletela ta čast. Upam in uradna verzija je, da mi ga je vstavila zdravnica, in ne kakšne kosmate moške roke. Čeprav imam v spominu zelo masivne prste. Zeblo me ni. Zelo veliko smo se smejali. Ekipa je vice stresala iz rokava in hlačnic. Kljub skrbem medicincev, da imam poškodovana vratna vretenca, sem bil jaz optimist. Čutil sem vse okončine in zaupal naši ekipi. Med transportom me je le malo tiščala moja velika trda glava (verjetno gre velikost na račun debele lobanje). Malo sem trpel še pri vertikalnem transportu, verjetno zaradi kratkih nog. Najbolj pa me je skrbel vhod. Saj sem ga vsakič, ko smo šli v jamo, gledal in se čudil, kako nemogoče velbe lahko naredi narava. Nikakor pa se nismo domislili, kako bi vhod razširili in okrepili. Glede na to, da smo vsi srečno prišli ven, je naša ekipa za širjenje vrhunsko opravila zelo zahtevno nalogo. Še enkrat hvala vsem. Da še enkrat ponovim preroške Martinove misli: P*zda, samo je fajn, če imaš tako klapo, k tako skrbi zate!
P. S.: Še o čeladi in naključjih. Že vrsto let uporabljam čelado Ecrin rock. Kot levega konzervativca me tudi primerjalni testi, ki so pokazali bistveno boljše lastnosti novejših čelad, niso prepričali. A tisti nesrečni dan v svojem prilično našarjenem prtljažniku moje Ecrinke nisem našel. Zato sem pograbil društveno Speliosko. Znanstveno tega sicer ne morem potrditi, a občutek imam, da je prav stiropor v čeladi pripomogel k temu, da sem imel samo malo prebito glavo in malo počeno lobanjo.

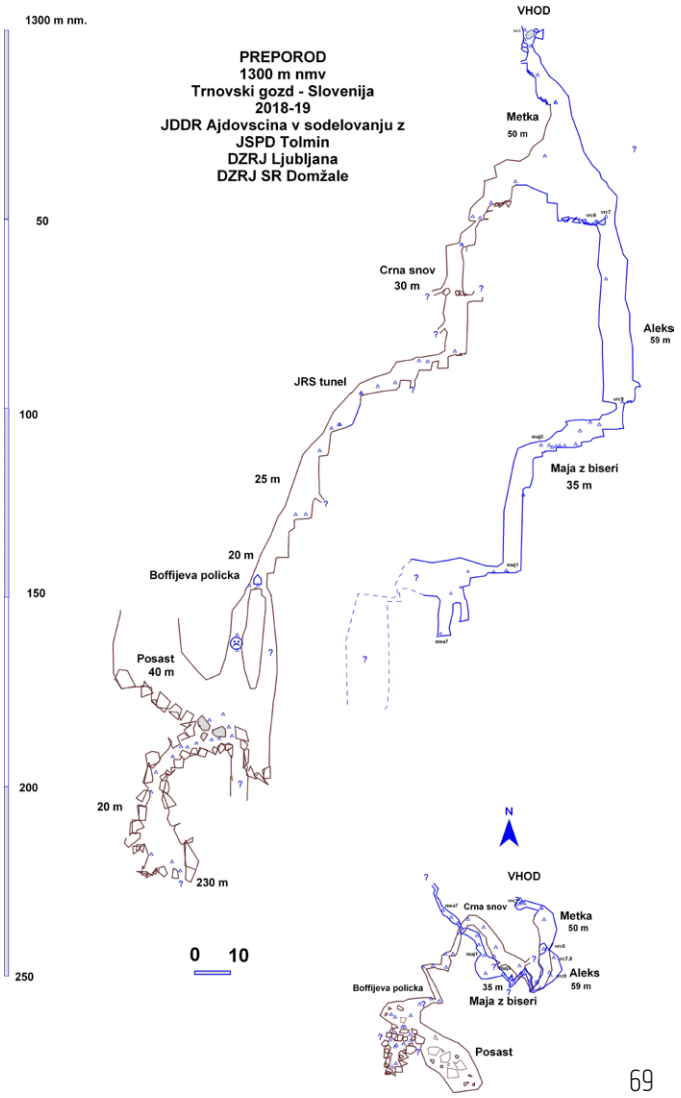

Jamarska reševalna služba z reševanjem na televiziji National Geographic

Maks Merela · Vodja CaveSAR SI, JRS

Jamarska reševalna služba je julija 2016 v jami Primadona (kat. št. 8282) uspešno izvedla eno težjih reševanj v zadnjem času. O tem reševanju je bil 30. januarja 2020 premierno predstavljen kratek film v novi seriji Rescued na programu National Geographic.

Reševanje iz jame Primadona je bilo eno zahtevnejših pri nas. Reševali smo angleškega jamarja (raziskovalca Imperial College Caving Club), ki se mu je med plezanjem v jami odlomil oprimek. Padel je tri metre v globino, odkrušen kos skale pa nanj in mu poškodoval hrbet. Da smo ga prinesli iz globine 250 metrov na površje, smo jamarski reševalci potrebovali več kot 24 ur, z miniranjem pa smo morali razširiti kar šest ožin, saj nosil sicer ne bi mogli spraviti skoznje. V akciji je sodelovalo 44 jamarskih reševalcev, devet gorskih reševalcev in helikopterska ekipa Slovenske vojske.

Z JRS so v začetku leta 2019 stopili v stik iz produkcijske hiše Arrow Pictures, ki snema dokumentarne oddaje za National Geographic. Za novo serijo Rescued (Rešeni) so

iskali zgodbe zahtevnih reševanj z resničnimi posnetki, ki gledalca skozi oči reševalcev postavijo v središče dogajanja. Ob tej priložnosti smo jim ponudili zgodbo reševanja iz Primadone. Iz naših posnetkov je bil že tedaj narejen in na youtube objavljen kratek film Journey, ki ga je naš kolega reševalec Tomaž Grdin zmontiral iz posnetkov, ki smo jih med reševalno akcijo v jami posneli Maks Merela, Matjaž Milharčič in Aleš Stražar. Film je dostopen na povezavi Youtube.com (QR koda).

S predstavljenim foto in videomaterialom ter našo zgodbo o reševanju smo prišli v ožji izbor za oddajo in po izmenjanih nekaj gigabajtih podatkov in neštetih elektronskih sporočilih so lani maja posneli še intervjuje z vodjo JRS Walterjem Zakrajškom, ki je vodil celotno intervencijo, z Maksom Merelo, ki je vodil ekipo v jami, in zdravnico Vesno Milojević, ki je oskrbela poškodovanca. Anglež Arun Paul je po nesreči povsem okreval, ostal v stikih z nami in je tudi stopil pred kamere ustvarjalcev serije Rescued.

Na tak način je nastala ena od zgodb v seriji Rescued, ki je popolnoma slovenska. Oddaja o delu JRS na tako priznani televiziji, kot je National Geographic, nam pomeni izredno veliko, pomeni potrditev našega dela na visoki ravni ter edinstveno promocijo za JRS, JZS, Slovensko vojsko, naš sistem zaščite in reševanja in ne nazadnje tudi za Slovenijo. Vsi jamarski reševalci v Sloveniji smo prostovoljci, tudi vse fotografije, video posnetki kot tudi naš čas za snemanje oddaje – vse to je bilo produkciji National Geographic predano brezplačno.

Astronavti z vsega sveta v **slovenskih jamah**

Maks Merela · Jamarska reševalna služba

V septembru 2019 je slovensko podzemlje gostilo šest astronavtov iz petih svetovnih vesoljskih agencij. V okviru projekta CAVES so pod okriljem Evropske vesoljske agencije (ESA) opravili zahtevno, petdnevno usposabljanje več kot 200 metrov globoko v podzemni jami. ESA v okviru mednarodnega projekta CAVES že nekaj let združuje astronavte NASA, kanadske vesoljske agencije, ruske vesoljske agencije (ROSCOSMOS), japonske vesoljske agencije (JAXA) ter evropske vesoljske agencije (ESA). Po napornih pripravah in spoznavanju jamarske tehnike je bil glavni cilj šestčlanske mednarodne ekipe preživeti pet dni v podzemlju, kjer so poleg golega preživetja morali opravljati različne znanstveno-raziskovalne naloge. Jamsko okolje zaradi odrezanosti od civilizacije, stalne teme, visoke vlage, nizkih temperatur, razvejanega in razgibanega ter težko prehodnega terena namreč predstavlja odličen približek razmeram v vesolju ali na drugih planetih. Pri projektu CAVES je sodelovala tudi JRS. Poleg tehnične podpore za pripravo in izvedbo treningov je bila glavna naloga naših jamarskih reševalcev stalna pripravljenost na lokaciji izvedbe treningov za kar najhitrejše posredovanje v primeru jamarske nesreče. Sodelovanje JZS z Evropsko vesoljsko agencijo je bilo zelo uspešno in za vse sodelujoče tudi odlična izkušnja.

Slovenska ekipa v družbi s astronavtko NASA Janette Epps, ki je bila izbrana za članico posadke in odhaja na mednarodno vesoljsko postajo.

Skupinska slika astronavtov in ekipe JRS na terenu po enem od treningov

Katarina Šeme · DZRJ Simon Robič Domžale

JAMARSKE AKTIVNOSTI MED KORONO

* Pisma bralcev uredništvo revije Jamar ne lektorira, vsak avtor za vsebino odgovarja sam.

Pisma bralcev

Ne joči Peter

Dragi Jamarji! Moje ime je Svetlina in sem iz Zgornje Tohinske doline. Z možem se že celo življenje ukvarjava s kmetijstvom. Pred časom sem pa prišla do zagate in ne vem več kaj in kako naprej. Pa sem se spomnila na vas, drage Jamarje. Gre namreč za zadevo, vezano na slovenski film iz 60. let prejšnjega stoletja – Ne joči Peter. In sem si rekla, če bo kdo vedel, bodo to Jamarji. Tisti prizor, ko Peter pa Lovro pa Dane padejo v jamo. Pa ko potem partizani po tisti jami pridejo do neke velike dvorane, kjer so nebodigatreba Nemci skrivali zaloge benzina. In so jim ga partizani potem zažgali. Ježeš Marija sem bila vesela ob tistem prizoru. Ne me narobe razumet! Takoj sem pomislila na bogo jamo in mišouhe, kako so morali trpeti. Ampak šlo je za nujno zlo. Pa kako je to moralo počiti! Mislim si, da se je cela dolina morala stresti. No, da se vrnem na vprašanje. Sedaj že verjetno veste, o čem govorim in vas prav vidim, dragi Jamarji, kako pišete v vaše elenktronsko pismo odgovor. Malo predno so padli v jamo, je Dane šel po mleko, oh ta šema ta! Mogoče veste, katere pasme je bil tisti bik? Kot sem omenila na začetku, se z možem ukvarjava s kmetijstvom in bi rada imela enega taistega bikca doma.

Hvala za odgovor,
Svetlina iz Zg. Tohinske doline!

……

Tovariška pomoč

Moj fant je jamar. Jamar je šele nekaj tednov, šest, če sem natančna. In imam eno neprijetno vprašanje, predno povem fantu. Namreč predno je šel delati izpit za jamarja, je veliko vadil s prijatelji iz kluba, pa z že izkušenimi jamarji in jamarkami. Vadil je plezanje pa spuščanje po vrvi. Pa vozle in risanje jam. Tudi zavijanje svedrovcev v steno in opremljanje jam. Ter seveda tudi prvo pomoč. Tukaj se je pa potem malo zapletlo. Namreč oba sva iz zelo verne družine. To sicer ne obešava na veliki zvon, ampak za oba naju je zadeva velik zalogaj in se tudi probava vzdržati do poroke. Katera bo prav kmalu. Upam! No, pri prvi pomoči je tudi manever, kateri se imenuje »tovariška pomoč«, ko dva skupaj visita na enem štriku in je videti prav pokvarjeno!. Moj fant je ni želel izvajati s kolegi, niti ne z jamarkami iz drugih društev. Vedno je razložil, da mora domov in da bo doma povadil. Ker ni hotel biti z nekom tako blizu, razen z mano. Doma sva na lipo navezala vrv in je fant lepo vadil. Najmanj desetkrat me je snel z vrvi in je potem opravil izpit brez problemov in sedaj je jamar. Sedaj pa moja zagata. Sem slišala, da ga jamarji radi pijejo in čeprav mojega fanta nisem nikoli v življenju videla piti, se zdaj vseeno malo bojim, da je, kar je pri jamarjih, že alkoholik. Namreč, vsakič, ko sva vadila na vrvi, sem v njegovem žepu začutila nekaj trdega in kaj drugega kot flaška z gadovo slino že ni moglo biti!

LP, Zaskrbljena Zalka

……

Opremljanje jam

Jaz mislim, da me mož vara! Pa predno ga postavim pred dejstva, se obračam na vas. Sva iz Vipavske doline in moj mož vsak vikend hodi s kolegi »opremljat jame«. Lejte, poročena sva že 16 let. Skoraj 20 let pa živiva skupaj. Od prvega dne jaz izbiram pohištvo, zavese in ostale malenkosti za stanovanje. Ko greva v Gorico v IKEA trgovino, on samo poriva voziček in seveda bemti zraven. On nima okusa za pohištvo in design, zato jaz izbiram. Želim povedati, da doma jaz opremljam stanovanje! In vse drugo tudi! Tako da, moje razmišljanje, ali so jame, katere moj mož pomaga opremljati, zelo grdo opremljene, kapniki ne stilsko postavljeni, ali me pa vara!!! Ali ste jamarji res tako brez okusa? Pa še to! Kolikor jaz vem, je prepovedano lomiti in odnašati kapnike iz jame. Kako pa lahko potem opremljate druge jame?!?! Prasec!! Bo on meni govoril, da opremlja jame … Zadevi bom prišla do dna!

Esmeralda

Premikanje ob vrvni ograji

Vrvna ograja je namenjena varovanju pri hoji na izpostavljenih mestih. Pri pravilno postavljeni vrvni ograji bo kratka popkovina vedno napeta in centralna vponka na pasu pod ravnjo vrvne ograje. Največkrat se uporablja pri dostopu do jame, pri prečenju polic ali vodoravnih meandrov, z njeno pomočjo se obvarujemo zdrsa ali padca v globino.

1

Na začetku vrvne ograje vpnemo vponko kratke popkovine, tako da vratca vponke gledajo od stene. Nato na enak način vpnemo tudi vponko dolge popkovine ter jo zavarujemo proti odpiranju.

! Opomba: Če imamo tudi na kratki popkovini vponko z varovalom, moramo tudi to zavarovati proti odpiranju!

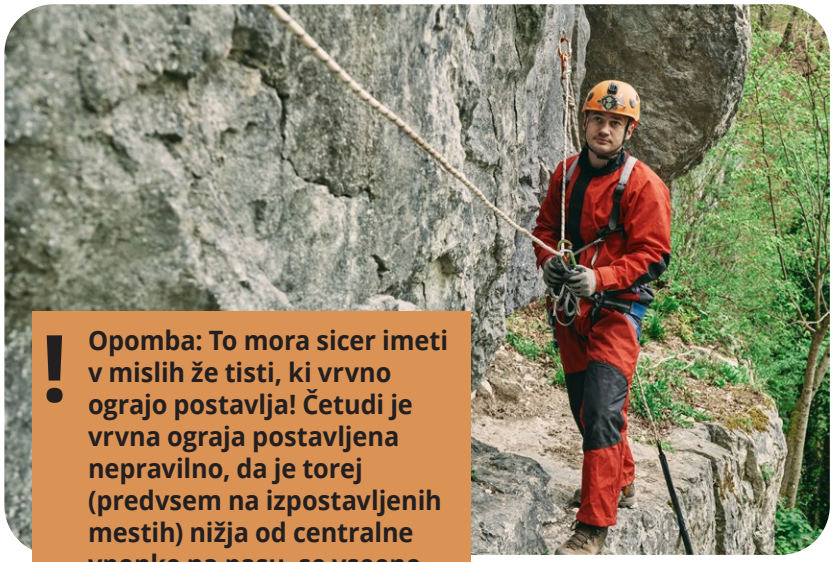

! Opomba: To mora sicer imeti v mislih že tisti, ki vrvno ograjo postavlja! Četudi je vrvna ograja postavljena nepravilno, da je torej (predvsem na izpostavljenih mestih) nižja od centralne vponke na pasu, se vseeno varujemo vanjo, a na to opozorimo tiste, ki »skrbijo« za jamo.

2

Pri premikanju ob vrvni ograji smo pozorni, da je centralna vponka na pasu vedno pod ravnjo vrvne ograje (faktor padca manjši od 1).

fotografije: **Tomaž Grdin**

3

Ko pridemo do vmesnega sidrišča, izpnemo vponko kratke popkovine ter jo vpnemo v vrv na drugi strani vmesnega sidrišča.

! Prepričamo se, da je kratka popkovina pravilno vpeta v vrvno ograjo in napeta.

Izpnemo vponko dolge popkovine in jo vpnemo v vrv na drugi strani vmesnega sidrišča ter jo zavarujemo proti odpiranju.

Jamarja za sabo opozorimo na prosti raztežaj ter nadaljujemo s premikanjem ob vrvni ograji.

Jamarski priročnik – Baza znanja

Klemen Mihalič · Vodja izobraževalne službe JZS

Pod okriljem Izobraževalne službe JZS in v sodelovanju aktivnih jamarskih inštruktorjev nastaja spletni jamarski priročnik, v katerem bodo v sliki, besedi in v videu zajeti ter obrazloženi postopki, s katerimi se sreča jamar pri raziskovanju in obiskovanju jam. Namenjen bo predvsem jamarskim pripravnikom, ki obiskujejo jamarski tečaj pri katerem od jamarskih klubov ter se pripravljajo na jamarski izpit, pa tudi jamarjem z jamarskim izpitom in inštruktorjem jamarstva, da si osvežijo znanje. Prednost spletne platforme je, da bomo priročnik sproti osveževali skladno z razvojem jamarske tehnike in opreme.

Vpenjalna točka iz vrvi

Miha Staut · Vodja varnostno-tehnične službe pri JZS

Ko bi si na vmesnem sidrišču želeli dodatno vpenjalno točko, pa ne želimo ali ne moremo za to žrtvovati vponke (to je podnaslov)

Verjetno se je že vsakemu razmišljajočemu opremljevalcu med opremljanjem pripetilo, da je za jamarje, ki mu sledijo, želel pustiti na sidrišču udobno vpenjalno točko. Značilno mesto, kjer je to dobro narediti, je na visečem dvojnem sidrišču z osmico z dvojno zanko. Običajna in hitra rešitev je vpenjanje dodatne vponke v zanki obeh krakov dvojne osmice (ne pozabite zavarovati vponke pred odpiranjem). Tako kot prikazuje slika 1.

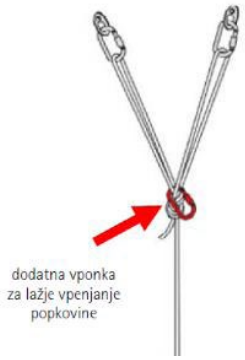

Slika 1: Običajno zagotavljanje dodatne vpenjalne točke na dvojnih sidriščih
Vir: Glušević in Bakšić, 2014

Način deluje, je hiter in varen. Lahko pa se nam iz različnih razlogov zgodi, da vponk, ki bi jih lahko žrtvovali za dodatno vpenjalno točko, nimamo, ali jih hranimo za poznejše raziskovanje. V takem primeru je možno izdelati tako točko:

- S pomočjo vpletanja sidrnega obroča v osmico z dvojno zanko na tak način, da zasede enako mesto, kot ga zaseda vponka na sliki 1. Postopek je sila preprost in vam ga prepuščam v izziv. Zelo bom zadovoljen, če bo kdo stopil v stik z mano in mi ponudil rešitev (domača naloga).
- S pomočjo opremljevalne vrvi. Postopek izdelave (v tem primeru s sidrnima obročema v sidriščih) je ponazorjen s pomočjo zaporedja fotografij na sliki 2.

Slika 2: Postopek izdelave dodatne vpenjalne točke iz opremljevalne vrvi na dvojnem sidrišču

Izdelamo osmico z dvojno zanko z vpletenima obročema. Na **zgornji vrvi**, ki smo je v ta namen pustili okrog 30 cm do 60 cm več, naredimo zanko (upoštevati moramo tako dolžino vrvi za izdelavo zanke kot dejstvo, da je taka zanka nižja vpenjalna točka in moramo posledično tudi zgornje vrvi pustiti nekaj več). Vozel nekoliko razrahljamo in

jo vdenemo vanj na mestu izhoda obeh pramenov vrvi. Objamemo obe zanki z obročema ter novi zanki, namenjeni prepenjanju, nastavimo primerno (kratko/čim krajšo) dolžino. Poravnamo pramene, da se ne križajo. **Vse krake nastalega vozla dobro zategnemo.**

Če bomo tako vpenjalno točko izdelovali na prvem sidrišču na vrvi, moramo prosti konec vplesti (ne zgolj objeti), kakor to storimo pri običajni vpleteni osmici z zanko (slika 3)! Različici se razlikujeta po tem, da prosti konec pri vpleteni štrli navzgor, pri objeti pa navzdol – skupaj z vpenjalno zanko in delovnim koncem vrvi.

Slika 3: Osmica z dvojno zanko in dodano zanko za vpenjanje kot začetni vozel na vrvi. V tem primeru moramo prosti konec vrvi, ki tvori zanko, vplesti!

Enako vpenjalno točko je mogoče narediti tudi na enojni osmici z zanko. Primer take uporabe je recimo med opremljanjem s tesnejšimi spojnimi elementi tipa Q (po domače Maillon Rapide). Veliko jamarjev je zaskrbljenih zaradi ostrejšega zavoja vrvi okrog tanjšega stebla običajnega Maillona v uporabi v jamarstvu. Še bolj pa so zaskrbljeni zaradi vpenjanja popkovine v isti spojni element ter posledičnega kleščenja vrvi med dva kovinska elementa. Rešitev vsaj druge zadrege vnovič ponuja takoj pod vozlom izdelana zanka na vrvi. Zaporedje na sliki 3 prikazuje postopek izdelave take zanke.

Izdelamo osmico z zanko. Na **zgornji vrvi**, ki smo je v ta namen pustili okrog 30 cm več, naredimo zanko. Vozel nekoliko razrahljamo in jo vdenemo vanj na mestu izhoda obeh pramenov vrvi. Objamemo zanko osmice ter novi zanki, namenjeni prepenjanju, nastavimo primerno dolžino. Za prepenjanje so najbolj primerne kratke zanke. Zato med izdelovanjem vanjo lahko vpnemo vponko popkovine, ki prepreči podiranje/prevlečenje zanke ob krajšanju. Med obremenjevanjem zanke se namreč ta vselej dovolj izvleče iz vozla. Poravnamo pramene, da se ne križajo. **Vse krake nastalega vozla dobro zategnemo.**

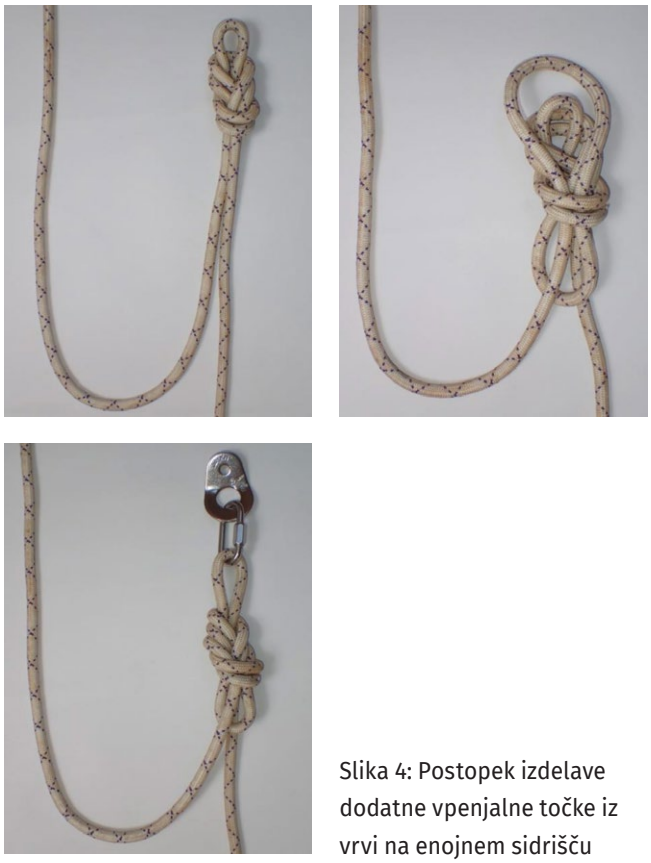

Slika 4: Postopek izdelave dodatne vpenjalne točke iz vrvi na enojnem sidrišču

Enako je seveda možno doseči tudi z izdelavo novega ločenega vozla neposredno pod osmico v sidrišču. V tem primeru sta priporočena bodisi metuljček bodisi usmerjena osmica (slika 5). V tem primeru moramo računati še z nekoliko nižjim položajem vpenjanja glede na sidrišče in posledično pustiti še toliko več zgornje vrvi, da bo prepenjanje potekalo brez težav.

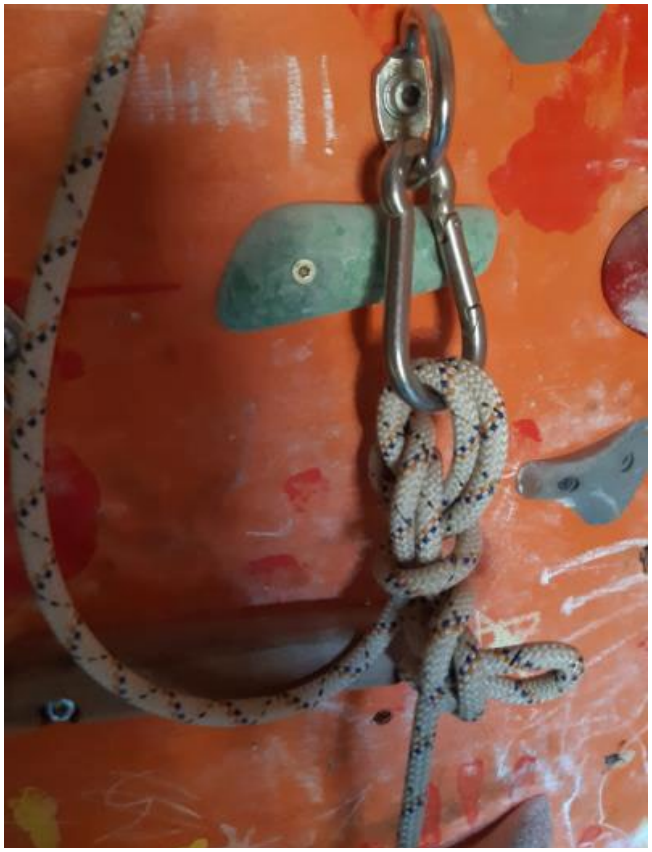

Slika 5: Vpenjalno točko pripravimo tudi z izdelavo novega vozla, neposredno pod sidriščnim vozlom. V primeru na sliki metuljčka. Fotografija: Simon Kurnik.

Tabela 1 prikazuje rezultate štirih preizkusov enojnih osmic in osmic z dvojno zanko z dodatno vpenjalno točko. Govori nam, da je vdeta zanka za vpenjalno točko varna, dokler je obremenjena v zanko. Če obremenjujemo vrv, iz katere smo zanko izdelali, pa drsi in se iz vozla lahko tudi izvleče. Zato je nujno upoštevati pravilo izdelave zanke iz zgornje vrvi, ki praviloma ni obremenjena oziroma zelo malo!

Tabela 1: Kvazistatični točkovni preizkusi nosilnosti osmic z dodatno vpenjalno točko

Tip vozla	Mesto vleka 1	Mesto vleka 2	F_{max} [kN]	Rezultat
Osmica z vdeto vpenjalno točko	Zanka osmice	Vdeta vpenjalna točka	37,4	Porušitev v zanki osmice
Osmica z vdeto vpenjalno točko	Zanka osmice	Vrv, iz katere smo izdelali vdeto zanko	12,1	Izvlek zanke, drsi že pri 1,5 kN
Osmica z dvojno zanko z vdeto vpenjalno točko	Zanki osmice	Vdeta vpenjalna točka	25,0	Vleka nismo nadaljevali. 25 kN je dovolj.
Osmica z dvojno zanko z vdeto vpenjalno točko	Zanki osmice	Vrv, iz katere smo izdelali vdeto zanko	9,1	Izvlek zanke, drsi že pri 2,3 kN

Omenjeni možnosti osmic sta primerni le za opisane primere opremljanja v jamah. Ker eden izmed pramenov nastale zanke sledi le polovici zavojev v osmici, **zanke nikoli ne izdelujte iz spodnje vrvi!**

Pavel Demidov

Jamar iz najglobljega brezna na svetu

(1971–2020)

Primož Jakopin – Klok · DZRJ Ljubljana

Pavel Demidov, portret.
fotografija: Primož Jakopin · Bele skale, Abhazija, 2019

Raziskovanje najglobljih jam je največji izziv sodobnega jamarstva, tako pri nas (Kanin) kot po svetu. Zahteva vse, kar lahko od sebe dajo jamarji, pod zemljo je treba v ostrorobih, mrzlih in mokrih meandrih in breznih prebiti po teden dni in več. Nevarnosti je veliko, možnosti za kako drugo pomoč kot od tovarišev, če bi se kaj zgodilo, je malo ali pa se, če imaš srečo, da se nesreča pripeti v Alpah, hitro spremeni v reševalno akcijo s stotinami udeležencev in milijonskimi stroški. Morda je prav zaradi vsega tega ekstremno jamarstvo, jamarstvo velikih globin, tako zelo privlačno.

Če jam ne manjka v mnogih delih sveta, so prav globoke jame zbrane v le nekaj, dostikrat težko dostopnih vročih točkah sredi gora. Med 31 jamami, ki so globlje kot 1300 metrov, jih 28 najdemo v območju Sredozemskega in Črnega morja. 14 jih je v Alpah in njihovi bližnji okolici (Velebit, Apujske Alpe), 7 v Pirenejih in sosednjih kantabrijskih gorah, 5 na Zahodnem Kavkazu in 2 v anatolskem gorovju Taurus. Od preostalih treh sta dve v gorovju Sierra Madre de Oaxaca (Mehika) in ena v Zahodnem Tjanšanu (Uzbekistan).

Velikanski napori več generacij jamarjev so šli v raziskavo teh jam velikank, pa vendar lahko danes mirno izpostavimo tri ljudi, ki so velik, pravzaprav večji del svojega življenja posvetili problemu, kako premakniti mejo globine v jamah na 2000 m in še čez. Vsi pravi mojstri svoje stroke. Najstarejši med njimi, Bill Stone (1952), že od srede osemdesetih let prejšnjega stoletja vodi odprave v globino, najprej v jamo Huautla, nato pa v jamo Cheve v Mehiki (ta je zdaj globoka 1524 m), sledi mu Jurij Kasjan (1961) z odpravami v jamo Krubera-Voronja (–2.199 m), tretji in najmlajši pa je bil Pavel Demidov (1971), ki se je od leta 2000 ukvarjal z jamo Verjovkina, ki je z 2212 metri najgloblja na svetu.

S Pavlom, ki se je avgusta 2020 smrtno ponesrečil pri raziskovanju nove jame na pogorju Arabika, sva se pogovarjala avgusta 2019 na severovzhodni obali Črnega morja, v Abhaziji.

Kdo je Pavel Demidov?

Rodil sem se 13. avgusta 1971 v Moskvi, oče je agrotehnični inženir, mama pa tehnica za montažo električnih sklopov pri izdelavi raketnih projektilov. Po osnovni in srednji šoli v Moskvi sem diplomiral iz navigacije na državni mornariški akademiji v Odesi. Študij je obsegal tudi leto in pol prakse, po Črnem in Sredozemskem morju, na učnih in tovornih ladjah. Ker po končanem študiju nisem našel primerne zaposlitve v ruski trgovski mornarici, sem se vrnil v Moskvo. Po različnih službah izven stroke, le sedem mesecev sem delal kot zastopnik lastnika na ruski tunolovki pri otočju Fidži, sem se na koncu ustalil v delu na višini.

Kdaj se je zgodilo jamarstvo?

Moram priznati, da precej pozno, šele skoraj pri tridesetih. Narava me je zelo zanimala že prej in plezanje me je na koncu pripeljalo k jamam. Začelo se je s šolskimi ekskurzijami v gore, na Krim, na Kavkaz in vsako leto je bil

tudi obisk vasi Zgornji Sisert na Južnem Uralu, kjer je živela moja stara mama. V tej vasi je veliko poletnih taborov, od koder hodijo po okoliških hribih. Ural, še posebej njegov srednji in južni del, so že bolj hribi kot gore, gorstvo je staro in čas ga je precej uravnal. Da bi se bolje seznanil s plezanjem po stenah, sem se leta 2000 vpisal v jamarsko šolo Perovskega jamarskega društva v Moskvi. Februarja 2000 sem bil prvič v jami, v Jami zablodelih (Peščera Zabludših) v gorovju Alek ob Črnem morju nad Sočijem.

Usoda je hotela, da smo se ob tej priliki, na tej jamarski šoli, zbrali vsi, ki smo pozneje (leta 2002) ustanovili društvo Perovo-speleo: Pjotr Ljubimov – Petja, Konstantin Zverev – Kostja, Roman Zverev in jaz. Jamo so odkrili leta 1966, zelo pogosto jo obiskujejo jamarske šole, ravno prav je težka in globoka, do sifona na –420 m. Da bi kdo v tej jami odkril kaj novega, bi bil res presenetljiv dosežek, da bi se to posrečilo takim zelencem, kot smo bili mi, pa še toliko bolj. A se je zgodilo prav to. Odkrili smo obhodni rov mimo sifona na dnu in odprl se je cel nov rokav jame.

Občutki ob tem odkritju so nas tako preplavili, da smo v istem letu naredili še pet odprav, tri v isto jamo, eno v jamo na gorovju Skalni greben (Skalisty hrebet) severnega Kavkaza, eno pa v jamo Verjovkino. Odkrita je bila leta 1968, vnovič odkrita 1982 in leta 1986 raziskana do –440 m. Naša odprava v to jamo je bila prva po vojni za neodvisnost v Abhaziji (1991/92) in prva, kjer je bila uporabljena vrvna tehnika. Kar precej daleč od Moskve ni nobene primerne jame, in zato so jamarske ekskurzije vedno organizirane v obliki odprav, ki navadno trajajo od treh tednov do enega meseca, navadno okoli državnih praznikov.

Kako je šla zgodba z Verjovkino?

Prva jama, kjer smo (iz društva Perovo-speleo) naredili kaj res pomembnega, je bila avgusta 2002 na Arabiki, v območju Dzou, v jami Only Stones. Jamo so odkrili Italijani, je blizu jezera, 2000 m nad morjem in ima zelo visok vhod. Takrat je bila 200 m globoka in smo jo uspeli poglobiti za 180 m. Med odpravo avgusta 2004 smo odkrili jamo Vjatska (Vjatskaja), na istem območju. Jama Only Stones se je končala z velikim podorom, popolnoma brezupnim, Vjatska pa je šla naprej in smo ji posvetili še nekaj odprav. Junija smo po navadi šli v Verjovkino, avgusta pa v Vjatsko in v nekaj letih smo jo poglobili na 453 m. Ko smo začeli delati v Verjovkini, je bila globoka 440 m in na dnu je bil nemarno ozek in neskončno dolg meander. Pa nobenega prostora za deponijo, vse izkopano smo morali vlačiti do začetka, daleč nazaj. Novembra 2002 smo šli še enkrat na dno: Kostja, Petja, Grigorij Sanevič – Griša pa še Danila in Filip Čeredničenko iz Sankt Peterburga ter jaz.

Vse skupaj je bilo očitno brezupno pa smo se odločili, da poskusimo najti kakšno bolj obetajoče nadaljevanje na poti od dna proti površju. Na 120 m globine smo našli ozek meander, drugi so bili mnenja, da ni nič z njim, jaz pa sem se nekako prerinil skozi in prišel do vrha brezna. Bil je začetek nadaljevanja. Vsako leto do 2010 smo prišli malo globlje. Prvo brezno je bilo globoko 55 m in je bilo na koncu videti slepo. A ni bilo. Pravzaprav je bilo šest nadaljevanj, ki so se vsa slepo končala. Pa smo šli malo nazaj, sledili prepihu in vedno našli prehod, ki nas je popeljal malo naprej. Leta 2010 smo prišli do meandra na globini med 320 in 340 m. Tu smo se ustavili. Naprej ni šlo več.

Februarja 2007 smo začeli delati v Moskovski jami (Moskovskaja). Tudi ta je na območju Dzou, v osemdesetih letih so jo raziskali do globine 980 m, vhod ima na nadmorski višini 2307 m. Evgenij Starodubov, edini še preostali od prvopristopnikov, nam jo je prepustil v nadaljnje raziskovanje. Vanjo smo naredili pet odprav. Na drugi izmed njih smo uspeli prekopati ozek meander mimo sifona na dnu in prišli do globine 1000 m. Nadaljnje odprave so nas pripeljale do globine 1250 m, kjer podzemski potok teče v sifon. Med nadaljnjimi odpravami, zadnja je bila leta 2015, smo odkrili nekaj stranskih rokavov jame, ampak globlje od sifona nas ni pripeljal noben izmed njih. Bomo šli še kdaj v to jamo.

Avgusta 2015 smo se vrnili na obalo, v Gagro, in tam srečali Alekseja Baraškova, novega predsednika Perovskega jamarskega društva, kjer se je začela naša jamarska pot. Tudi oni so raziskovali Verjovkino in leta 2009 so imeli na poti iz Gagre do jame visoko na gori nesrečo. Džip, s katerim so se vozili, se je prevrnil, in dva jamarja sta bila ranjena, eden huje. Zaradi tega so v Verjovkino nehali hoditi, in to do leta 2012. Leta 2013 so prekopali ozko pasažo na dnu novega dela, na –340 m, in prišli do križišča dveh meandrov. V enem je bil močan prepih, v drugega pa je tekla voda (rokav Narnija). Šli so za vodo in izgubili dve leti v tem rokavu, same ožine so ga bile. Aleksej je povedal, da so se tega leta (2015) odločili za meander s prepihom in s prav malo kopanja prišli do brezna, za katerega pa niso imeli več vrvi in tudi odprava je bila že pri koncu.

Ocenil je, da je bilo to na globini 360 m, danes to mesto imenujemo tabor –400 (šele leta 2019 je uspelo jamarjem Perovskega društva priti skozi na koncu tega rokava jame, prišli so do globokega brezna, imeli 95 m vrvi, pa je bilo premalo. Je pa bilo dno lepo vidno približno 5 m niže.). Ker smo v jami delali jamarji obeh društev, smo se v našem društvu odločili, da gremo pogledat, kaj je na koncu brezna, o katerem je takrat pravil Aleksej. Pozimi 2015/2016 je bil dostop do jame prezahteven, zato se je majhna skupina, vodil jo je Kostja Zverev, odpravila tja junija 2016. Bilo je zelo težko, nobeden izmed meandrov do –400 še ni bil razširjen in spust do tja nam je vzel 12 ur. Brezno je bilo globoko 30 m in se je slepo končalo.

Tretji dan je Ženja šel še enkrat na dno, splezal za majhen ovinek malo više in se vrnil s sijočimi očmi: ogromno brezno, kamen leti 20 sekund! Veliko vrvi bi bilo treba. Ženja je razopremil vsa brezna v rokavu Narnija in še rezervne vrvi po višjih breznih smo pobrali. S Kostjo sva se spustila

navzdol, v prazno, sama tema, kot v vesolju, ogromna dvorana. Po 30 m sem prišel do prvega stojišča, potem sem se spustil še naprej v prazno, šele po 40 metrih sem prišel do stene. Vse skupaj je bilo globoko 155 m. Dvorani smo dali ime Babatunda. Vzpon z dna ni lahek, jamar mora viseti na vrvi sredi praznine, dokler kolega nad njim ne sprosti vrvi. Sredi dvorane, ob steni, je 20–30 m širok steber in tam smo zdaj namestili dve vrvi, na levi in desni od stebra, da gre hitreje gor in dol. Na levi strani je vzpona oz. spusta 170 m, na desni pa 155 m.

Od dvorane Babatunda še vedno nimamo nobene dobre slike, jo bo treba še narediti. Junija 2016 smo dosegli globino 630 m, avgusta 2016 pa je bila skupna odprava obeh društev, Perovo-speleo in Perovskega. Globino smo porinili do –1000 m. Večino časa smo seveda porabili za širjenje meandrov od vhoda do –400 m. Prvih 500 m je še vedno najtežji del jame. Jama se takrat na –1000 m še ni končala, ampak je, tako kot še na mnogih poznejših odpravah, nečesa zmanjkalo: ali vrvi ali časa. Je pa vedno zelo dobro, če se odprava konča na tak način. Misel, da te prihodnjič čaka odprto nadaljevanje, je tako razveseljiva kot le kaj.

Naslednja odprava je bila od konca oktobra in še v november 2016, deset nas je bilo iz Perovo-speleo, dva pa iz Perovskega društva: Aleksej Baraškov in Maksim Sultanov. Vrvi nam je zmanjkalo na –1350 m. Najprej je bilo 100-metrsko brezno v več stopnjah, imenovali smo ga Brezno stopničastega slapa (Kaskada). Nadaljevalo se je s širokim rovom in slapom. Na –1100 m smo našli Rožnati meander, ime smo dali po svetlo vijoličastem praškastem sedimentu, alevrolitu. Ko smo se vrnili iz jame, je bilo suho in sonce je sijalo. Šli smo spat v šotore. Naslednje jutro je začel padati sneg in nehal šele, ko ga je bilo en meter. En dan smo hodili do mesta, kjer bi nas moral čakati terenski tovornjak s pogonom na vsa kolesa. Ni ga bilo, preveč je bilo snega. In smo šli naprej do doline, še dva dni smo hodili.

Februarja 2017 smo šli spet. Tokrat ni šlo do jame drugače kot s helikopterjem. Prvi je bil star MI-2, majhen, pa še pilot ni imel izkušenj s pristajanjem v gorah in mu ni uspelo. Morali smo se vrniti v Picundo. Na našo veliko srečo je bil tam še helikopter MI-8 MTV, namenjen heliskiju, skoraj nov, leto dni star, od Ministrstva za izredne razmere (MČS). Takega luksuza, tako udobne vožnje še nisem doživel. Na vhodu v jamo je bilo 6 m snega, en dan je trajalo, da smo ga prekopali. Sledila pa je taktična napaka. Odločili smo se, da bomo brez postanka šli naravnost na –600 m. Vsak je vlačil s seboj tri transportke in na –600 smo prišli popolnoma izčrpani. Vseeno smo potegnili še do tabora na –1000 m, ker se je vreme začelo kvariti. Potem smo se spustili do dna, na –1350 m, našli dober prostor za tabor in začeli kopati v podor. Videti je bil neprehoden. Odločili smo se, da tabor premaknemo z –1000 m na –1350 m. Ko smo ga, se je podor nenadoma odprl, samo nekaj kamnov smo odmaknili pa še stabilen je bil, ni se še naprej podiral.

Sledilo je 20 metrov rova in 110-metrsko brezno. Imenovali smo ga poldruga litrca (Poltoraška), bilo je kot steklenica za liter in pol, pa še na dnu je bilo –1500 m. Z Ženjo sva šla še naprej in na –1700 m naletela na sifon. Naprej nisva mogla, neopreni so ostali na –1000 m. Ženji sem rekel: »Jutri bom našel obhod, nad sifonom je prepih.« Naslednjega dne je ta res bil, in to v steni meandra. Bila je 25 metrov dolga pasaža, 30 cm visoka in 2 m široka. Rekli smo ji Valjarna (kot v železarni). Še nekaj manjših brezen je sledilo, potem pa potok, ki je izginjal v polsifon – prepih in nekaj prostora je bilo nad vodo. Odpravi je zmanjkovalo časa, treba se je bilo ustaviti na –1832 m. Ta globina je postavila Verjovkino na drugo mesto na svetu, pred jamo Sarma (–1830 m). Omeniti velja, da jami nista prav daleč ena od druge, vhoda sta 1 km narazen, na nasprotnih pobočjih gore Zont (2382 m). Zont pomeni dežnik in gora je res take oblike.

Verjovkina je na zahodni strani, Sarma pa na vzhodni. Obe jami tečeta vzporedno, celo nekaj brezen je poravnanih. Ven smo prišli v začetku marca in smo tako potrebovali kar nekaj dni manj dopusta. Na obeh straneh odpravine časovnice sta namreč dva državna praznika: dan armije (23. februar) in mednarodni dan žena (8. marec).

Avgusta 2017 se je zgodil naslednji mejnik. Prijatelji iz Perovskega društva so šli prvi, postavili tabor na –1900 m in se spustili na –2155 m. Našli so tudi nekaj sifonov in se vrnili. Sredi avgusta smo šli še mi iz Perovo-speleo, skupaj z Zdenekom Dvořakom iz Češke. Prvo noč smo prespali na –1900 m. Zjutraj je Zdenek našel lep prostor za tabor na –2100 m – pesek, voda, lepo ravno, blizu vhoda v vodoravne rove pa še, kar ni bilo za odmet, blizu vrvi za hiter pobeg navzgor, če bi bilo treba. Najprej smo šli pogledat vodoravni rov. Petja je šel v drugo smer in začel snemati s kamero. Z močnimi lučmi je osvetlil okno v stranski steni, se vrnil in nam povedal o njem. Tam je bil tudi sifon, preplavali smo ga in izkazalo se je, da je jezero. Imenovali smo ga Razinovo jezero, ker smo med plavanjem prepevali pesmico o tem narodnem junaku (donski kozak Sjtepan Razin, upornik iz 17. stoletja, op. P. J.). Na drugi strani jezera je bil splet rovov, ki se je končal z reko.

Reka je imela pretok 500 litrov na sekundo. Pritekla je iz stene, tekla 10 metrov po rovu in spet poniknila v sifon. Petja je predlagal, da pogledamo še okno. Splezal sem 27 metrov visoko in sledil je 150 metrov dolg rov, 3 m širok in 5 m visok. Končal se je z breznom, ki je vodilo v še eno dvorano, ki je imela na drugi strani lepo zasigano steno. Za dvorano je bil še en splet rovov, vsi so imeli vsaj 3 m premera, stene prekrite s sigo čokoladnorjave barve, tla pa z belim peskom. Čisto nov, drugačen svet. Odločili smo se, da se spleta lotimo na sistematičen način, s tremi merilnimi skupinami. Na začetku rovov, ki smo jih morali izmeriti, smo pustili vrtalnik in vrv za primer, da bi ju katera izmed skupin potrebovala. Če ju je, so ju vzeli in ju, ko ju niso več potrebovali, vrnili. Ena skupina je merila rove,

ki so se odpirali na levo, druga vse rove, ki so se odpirali na desno.
Odprava je namerila 7 km novih rovov, našla pa je tudi dva nova sifona: Zadnji počitek kapitana Nema in Nautilus. Obe sta na globini 2204 m, na najglobljih točkah jame. Jasno je bilo, da smo se povzpeli na vrh seznama najglobljih jam na svetu.
Februarja 2018 se je naslednja odprava, helikopterska, začela z veliko zmešnjavo. Moralo bi nas biti šest. Zadnjega dne Pjotr ni mogel iti, ker mu je umrl ded, tako da nas je ostalo pet: Ženja, Zdenek, Evgenij Rybka, Talija Jakupova in jaz. Prvega dne je bilo modro nebo in iz Candripša sta vzletela dva majhna francoska helikopterja. Nebo je bilo kristalno čisto, le na sedlu med gorama Zont in Krepost (trdnjava), kjer bi morala pristati helikopterja, je sedel oblak. Vrniti smo se morali, vreme se je pokvarilo in en teden smo morali čakati, da se je spet zjasnilo. Samo še štirje delovni dnevi so nam ostali pa še Talija je zbolela. Šli smo potem štirje, z Alouette. V močnem vetru je komaj pristal.
Izmerili smo nekaj novih rovov in Ženja je v neoprenu splaval na sredino sifona Kapitana Nema, ki je večji in lepši od obeh. Spustil je kamen na vrvi do dna, 8 m globoko, in povečal globino jame do novega rekorda, –2212 m.
Junija in julija 2018 je sledila tehnična odprava. Vsa pritrdišča in vrvi so bili pregledani in popravljeni ali zamenjani, kjer je bilo treba. Avgusta 2018 so šli v jamo še kolegi iz Perovskega društva. Nad 5 km labirinta so se spravili še enkrat, jih izmerili bolj podrobno in natančno. Septembra 2018 je sledila še fotografska odprava z Robbiejem Shonom za reportažo v reviji National Geographic. Opravili smo tudi nekaj novih meritev različnih parametrov. Proti koncu odprave nas je presenetila nenadna poplava, komaj komaj smo se rešili, vso opremo, tudi fotoaparate in merilne komplete, smo morali prepustiti besneči vodi. Ko smo leto pozneje vse to našli, je bilo potopljeno, razbito od hudournikov. Novembra 2018 sta šla Ženja in Talija sama v jamo, prosto je preplaval sifon na –1700 m, hotel raziskati še rov na drugi strani, pa ga ni mogel. Že na –1000 je bilo preveč vode.
Junija 2019 je bila še ena tehnična odprava, Robbie Shone je tudi slikal jamo od vhoda do vrha Babatunde na –450 m. Večja odprava je sledila avgusta 2019, sedemindvajset udeležencev iz Perovskega društva in devet naših iz Perovospeleo. V zadnjem času je glavni poudarek na znanosti in varnosti. Telefonsko žico smo napeljali od vhoda do dna, postavili smo še en tabor na –2100 m za primer nenadne poplave, ki bi zalila ves labirint. Tri dni po največji dozdajšnji poplavi (septembra 2018) smo šli gledat, kakšno je stanje. Voda se je skoraj povsod umaknila, le celoten labirint je ostal potopljen. Najbrž je tako ostalo še en mesec ali še več. Junija 2019 smo tudi namestili merilce temperature in pritiska v spodnjem delu jame ter naredili mikrobiološki profil jame. Vrvi smo zamenjali od –1000 m do dna.
Kolegi so odkrili nove dele labirinta, ki je zdaj dolg že več kot 10 km. Do reke so prišli na še dveh koncih.

Prihodnji načrti z Verjovkino?

V prihajajoči zimi ali pozneje v 2020 bi radi podrobneje raziskali reko na dnu jame. Prišli do njenega toka na vseh mestih, kjer se le da. Potem je še nekaj neraziskanih rovov na –2000 m, brezno v obliki steklenice na –400 m, kjer še ni bilo doseženo dno, in nepregledana ožina na –1500 m. Če bo IGME (Instituto Geológico y Minero de España) iz Madrida še naprej podpiral dozdajšnje raziskave, bi namestili merilnike temperature in pritiska (logerje) v še preostalih delih jame. Moja velika želja pa je še, da bi z barvanjem reke na dnu poskusili ugotoviti, kje v morju pride ven. Je kar nekaj vrulj, podvodnih izvirov, vzdolž obale, in če bi si potapljači glavne ogledali od blizu, ali se da v kakšni priti kaj naprej, bi to naše jamske podvige postavilo v veliko širši okvir.

Kaj se je najlepšega in najbolj hudega zgodilo v jamah?

Najhujše v jamah je, kadar se komu kaj pripeti. Do zdaj ni še nihče umrl, ampak nekajkrat je bilo pa že presneto blizu. Tri take nesreče so se mi še posebej vtisnile v spomin.
Prva se je zgodila 12. avgusta 2000 v Gandijevi jami na pobočju gore Zont, na drugi strani od Verjovkine. S Kostjo sva se vračala iz jame. Na vrhu 30-metrskega brezna, na globini okoli 200 m, je bilo eno izmed pritrdišč kar zanka iz vrvi okoli roglja velike skalne izbokline. Jaz sem bil že mimo, tudi mimo naslednjega višjega pritrdišča, že v meandru, ko sem zaslišal bobnenje padajočih skal. Ko se je Kostja približeval izboklini, je vse skupaj zgrmelo dol. K sreči se je zanka snela, vrv pa zanihala pod naslednje pritrdišče. Eden izmed kamnov je zadel Kostjo v stegno in odrezal pri tem še transportko, ki jo je imel za pasom in ki je zaradi vztrajnosti ostala na mestu. Nikoli več je nismo našli, je še vedno pod kamnitim plazom, Kostja pa jo je odnesel z le nekaj praskami.
Druga taka nesreča se je tudi zgodila 12. avgusta, le da leta 2003, v jami Only Stones, na območju Dzou gorovja Arabika. Jama je precej ozka in takrat je bila le 180 m globoka. Na tej ekskurziji smo h globini dodali 100 m in smo bili že na poti ven. Bili smo trije: Mihail Glavackih, Stas Balašov in jaz. Na globini okoli 170 m smo šli skozi ne preveč dolg meander, ki je imel spodaj 3–5 m globoko brezno. Pomagali smo si z oprimki za roke in noge na nasprotnih stenah in tako lezli čez. Kamen pod Mihailovo nogo je odletel, padel je in si očitno zlomil gleženj. Da bi ga dobili na lažji teren, ga je bilo treba dvigniti in potem prenesti čez cel meander. Oprtal sem si ga na ramena in smo šli. Jaz sem se z njim porinil, kolikor sem mogel daleč naprej skozi meander, tam ga je Stas prijel pod pazduhama, da sem se jaz čepe premaknil malo naprej, ter ga potem spet porinil navzgor in naprej.

Jama Verjovkina

Profil s površjem, sever-jug z zahoda

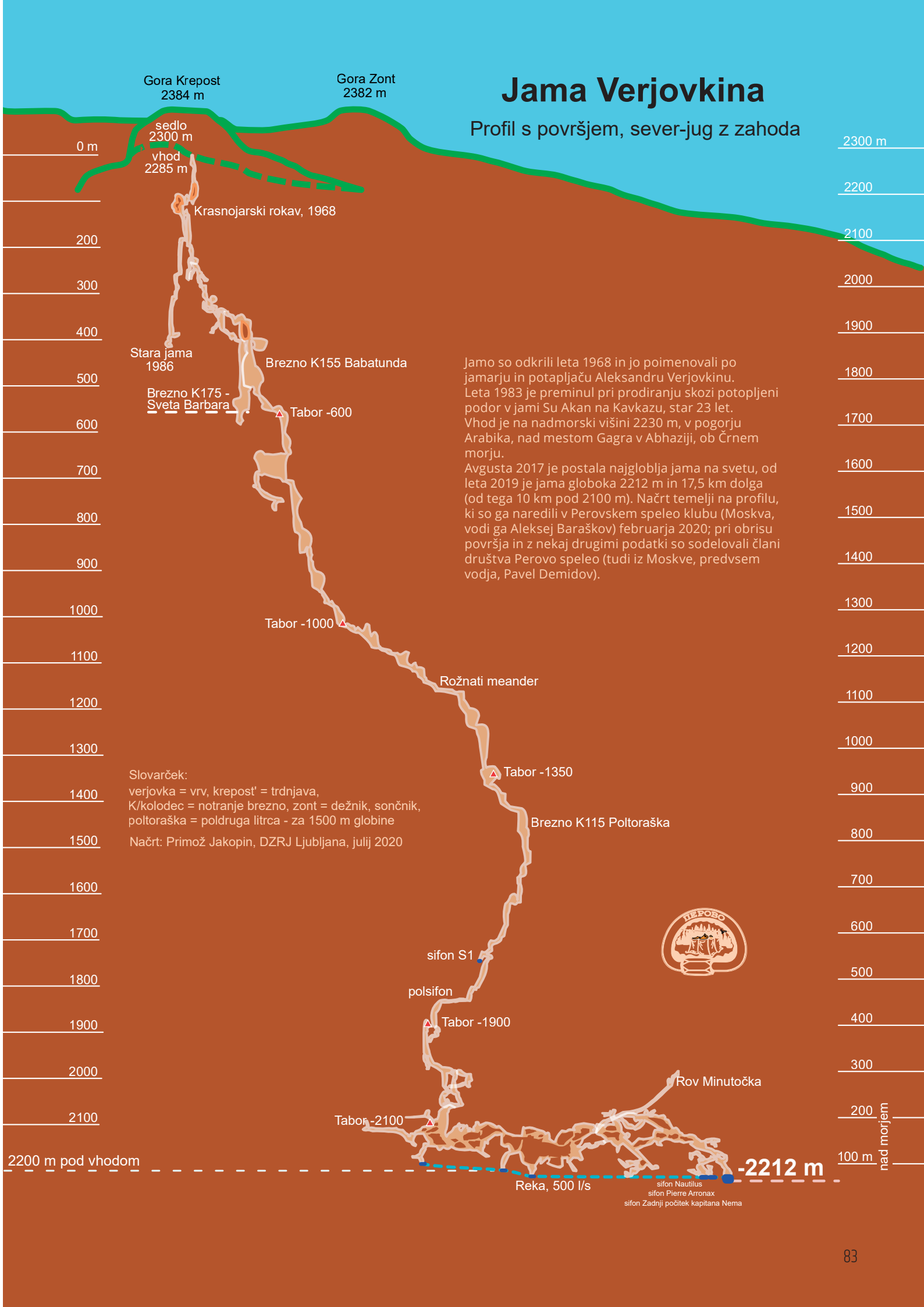

Jamo so odkrili leta 1968 in jo poimenovali po jamarju in potapljaču Aleksandru Verjovkinu.
Leta 1983 je preminul pri prodiranju skozi potopljeni podor v jami Su Akan na Kavkazu, star 23 let.
Vhod je na nadmorski višini 2230 m, v pogorju Arabika, nad mestom Gagra v Abhaziji, ob Črnem morju.
Avgusta 2017 je postala najgloblja jama na svetu, od leta 2019 je jama globoka 2212 m in 17,5 km dolga (od tega 10 km pod 2100 m). Načrt temelji na profilu, ki so ga naredili v Perovskem speleo klubu (Moskva, vodi ga Aleksej Baraškov) februarja 2020; pri obrisu površja in z nekaj drugimi podatki so sodelovali člani društva Perovo speleo (tudi iz Moskve, predvsem vodja, Pavel Demidov).

Slovarček:
verjovka = vrv, krepost' = trdnjava,
K/kolodec = notranje brezno, zont = dežnik, sončnik,
poltoraška = poldruga litrca - za 1500 m globine

Načrt: Primož Jakopin, DZRJ Ljubljana, julij 2020

Tako smo se počasi privlekli skozi meander, do suhe in varne kamrice, od koder sem potem poslal Stasa na površje po pomoč. V kamrici smo naredili majhen tabor in po treh dneh širjenja ožin nad nami smo četrti dan lahko spravili Mihaila ven. Ne vem, ali ima to kaj opraviti s praznoverjem, ampak od takrat 12. avgusta ne gremo več v jamo, pa dan za tem, na 13., ko je moj rojstni dan, tudi ne.

Zadnje bližnje srečanje z usodo se je zgodilo septembra 2018 v jami Verjovkina. Ko smo bili že več dni pod zemljo, proti koncu odprave, katere namen je bil malo bolj temeljit slikovni opis njenega dna, nas je osmerica ostala v taboru na –2100 m. Bili smo Robbie Shone, fotograf, Jeff Wade, njegov pomočnik, oba Angleža, in še naša veteranska ekipa: Pjotr Ljubimov, Konstantin Zverev, Andrej Šuvalov, Evgenij Rybka, Andrej Zyznikov in jaz. Prek jamskega telefona so nas iz tabora na –1300 m poklicali prijatelji, ki so že prej odšli navzgor, in sporočili, da prihaja poplavni sunek, ravnokar je začel teči mimo njih. Navadno jama poleti ni preveč mokra, prehodna do dna, poplavne vode naj bi prišle šele pozimi. Tokrat pa je bilo drugače, teden močnega dežja dan za dnem je bilo dovolj. Pol ure po klicu so se drobni studenčki vode začeli spreminjati v čedalje večje slapove in zbežali smo navzgor, skoraj vse, kar smo imeli s seboj, smo pustili v taboru. Plezanje skozi hudourniške curke je bilo vse, kar nam je preostalo, in čista sreča je bila, da smo se vsi uspeli povzpeti do tabora na –1900 m, morda nekaj minut, preden se je raven vode na dnu dvignila za 135 m in potopila 8 km rovov med 2100 in 2200 m. Izhod je bil pa še vedno zaprt, ker se je polsifon na 1850 m spremenil v pravega. Počakali smo 16 ur, ko se je povodenj toliko umaknila, da je postal spet prehoden. Tako blizu usodnega konca v jami še nisem bil.

In najlepše, kar se mi je kdaj zgodilo v jami? Najbrž je bilo to leta 2000 na Skalnem grebenu (Skalisty hrebet) severnega Kavkaza. Spustil sem se v očitno nepomembno majhno jamo in po 20 m brezna pristal na ilovnatem dnu, ki ga je sčasoma prekrila sigasta skorja. Začela je pokati pod menoj. Prešinilo me je, da sem prvi človek, ki se je znašel na tem kraju. Bil je neznanski, vseobsegajoč občutek, čisto me je pretresel.

Kakšen nasvet za nadobudne mlade jamarje?

Hodite v jame, verjemite, da je prav, kar počnete, bodite vztrajni in neomajni, tudi če kdaj ne gre, in izberite si primerno družbo. Če si v dobri ekipi, je to največ vredno. Uživali boste v jamarstvu in verjemite, tudi uspeh bo prišel.

Roka usode ima svoja pota, včasih so rekli, da umre mlad, kogar ljubijo bogovi. Pavel ni bil prav visok ali zelo atletske postave, a neverjetno žilav in vzdržljiv, kot recimo Špela in drugi naši kaninski globočinarji. Večkrat je gledal smrti v oči, zadnjič poleti 2020, ko še ni bil 50 let star.

Zaradi pandemije COVID-19 so bile poleti 2020 odpovedane vse odprave v globoke jame na pogorju Arabika, vključno s tisto v jamo Verjovkino, ki se je je Pavel tako veselil. Od februarja 2020 naprej sem pisal članek o Pavlu za wikipedijo, medtem že objavljenem, glavna težava je bil profil Verjovkine, ki sem ga želel dodati. Načrt, ki so ga naredili sami, se mi je zdel preveč pust, pa še obris površja nad jamo mu je manjkal. Prav s tem obrisom je bilo največ dela, da se je tudi Pavlu zdel sprejemljiv. Stvari s pandemijo so se konec maja 2020 nekoliko umirile. Napisal mi je: »... vsa jamarija, ki sem je bil tako vajen in mi je ljuba, se je ustavila, to me spravlja ob pamet. Še vedno upam, da bomo odpravo avgusta spravili pod streho.« Ko se je meja z Abhazijo avgusta 2020 ponovno odprla, je šlo na pot nekaj odprav. Pavel se je pridružil odpravi CAVEX v brezno Integral, severno od Verjovkine, vhod je 2345 m nad morjem, 60 m višje od Verjovkine. Odkrili so ga leta 2019 in ga raziskali do globine 200 m.

Avgusta 2020 mi je pisal: »Odnesel bom nekaj zalog za zimsko odpravo v Verjovkino in jim pomagal pri njihovi jami.« Njegovo zadnje sporočilo je bilo 14. avgusta: »Tovorimo zaloge in opremo v tabor. Vreme je lepo! Spet se ti bom oglasil iz Moskve, ko pridem nazaj.« 23. avgusta sta s Stanislavom Homjakovim prišla do zadnje raziskane točke jame, na globini 305 m. Bil je ozek prehod med kamni in balvani na dnu dvorane z velikim podorom. Z nekaj uporabe tehničnih sredstev sta prišla skozi podor na dnu in se po kratkem meandru znašla na polici nad breznom. Demidov se je vrnil po vrv, Homjakov pa je s police v globino čistil kamenje. Demidova dolgo ni bilo nazaj in Homjakov ga je šel iskat. Našel je svež podor gline in velikih kamnov z Demidovim v sredini, brez znakov življenja. S težavo je Homjakov prehod toliko očistil, da se je lahko vrnil na površje.

Nekaj dni je trajalo, da se je zbrala reševalna ekipa in pripotovala iz Rusije do brezna na gori. V bližini vhoda so postavili bazni tabor. 27. avgusta sta se dva jamarja spustila v jamo in ocenila, da se bo Pavla dalo potegniti iz gline in kamenja. Pridružilo se jim je še sedem jamarjev. 28. avgusta so se v jami nadaljevala dela za izvlek. 31. avgusta je skupina štirih začela z dvigom nosil proti površju. Zvečer so se ustavili na polovici poti. 1. septembra popoldne je bilo telo Pavla Demidova na površju, 2. septembra so ga z letalom prepeljali iz Sočija v Moskvo. Tam so se 6. septembra od njega poslovili, žaro s pepelom je njegova mama nato odnesla k zadnjemu počitku v mesto Tver.

Ostali smo brez najprodornejšega in najbolj svetovljanskega ruskega jamarja. Težko ga bo nadomestiti.

Dodatek k prispevku o odpravi v **Duboki Do leta 1959**

Martin Štefančič
fotografije: **Dušan Gavrilović**

Peter Habič na lestvici v spodnjem delu jame Duboki Do

Z zanimanjem sem prebral prispevek Aleša Lajovica v zadnji številki revije Jamar (št. 16, str. 76) o nesreči v jami Duboki Do pri Njeguših v Črni gori leta 1959. Bil sem namreč član slovenske odprave, ki je takrat raziskovala to jamo. Po svojem spominu bom poskušal še nekaj dodati k citiranemu zapisu biospeleologa Egona Pretnerja, ki sem ga izredno cenil in spoštoval. Egon Pretner, entomolog mednarodnega slovesa, je bil vodja slovenske ekipe in povezovalec z ostalimi sodelujočimi na projektu. S 63 leti je bil najstarejši in najbolj izkušen član odprave, jaz pa najmlajši, star še ne 17 let.

Namen naše odprave je bil poiskati morebitne dodatne vire pitne vode za Kotor in okolico. Skupaj z geologi iz Beograda smo avgusta 1959 raziskovali jame v zaledju Kotorja, med drugim Duboki Do. Ta jama je brezno, ki se poševno spušča v več stopnjah do globine nekaj čez 300 m pod površjem.

V jamo je šla odprava nekajkrat in prišla postopoma do različnih globin, tudi do dna. 25. avgusta sem šel v jamo tudi jaz, skupaj z ostalimi, vendar le do globine okoli 50 m pod površjem. Določen sem bil, da ostanem na stojišču nad najglobljo navpičnico, globoko okoli 30 m, zaradi varovanja pri spustu in vzpenjanju ostalih. Do tega mesta je tehnična ekipa iz Beograda napeljala telefon z žično povezavo do baze na prostem; globlje telefon ni bil napeljan. Na tem stojišču sem čakal več kot 12 ur in ta čas nisem vedel, kaj se je dogajalo z ostalimi v spodnjem delu jame. Pozneje so mi povedali, da je član odprave Tone Troha padel vznak okoli 7 m globoko. Po padcu je bil nepokreten, za nekaj časa tudi nezavesten; poln nahrbtnik, ki ga je nosil, pa je ublažil še hujše poškodbe. Do nezgode je prišlo ponoči s 25. na 26. avgust v globini sredi jame, morda 150 m ali več pod površjem, saj so ostali – takrat v vlogi reševalcev – potrebovali več ur, da so pri vrnitvi prišli do mene. Nekaj po polnoči se je del odprave, ki je šel naprej, začel vračati iz globine. Prvi je bil Egon Pretner, ki je najprej po telefonu poklical bazo, naj pošljejo avto za nadaljnji transport ponesrečenca, on pa jim je tudi odšel naproti proti izhodu. Peter Habič pa je nosil na svojem hrbtu navezanega ponesrečenega Toneta Troho, ki je hrabro prenašal bolečine. Ko smo prišli okoli 3. ure zjutraj iz jame, ga je bilo treba prenesti, tokrat na

nosilih, do avta, ki se je po slabem kolovozu približal vhodu v jamo, kolikor se je dalo. Nato smo ga odpeljali v bolnišnico v Kotor. Imel je poškodovano hrbtenico, vendar k sreči brez resnejših nevroloških izpadov. Ostal je v bolnišnici v Kotorju še po odhodu naše ekipe iz Črne gore. Tone Troha je bil dober tovariš, prizadeven član odprave, sicer jamomerec v rudniku Idrija, takrat je bil v srednjih letih starosti.

Peter Habič, doma z Vrhnike, je bil po izobrazbi geograf, takrat star 25 let. Bil je atletske postave, močan in izkušen jamar. V glavnem je njegova zasluga, da je uspelo prenesti poškodovanega Toneta Troho iz jame na površje. Pozneje je bil sodelavec Inštituta za raziskovanje krasa ZRC SAZU v Postojni, več let tudi upravnik inštituta. Peter Habič velja za enega od utemeljiteljev sodobnega slovenskega krasoslovja.

Jamarska reševalna služba v sedemdesetih letih 20. stoletja

Daniel Rojšek · DZRJ Ljubljana

Sredi 70. let 20. stoletja smo začeli z načrtnim postavljanjem jamarske reševalne službe (JRS). Čeprav so že leta 1959 ustanovili JRS in se domenili za obveščanje prek milice (zdajšnje policije), je dotlej vse skupaj delovalo le na prijateljski osnovi in sprotnem dogovarjanju.

Joško Pirnat – Jozl, vodja JRS, Tomaž Planina, vodja tehnične komisije, France Šušteršič, vodja strokovne komisije, vsi pri Društvu za raziskovanje jam Ljubljana (DZRJL) in Jamarski zvezi Slovenije (JZS), Rado Smerdu, član reševalne skupine, in podpisani smo pripravili izhodišča za delovanje. Sestavili smo pravilnik o delovanju JRS in drugo gradivo. Nazadnje smo zadevo poenostavili in se odločili za razmnožitev seznama reševalcev, ki smo ga razposlali po vseh enotah JZS pa tudi za objavo v Glasu podzemlja (Rado Smerdu, 1978). Sočasno s tem seznamom smo uvedli dežurnega reševalca, ki je bil napisan v skladišču opreme.

Po skupnem reševanju JRS in Gorske reševalne službe (GRS) v Ljubljanski jami (kat. št. 3374) novembra 1975 smo se odločili, da bi bilo dobro pripraviti srečanje in skupne vaje GRS z JRS. Zvonimir Korenčan – Zvonc je bil tako jamarski kot gorski reševalec in prav on je predlagal vodstvu GRS prvo srečanje. Mislim, da je bil takrat vodja GRS Albin Vengust – Bine, tudi ljubljanski župan. Kdor koli že, s srečanjem se je strinjal in dobili smo se na Okrešlju 23. in 24. oktobra 1976.

Z Joškom Pirnatom – Jozlom sva prišla peš iz Kamniške Bistrice, drugi pa iz Logarske doline. Iz dolinskega mraza in megle sva se dvignila na osončeno toplo pobočje. Pravo razkošje, kar pogosto sva počivala, saj sva bila kot navadno precej otovorjena. Naenkrat sva zaslišala čudno škripanje, ki ni in ni ponehalo. Vedno bliže je prihajalo. Odločila sva se, da počakava. Prav hitro je prišel mož brez ene noge, opiral se je na leseni bergli do pazduh in ti dve sta glasno škripali. Pozdravili smo se in si povedali, kam gremo. Odšli smo skupaj, on spredaj, midva za njim. Krepko naju je prehitel. Občudovanja vreden planinec.

Na drugi strani so bile v osojah že zimske razmere. Najin spust po melišču visoko nad Okrešljem bi se lahko klavrno končal. Jozl je prvi skočil s skalne poti na melišče in se nameraval po njem zadričati, vendar bi skoraj poletel z glavo naprej, saj je bil grušč globoko zmrznjen. Komaj je obdržal ravnotežje, me opozoril na zmrzal in srečno sva po poti prišla v planinsko kočo.

Začeli smo takoj po kosilu. Kmalu smo jim mi trije prikazali spuščanje in vzpenjanje po vrvi, dvigovanje nosil s protitežo in podobno. GRS-jevci so prižeme, škripčke in vrvne zavore prvič videli in bili do teh novotarij precej zadržani. Bine je med prvimi preizkusil tako spuščanje kot vzpenjanje po vrvi in bil nad njim navdušen, poizkusila sta še dva ali trije, ostali pa ne. Ti vodje oziroma načelniki postaj in inštruktorji GRS so bili stari malo nad 50 let, zdeli so se mi stari možje, bil sem namreč najmlajši (imel sem 20 let). Marsikdo med njimi je bil po miselnosti okoreli starec.

Zvečer smo se pogovarjali o načinih sodelovanja in uskladitvi tehnik reševanja. Jozl jim je ob slikah predstavil jamarsko tehniko in reševalne vaje z dvigovanjem nosil iz različnih brezen.

Bineta sem se izmed GRS-jevcev edinega zapomnil, bil je pronicljiv in dojemljiv človek. V sodelovanju med JRS in GRS je videl napredek in večji prispevek k varnosti. Ostali žal ne. Sklenili smo, da se dobimo na skupni vaji reševalcev. Tedaj se to ni zgodilo, razmere očitno še niso bile zrele.

Zgornje besede predstavljajo osebni vtis o srečanju. Zvonc se maja 2019 srečanja med najinim telefonskim pogovorom ni spomnil, čeprav je napisal poročilo na petih straneh o njem (N. n., 1977). Izpostavil je poimenovanje reševalnih sredstev, ki se med jamarji niso uveljavila, sidrišča in podobno.

Spomladi leta 1976 mi je Joško Pirnat predal vodenje jamarske reševalne z besedami: »Obljube o tem, kako ti bodo vsi pomagali, pozabi. Vse boš moral postoriti sam!« Takrat sem imel v društvu več zadolžitev, zato si uradnega vodje nisem mogel privoščiti. Z Radom Smerdujem sva se kar hitro zmenila, da bo uradni vodja on. Po dveh mesecih sem mu predal vse gradivo. Jozl in drugi člani smo tvorno sodelovali.

Takrat smo imeli utečen način obveščanja bodisi prek dežurnega reševalca bodisi enega izmed vodij reševanja, če to ne bi šlo, pa prek milice. Od začetkov 1959. leta se ni dosti spremenilo, JRS je še vedno deloval na osnovi prijateljskih dogovorov in stikov.

Prizadevali smo si, da bi JRS dejansko prišel pod okrilje JZS in prerasel društvene okvire. Vendar ni in ni šlo, ker so nas pestile velike zagate z denarjem. JZS do leta 1983 ni imel virov za nakup opreme in pokrivanje stroškov reševanja. O tem piše Rado Smerdu v Glasu podzemlja (1977). Leta 1983

Žankana jama; z leve; Janez Kunaver, Renato Verbovšek - Rene, Marija Grabnar in Anton Suwa - Sulc. Fotografija: Tomaž Planina

se je stanje izboljšalo. JZS je septembra 1984 poslal Marka Paternuja in Andreja Gosarja na mednarodni tečaj jamskega reševanja v St. Martin en Vercors. O tem sva za JZS napisala obsežno poročilo. Marko Paternu je takrat iz francoščine v slovenščino prevedel priročnik o jamskem reševanju, ki sta ga dobila tam.

Aleš Lajovic je na spletni strani JZS napisal: »Tako je leta med 1964 in 1984 prekrila tančica pozabe, saj se glavni akterji tedanjih dogodkov pri Reševalni skupini spominjajo le megleno ali pa sploh ne. Leta pač, kaj hočemo, zapisanega pa tudi ni kdove koliko.«

Upam, da mi je uspelo odgrniti del te tančice pozabe. Po različnih virih (zapisniki občnih zborov in sej izvršnega odbora DZRJ Ljubljana ter tabele Primoža Presetnika) sem sestavil spodnji seznam.

Vodje JRS

1971–1976	**Joško Pirnat – Jozl**
spomladi 1976	**Daniel Rojšek**
1976–1982	**Rado Smerdu**
1982–1983	**Gregor Pintar**
1983–1988	**Marko Paternu**

Zvonimir Korenčan – Zvonc ni bil vodja JRS, vseskozi pa je bil na seznamu vodij reševanja. Tedaj je bilo jamarjev v Sloveniji malo, vsi smo se poznali, zato je bilo vse lažje in JRS je lahko dobro deloval brez podpore države. Zahvaljujem se Marjanu Baričiču in Primožu Presetniku za posredovanje podatkov med letoma 1971 in 1984.

Viri in slovstvo

N. n., januar 1977, Poročilo o letnem zboru inštruktorjev gorske reševalne službe pri Planinski zvezi Slovenije, Novice JZS, Ljubljana (poročilo je napisal Zvonimir Korenčan – Zvonc).

Rado Smerdu, 1977, Jamarski »SREČNO«, Glas podzemlja: 5, Ljubljana.

Rado Smerdu, 1978, Za hitro ukrepanje pri nezgodah v jamah, Glas podzemlja: 13, seznam reševalcev 14–15), Ljubljana.

Zapisniki sej Izvršnega odbora in občnih zborov DZRJ Ljubljana med letoma 1975 in 1984.

Vse številke Glasu podzemlja so na spletni strani www.dzrjl.si.

Še pomnite, tovariši?

Stojan Sancin · JOSPD Trst

Na začetku svoje jamarske kariere sem pogosto naletel na zapisnike, kjer je bil opis dostopa oziroma lega jame označena z izrazom: jamo najdemo le z vodičem. Lega jame je bila podana tudi s skrivnostnimi številkami. Sčasoma sem ugotovil, da gre za Gauss-Krügerjeve pravokotne koordinatne karte, glede na izhodišče koordinat so imele pripis: »Po Parizu.« Merilo je bilo 1 : 50.000. Lega, narejena s pomočjo triangulacije, je bila zelo netočna. Stvar se je nekoliko zboljšala, če smo izmerili poligon od vhoda v jamo do točke, ki je bila vrisana na karti. Ko smo dobili v katastru fotokopije vojaške karte 1 : 25.000, se je situacija precej zboljšala. Do radikalne spremembe pa je prišlo, ko smo prišli do kart 1 : 5000. Kako se je to zgodilo?

Nekega popoldneva sem prišel na sejo predsedstva. Miza je bila pokrita z različnimi papirji. Mojo pozornost je pritegnil velik prozoren papir. Ko sem ga pogledal od blizu, sem ugotovil, da gre za izsek zemljevida z neverjetnim merilom 1 : 5000. Zgoraj na sredi sta bila z velikimi črkami napisano ime in številka zemljevida. Na desni zgoraj je pisalo: »Ljudska obramba, uradna tajnost, interno«. Na levi strani pa je bil na roko narejen napis, ki je verjetno služil za to, da se ugotovi morebiten vir širjenja zemljevida. Takoj sem skušal zemljevide kopirati, a fotokopirni stroj temu ni bil kos. Naslednje popoldne sem šel na Inštitut v Postojno, kjer so mi kopirali nekaj izvodov. Tukaj pa se je pojavil problem prehoda meje. Precej časa smo razmišljali, kako prenesti zemljevide čez mejo, na da bi spravili Inštitut v težave. Rešitev, ki smo jo našli, je bila: podpišem izjavo, da bom uporabljal zemljevide v skladu z zakoni in prevzemam vso odgovornost za njihovo uporabo.

Čas je mineval in navdušeno sem hodil po terenu. Toda hudič mi ni dal mira. In misel je vedno uhajala na sveženj pausov v katastru. Končno sem zbral korajžo in odgovornega vprašal za dovoljenje, da kopiram vse pause. Na veliko presenečenje je odgovorni pristal. Postopek je bil sledeč: vodja pusti vrata Katastra odprta in pause na mizi ter odide. Na domenjeni dan pridem v Kataster, vzamem pause in jih odnesem v tiskarno. Katastrofa. Tiskarna je zaprta. Bil sem že na tem, da odidem, ko opazim, da vrsta študentov hodi v sosednjo stavbo. Pogledam od blizu in dih mi zastane. V pritličju je kopirnica. Poln upanja stopim do uslužbenca in ga vprašam, če tiskajo tudi pause. Tiskajo. Plačilo takoj, eno marko na izvod. Nimam niti ene marke, samo lire. Panika. Toda uslužbenec pozna menjavo marke in lire. Menjava ena marka za tisoč lir je za uslužbenca ugodna. In delo steče. Na začetku gre počasi. Polagoma SPD Trst prevzame kopiranje v svoje roke. Nič malice, nič kosila. Samo tu pa tam požirek vode in pred večerom so zemljevidi tiskani in pausi v katastru na svojem mestu. Takrat bi bilo dovolj časa za obilno večerjo, toda misel, kaj bo na meji, stiska želodec. Vsak v svoj avto in domov meji naproti. Zakaj dva avta? Za delo v kopirnici dve osebi. Za težave s policijo pa je eden več kot dovolj. Tajno orožje: v moji denarnici fotografija, ko se veselo rokujem z Enricom Berlinguerjem (generalni sekretar italijanske komunistične partije, op. ur.).

Usoda zemljevidov: velika omara, kupljena izrecno zanje. Tam so še zdaj, čeprav je z nastopom elektronike papir postal zastarel. Zanimivost: jamarju, ki je pridno delal in mi pomagal, sem dal nekaj fotokopij. Pridni jamar se je na seji društva pohvalil z zemljevidi. A namesto pohvale je bil deležen graje predsednika, ki ni kaj dosti zahajal v jame. Odločno je zahteval, da morajo biti zemljevidi na sedežu na voljo vsem, tudi tistim, ki ne hodijo v jame. Prizadeti jamar se mi je potožil, zadevo sem rešil na svoj način. Zahteval sem zemljevide nazaj, saj so bili moji. Ko sem jih dobil nazaj, sem jih dal pridnemu jamarju. Pismo predsedniku z zahtevo po povrnitvi zemljevidov je edini dokument o vsej zadevi s tiskanjem zemljevidov.
Finančni obračun: stroške je kril načelnik JO SPD Trst. Brez vsakega papirja. Tiskar se ne omenja nikjer, v primeru težav s policijo bi moral izjaviti, da sem zemljevide za par sto mark kupil od neznanca, ki sem ga slučajno srečal na tržnici.

fotografija: **Patricija Oštir**

Peter Gedei · Macola

9 771855 257901